

**Nowa służba probacyjna
w strukturach Służby Więziennej**
Propozycje zmian w polskim systemie penitencjarnym

Tomasz Przesławski

Nowa służba probacyjna w strukturach Służby Więziennej

CBPE CENTRUM
BADAN
POLITYKI
EUROPEJSKIEJ

Nowa służba probacyjna w strukturach Służby Więziennej

Propozycje zmian w polskim systemie penitencjarnym

Tomasz Przesławski

2023

Wydawnictwo Akademii Wymiaru Sprawiedliwości

*Nowa służba probacyjna w strukturach Służby Więziennej.
Propozycje zmian w polskim systemie penitencjarnym*

RECENZENCI Aldona Nawój-Śleszyńska, Maria Szczepaniec

REDAKCJA Alena Androsik [AT ONCE]

SKŁAD, ŁAMANIE Tomasz Smołka [AT ONCE]

PROJEKT OKŁADKI Marta Turska [AT ONCE]

ZDJĘCIE Ron Lach [pexel]

Copyright © by Akademia Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023

ISBN 978-83-67811-06-4

DRUK, OPRAWA „Elpil”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9

część I

Nowy segment Służby Więziennej – służba probacyjna . . .	13
1. Rola nowej służby probacyjnej w strukturach Służby Więziennej.	13
2. Działalność pracowników probacyjnych dla potrzeb badań osobopoznawczych	21
3. Nowa służba probacyjna – propozycje rozwiązań organizacyjnych w polskich warunkach społeczno-prawnych	27
4. Nowa służba probacyjna efektywnym i nowoczesnym narzędziem z zakresu realizacji prognozy kryminologicznej	31
5. Rekomendacje zmian legislacyjnych w zakresie powołania nowej służby probacyjnej . . .	47
6. Wybrane zagraniczne rozwiązania organizacyjne służby probacyjnej	53

CZĘŚĆ II

Problematyka wywiadu środowiskowego prowadzonego w stosunku do osób pozbawionych wolności	67
1. Wywiad środowiskowy jako dowód w postępowaniu wykonawczym	67
2. Podmioty uprawnione do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w postępowaniu wykonawczym	71
3. Narzędzie badawcze dla potrzeb wywiadu środowiskowego w nowej służbie probacyjnej	78
4. Proponowany formularz wywiadu środowiskowego pracownika probacyjnego	82
5. Opis czynników wykorzystanych w formularzu wywiadu środowiskowego	106
Wnioski	113
Bibliografia	119

Wykaz skrótów

k.k., Kodeks karny → Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.)

k.k.w., Kodeks karny wykonawczy → Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 127 ze zm.)

k.p.c. → Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r. Nr 43, poz. 296)

k.p.k., Kodeks postępowania karnego → Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555)

np. → na przykład

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych → Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2013 r. poz. 1067 ze zm.)

Rozporządzenie w sprawie czynności kuratorów → Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 969 ze zm.)

Rozporządzenie w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu → Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności

w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz
wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. Nr 108, poz. 1018)

tekst jedn. → tekst jednolity

tj. → to jest

u.s.w., Ustawa o Służbie Więziennej → Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r.
o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2470 ze zm.)

Ustawa o kuratorach sądowych → Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kura-
torach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167 ze zm.)

w zw. z → w związku z

wyr. → wyrok

ze zm. → ze zmianami

z późn. zm. → z późniejszymi zmianami

Wstęp

Niniejsze opracowanie przedstawia ideę powołania w ramach struktury organizacyjnej Służby Więziennej personelu zajmującego się gromadzeniem informacji stanowiących podstawę oceny zachowania osoby pozbawionej wolności z punktu widzenia procesu resocjalizacyjnego i readaptacyjnego.

Pomysł na utworzenie grupy pracowników probacyjnych jest przedmiotem projektu badawczego „Nowa służba probacyjna w strukturach służby więziennej” zrealizowanego w Centrum Badań Polityki Europejskiej Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości w okresie od października 2022 do marca 2023 r. Powołany projekt dotyczył rozwiązań organizacyjnych mających na celu ulepszenie działań służących przede wszystkim ocenie przyszłych zachowań skazanych, w tym tych, które warunkują możliwość opuszczania przez nich zakładów karnych. Badania w ramach projektu zostały podzielone na dwie części.

Pierwsza część badania obejmuje propozycję wprowadzenia do polskiego systemu penitencjarnego wyspecjalizowanej grupy pracowników działających w ramach organizacji Służby Więziennej, którzy mieliby się zajmować pozyskiwaniem wybranych informacji na temat skazanych oraz ich sytuacji życiowej dla potrzeb sporządzania diagnozy i prognozy kryminologicznej.

Drugą częścią projektu badawczego, powiązaną bezpośrednio z pierwszą, jest opracowanie narzędzia, które służyłoby gromadzeniu przez pracowników probacyjnych informacji pozyskiwanych w trakcie czynności rozpoznawania sytuacji osobowej i środowiskowej skazanego.

Przygotowywany przez pracowników probacyjnych kwestionariusz wywiadu środowiskowego w postępowaniu wykonawczym w stosunku do osoby pozbawionej wolności, obejmujący diagnozę osobopoznawczą i środowiskową, dotyczyłby wybranej grupy czynników; w pozostałym zakresie elementy diagnostyczne i zarazem prognostyczne wprowadzane byłyby do odrębnego arkusza prowadzonego przez inne działy administracji penitencjarnej.

Dane pozyskane z wywiadu środowiskowego w postępowaniu wykonawczym stanowiłyby tylko część informacji będących podstawą sporządzenia diagnozy i prognozy kryminologicznej. Nowy pion pracowników Służby Więziennej zorganizowany byłby jako część formacji o charakterze cywilnym. Przemawiają za tym względy pragmatyczne wynikające z rodzaju zadań, jakie miałyby być wykonywane przez pracowników probacyjnych w środowiskach, w których funkcjonował dotychczas skazany. Przeprowadzanie wywiadu środowiskowego przez umundurowanych funkcjonariuszy mogłoby wzbudzać niepotrzebne emocje w grupach negatywnie nastawionych do funkcjonariuszy więziennictwa lub nieufność przekładającą się na sposób udzielania informacji. Czynności pracownika probacyjnego w terenie nie powinny przyciągać uwagi niepotrzebnych obserwatorów, a sposób ich przeprowadzania wymaga pewnego stopnia dyskrecji ze względu na rozpoznawanie sytuacji osób, które są pozbawione wolności. Na tym etapie postępowania chodzi o dane celowe pozyskiwane od konkretnych grup społecznych, które w jakiś sposób związane były wcześniej ze skazanym. Dodatkowym argumentem w przyjęciu cywilnego zorganizowania służby probacyjnej są względy ekonomiczne, ponieważ przy takim rozwiązaniu wydatki będą mniejsze niż w przypadku paramilitarnego charakteru danej służby. Od strony organizacyjnej pracownicy probacyjni funkcjonowaliby w ramach odrębnych komórek organizacyjnych współpracujących z innymi działami Służby Więziennej albo mogliby stanowić część działu penitencjarnego z zaznaczeniem ich odrębności co do zadań, przynajmniej na początku działalności służby probacyjnej.

Za usytuowaniem pracowników probacyjnych w Służbie Więziennej przemawia charakter więzów organizacyjnych i służbowych przyjętych w powołanej formacji, a co za tym idzie – szybkość podejmowanych

decyzji i realizowanych poleceń potrzebnych współcześnie dla dogłębnych procesów diagnostycznych i prognostycznych, zarówno gdy chodzi o skazanego, który ma odbywać karę pozbawienia wolności, jak i przygotowującego się do wyjścia na wolność. Ponadto powołanie nowej służby probacyjnej byłoby wyrazem myślenia o więziennictwie jako instytucji w większym stopniu odpowiedzialnej za sytuację życiową osoby pozbawionej wolności. Współcześnie wydaje się uzasadnione skoncentrowanie całego procesu decyzyjnego dotyczącego więźnia w dyspozycji organów penitencjarnych. Dotyczy to zarówno samych decyzji, jak i gromadzenia i przetwarzania informacji będących podstawą podejmowanych rozstrzygnięć. Tę słuszną tendencję można już zauważyć, gdy chodzi o włączenie komisji penitencjarnych w proces decyzyjny w przedmiocie udzielania zezwoleń na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Nie ulega wątpliwości, że przy postępującej profesjonalizacji Służby Więziennej w dalszym ciągu należałoby dążyć do przejęcia wszelkich decyzji odnoszących się do osób pozbawionych wolności, w tym warunkowych przedterminowych zwolnień, przez więzienników, względnie wspomaganymi przez specjalistów zewnętrznych z zakresu resocjalizacji. Sądownictwu penitencjarnemu pozostawiona byłaby rola kontroli decyzji podejmowanych przez administrację penitencjarną i ewentualnie ich zmian w przypadkach negatywnych rozstrzygnięć z perspektywy osoby pozbawionej wolności. Ten kierunek indywidualizacji wykonywania kary przede wszystkim za pośrednictwem organów penitencjarnych jest wyrazem poglądu, że osoba pozbawiona wolności znana jest najlepiej personelowi więziennemu mającemu z nią stały i bezpośredni kontakt¹, stąd jest

---

¹ Myśl ta była znana w historii i powraca niekiedy współcześnie. Zob. A. Mogilnicki, *Indywidualizacja kary*, W Drukarni Noskowskiego, Warszawa 1900, s. 33–34: „Indywidualizacja sądowa przechodzi w administracyjną (...) Sąd widział skazanego przez krótką chwilę, administracja widzi go przez długie lata, widzi go codziennie, bezustannie prawie, ma wszelką możliwość studiowania jego charakteru bez przerwy, obserwuje go nie tylko w chwili szczególnego napięcia, jakie bywa podczas siedzenia na ławie oskarżonych, ale zawsze i wszędzie, w dzień i w noc, w lecie i zimie, przy pracy i podczas odpoczynku, w zdrowiu i chorobie. Nic więc dziwnego, że administracja stokroć lepiej, niż sąd, może ocenić charakter przestępcy, zbadać wszystkie tajniki jego duszy, odkryć najdrobniejsze cechy jego indywidualności, dostrzec każdą

on najbardziej predysponowany do podejmowania racjonalnych decyzji, jeśli chodzi o sposób postępowania w trakcie odbywania kary, jak i stwierdzenie możliwości wcześniejszego opuszczenia zakładu karnego, niż wynikałoby to z długości kary ustalonej w wyroku.

Sposób zorganizowania Służby Więziennej jest pochodną zadań publicznych, czyli wykonywania orzeczonych kar i środków izolacyjnych zasadniczo ukierunkowanych na powrót osadzonych do społeczeństwa. Współcześnie wydaje się niezbędna rozbudowa organizacji więziennej. Powołanie nowego personelu odpowiada potrzebom Służby Więziennej w zakresie optymalnego przygotowywania ocen ryzyka związanego tak z zachowaniem skazanych w okresie izolacji, jak i w sytuacjach opuszczania przez nich zakładu karnego.

---

zmianę, określić z daleko większym zbliżeniem do prawdy, jaką karę należy stosować, kiedy ją zmienić, a kiedy przerwać zupełnie”. Por. też T. Szymanowski, *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego. Podstawowe problemy w świetle badań empirycznych*, WUW, Warszawa 2004, s. 239. Autor słusznie zauważa, że Służba Więzienna lepiej niż sądy rozumie znaczenie warunkowego zwolnienia w systemie karnym. Wspomina również krytyczne uwagi dyrektorów zakładów karnych skierowane pod adresem orzecznictwa sądów penitencjarnych w zakresie stosowania warunkowych przedterminowych zwolnień. Na temat indywidualizacji penitencjarnej także J. Utrat-Milecki, *Penologia ogólna. Perspektywa integralnokulturowa*, t. 1, WUW, Warszawa 2022, s. 118–132.

Nowy segment Służby Więziennej – służba probacyjna

1. Rola nowej służby probacyjnej w strukturach Służby Więziennej

Podstawowym zadaniem pracowników probacyjnych byłaby realizacja przede wszystkim poleceń dyrektorów zakładów karnych i aresztów śledczych, a także zarządzeń sądów penitencjarnych dotyczących przeprowadzenia wywiadów środowiskowych. Wywiady prowadzone byłyby przez pracowników probacyjnych w reżimie organizacyjnym Służby Więziennej.

Wykonywanie wywiadów, które aktualnie realizowane są przez kuratorów sądowych, następowałoby zasadniczo w tych samych sytuacjach co obecnie, z tym że z uwagi na włączenie osób odpowiedzialnych za przywołane czynności w struktury Służby Więziennej zmiana mogłaby ulec szybkość, częstotliwość i zakres pozyskiwanych informacji. Wywiady środowiskowe wykonywane byłyby podobnie jak dzisiaj dla potrzeb prognozy kryminologiczno-społecznej (wolnościowej), tj. dla przewidywania możliwości / ryzyka naruszenia porządku prawnego poza zakładem karnym, oraz dla potrzeb prognozy penitencjarnej (izolacyjnej), tj. przewidywania możliwości / ryzyka naruszenia porządku prawnego wewnątrz zakładu karnego po przyjęciu skazanego do niego.

Wywiady przeprowadzane dla uzyskania informacji będących podstawą prognozy wolnościowej byłyby prowadzone w następujących sytuacjach:

- 1) po nabyciu przez skazanego uprawnień do warunkowego przedterminowego zwolnienia;

- 2) przed rozpatrzeniem wniosku skazanego o uzyskanie zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego (prognoza kryminologiczno-wolnościowa znajduje się najczęściej w sporządzonej dla sądu penitencjarnego oraz obecnie również komisji penitencjarnej opinii administracji penitencjarnej o skazanym w sprawie udzielania zezwolenia na wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego; w praktyce opinia ta zastępuje wysłuchanie przedstawiciela administracji zakładu karnego, o którym mowa w art. 43le § 2 oraz art. 43lla § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 2023 r. poz. 127 ze zm.²⁾ (dalej: Kodeks karny wykonawczy, k.k.w.);
- 3) przed zaopiniowaniem i udzielaniem przepustek i zgód, o których mowa w § 25 ust. 2 pkt 1–2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2013 r. poz. 1067 ze zm.) (dalej: Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych);
- 4) przed wnioskiem o udzielenie przerwy w odbywaniu kary, o ile nie dotyczy ona względów medycznych. Z praktyki penitencjarnej wynika, że w zakresie tych ostatnich, które są najliczniejsze, prognozy kryminologiczno-społeczne nie są sporządzane w zakładach karnych;
- 5) przed udzieleniem zgody na zatrudnienie poza terenem zakładu karnego bez konwojenta.

Wywiady wymienione wyżej w pkt 3 stanowiłyby źródło informacji do sporządzenia prognozy kryminologiczno-społecznej, o której mowa w § 25 ust. 2 pkt 1–2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie

---

² T. Przesławski, E. Stachowska, *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2018–2019*, Warszawa 2021, s. 48; T. Przesławski, M. Sopiński, E. Stachowska, *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013–2017*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 135–137; K. Postulski, *Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 1, s. 63–64.

sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, dotyczącej:

- 1) zaopiniowania wniosku o udzielenie po raz pierwszy:
  - a) przepustki, o której mowa w art. 91 pkt 7 k.k.w., tj. przepustki, której można udzielić skazanemu odbywającemu karę w zakładzie karnym typu półotwartego, nie częściej niż raz na dwa miesiące, łącznie na okres nieprzekraczający 14 dni w roku;
  - b) przepustki, o której mowa w art. 92 pkt 9 k.k.w., tj. przepustki, której można udzielić skazanemu odbywającemu karę w zakładzie karnym typu otwartego, nie częściej niż raz w miesiącu, łącznie na okres nieprzekraczający 28 dni w roku;
  - c) nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 7 k.k.w., tj. zezwolenia na widzenie bez dozoru, poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub osobą godną zaufania, na okres nieprzekraczający jednorazowo 30 godzin;
  - d) nagrody, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w., tj. zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni;
- 2) rozpatrzenia wniosku, jeżeli skazany uprzednio nie korzystał z przepustek lub nagród określonych w pkt 1, obejmującego udzielenie skazanemu:
  - a) zezwolenia, o którym mowa w art. 141a § 1 k.k.w., tj. zezwolenia, którego może udzielić skazanemu dyrektor zakładu karnego, na opuszczenie zakładu karnego pod konwojem funkcjonariusza Służby Więziennej, osoby godnej zaufania lub samodzielnie, na czas nieprzekraczający 5 dni, w celu odwiedzenia poważnie chorego członka rodziny, uczestnictwa w pogrzebie członka rodziny oraz w innych wypadkach szczególnie ważnych dla skazanego;
  - b) zgody, o której mowa w art. 131 § 1 k.k.w., tj. zgody dyrektora zakładu karnego, której może udzielić skazanemu na naukę w szkołach poza obrębem zakładu karnego, jeżeli spełnia ogólnie obowiązujące wymagania w oświacie publicznej, zachowuje się poprawnie oraz nie zagraża porządkowi prawnemu;

- c) zezwolenia, o którym mowa w art. 131 § 2 w zw. z § 3 k.k.w., tj. zezwolenia na udział w konsultacjach i zdawaniu egzaminów poza zakładem karnym, którego może udzielić dyrektor zakładu karnego spełniającemu ogólnie obowiązujące wymagania w oświacie publicznej, zachowującym się poprawnie oraz niezagrażającym porządkowi prawnemu skazanemu, z wyłączeniem skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności;
- d) zezwolenia, o którym mowa w art. 165 § 2 k.k.w., tj. zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego, łącznie na czas do 14 dni, zwłaszcza w celu podejmowania starań o uzyskanie po zwolnieniu odpowiednich możliwości zamieszkania i pracy, które dyrektor zakładu karnego może przyznać skazanemu, którego postawa w czasie odbywania kary uzasadnia przypuszczenie, że w czasie pobytu poza zakładem karnym będzie przestrzegał porządku prawnego.

Ponadto, jak wskazano wcześniej, pracownicy nowej służby probacyjnej mogliby pozyskiwać informacje dla potrzeb prognozy penitencjarnej, tj. przewidywania możliwości / ryzyka naruszenia porządku prawnego wewnątrz zakładu karnego po przyjęciu skazanego do niego. Ocena przyszłego zachowania skazanego w obrębie zakładu karnego ma znaczenie dla jego klasyfikacji i warunków odbywania kary, w tym możliwości zatrudnienia.

Prognoza penitencjarna jest również prognozą kryminologiczną, tyle że ukierunkowaną na funkcjonowanie skazanego w warunkach izolacji. W języku prawnym można byłoby wprowadzić termin prognozy kryminologiczno-penitencjarnej w odróżnieniu od prognozy związanej z funkcjonowaniem skazanego w warunkach wolnościowych (kryminologiczno-wolnościowej, kryminologiczno-społecznej).

Jednocześnie może warto byłoby zmienić termin prawny „prognoza kryminologiczno-społeczna” na określenie „prognoza kryminologiczno-wolnościowa”. Prognoza kryminologiczno-społeczna występuje w literaturze kryminologicznej raczej w roli prognozy przestępczości jako

przyszłego zjawiska występującego w społeczeństwie³, chociaż z kontekstu używanej w aktach prawnych obecnej nazwy wynika, że chodzi o prognozę indywidualną dotyczącą pobytu skazanego poza zakładem karnym⁴, a więc przebywającego na wolności, pośród społeczeństwa⁵. Wydaje się, że dla klarowności pojęć byłoby zasadne wprowadzenie rozróżnienia tych terminów: prognoza kryminologiczno-penitencjarna (izolacyjna, więzienna) oraz prognoza kryminologiczno-wolnościowa (otwarta, poza zakładem).

Brakuje w aktach prawnych, szczególnie wewnętrznych, regulujących organizację Służby Więziennej, jasnego wskazania przedmiotu prognozy penitencjarnej oraz wyodrębnienia kryteriów potrzebnych do jej sformułowania, nawet jeśli duża część czynników składających się na ocenę funkcjonowania skazanego w zakładzie karnym pokrywa

---

³ B. Hołyst wskazuje na proces przewidywania dynamiki i struktury przestępczości w przyszłości – B. Hołyst, *Kryminologia*, wyd. 10, Warszawa 2010, s. 1173–1174; tenże, *Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej*, „Probacja” 2013, nr 1. Takie rozumienie spotykane jest również w starszej literaturze – J. Jasiński, *Przewidywanie przestępczości jako zjawiska masowego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980, s. 9; L. Lernell, *Zarys kryminologii ogólnej*, PWN, Warszawa 1978, s. 311–315. Odmienne L. Tyszkiewicz, wskazując na funkcję badań osobopoznawczych, podaje, że terminem tym należy objąć „ustalenie etiologii popełnionego przestępstwa i indywidualnej prognozy społecznej oraz oparte na tych dwóch elementach zalecenia co do stosowania prawnokarnych środków walki z przestępczością” – L. Tyszkiewicz, *Badania osobopoznawcze w prawie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975, s. 6.

⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, art. 25 ust. 1: „Prognoza kryminologiczno-społeczna, sporządzana na czas pobytu skazanego poza zakładem, polega na pisemnym uzasadnieniu przypuszczenia, że skazany w czasie tego pobytu będzie przestrzegał porządku prawnego”.

⁵ P. Zakrzewski rozwija skrótowo określeń „społeczna prognoza jednostki” albo „społeczna prognoza” w pełne określenie w brzmieniu „prognoza społecznego zachowania się jednostki” – P. Zakrzewski, *Zagadnienie prognozy kryminologicznej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1964, s. 42. Tyle że społeczne zachowanie się jednostki może być rozumiane jako cecha określająca funkcjonowanie jednostki w jakiejś społeczności, może mieć swoje odniesienie do środowiska więziennego, tj. zarówno jak jednostka będzie zachowywała się w społeczności więziennej, jak i w społecznościach, z którymi będzie się stykać po opuszczeniu murów więzienia. Obecnie obowiązujący, wyżej cytowany, przepis Rozporządzenia nie pozostawia w tym względzie żadnych wątpliwości – chodzi o prognozę społecznego zachowania się jednostki na wolności.

się z czynnikami mającymi wpływ na prognozę wolnościową. Należy rozróżnić dwie funkcje badań osobopoznawczych: analizę dokumentu sprawozdawczego obejmującego wywiad środowiskowy dla potrzeb prognozy kryminologiczno-penitencjarnej oraz dla celów prognozy kryminologiczno-wolnościowej⁶.

Na przykładzie okoliczności stanowiących podstawę badania w trakcie wywiadu środowiskowego można zauważyć, że nawet jeżeli chodzi o ten sam czynnik, mogący mieć wartość prognostyczną⁷, jego znaczenie jest różne dla celu podejmowanych oddziaływań resocjalizacyjnych w warunkach izolacyjnych i celu readaptacyjnego na wolności. Egzemplifikacją takiego funkтора prognostycznego jest ocena środowiska, w którym dotychczas przebywał skazany i do którego wróci po odbyciu kary (nawet jeżeli chodzi o to samo środowisko). Charakter środowiska ma inne znaczenie dla prognozy izolacyjnej (w czasie odbywania kary pozbawienia wolności), a inne dla prognozy wolnościowej (po opuszczeniu zakładu karnego)⁸.

⁶ Na jakość prognozowania kryminologicznego zwraca uwagę A. Nawój-Sleszyński – A. Nawój-Sleszyński, *Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 2, s. 29–30; też, *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 419–420.

⁷ Na temat czynników i narzędzi prognostycznych zob. K. Kądziołka, *Społeczno-ekonomiczne determinanty przestępczości powrotnej. Wybrane problemy stosowania metod ilościowych do identyfikacji zależności*, „Współczesna Gospodarka” 2016, nr 7; D. Wójcik, *Stosowanie w postępowaniu karnym narzędzi diagnostyczno-prognostycznych służących oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa*, [w:] *Prawo w działaniu*, pod red. M. Mozgawy, t. 16, Wolters Kluwer, Warszawa 2013; A. Szymanowska, *Więzienie i co dalej?*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003; J. Jasiński, dz. cyt.; Z. Ostrihanska, *Prognoza recydywy u nieletnich przestępców oraz wyniki badań prognostycznych 180 recydywistów w wieku 15–16 lat*, „Archiwum Kryminologii” 1965, t. 3; P. Zakrzewski, *Prognoza społeczna w kryminologii*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 10; tenże, *Zagadnienie...*; A. Tobis, *Zasady orzekania w sprawach o warunkowe zwolnienie*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1972.

⁸ P. Stępniaak zwraca uwagę, że „w ostatnich latach przy formułowaniu prognozy kryminologicznej przywiązuje się często zbyt dużą wagę do okoliczności prognostycznych zaistniałych w przeszłości, a więc zdarzeń i sytuacji przed osadzeniem w zakładzie karnym. Tym samym pomniejsza się znaczenie pozytywnych zmian w osobowości i zachowaniu skazanego, następujących wskutek oddziaływań penitencjarnych” – P. Stępniaak, *Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej*,

Wnioskiem *de lege ferenda* jest opracowanie odrębnego kwestionariusza prognozy kryminologiczno-penitencjarnej (izolacyjnej, więziennej) wraz z określonym systemem wartościowania kryteriów oceny przyszłego zachowania w zakładzie karnym.

W dalszej perspektywie czasowej pracownicy probacyjni mogliby również zająć się programami przygotowującymi skazanych do życia na wolności w ostatniej fazie wykonywania kary, jak również pomocą postpenitencjarną.

Z badań przeprowadzonych w grudniu 2022 r. przy innym projekcie, którego przedmiotem była „Analiza Programu Pomocy Postpenitencjarnej udzielanej przez organizacje pozarządowe z Funduszu Sprawiedliwości”⁹, wynika, że kontakty kuratorów sądowych ze skazanymi w okresie do 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed zakończeniem wykonywania kary, z punktu widzenia pomocy udzielanej osobom pozbawionym wolności, wymagają intensyfikacji, zarówno jeżeli chodzi o ich częstotliwość, jak i o treść.

Problematyka ta regulowana jest w art. 164 k.k.w., zgodnie z którym okres do 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem lub przed wykonaniem kary stanowi, w miarę potrzeby, czas niezbędny

---

„Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 61, s. 53. W starszej literaturze przy charakterystyce istniejących w Polsce od 1958 r. oddziałów obserwacyjno-rozdzielczych odpowiedzialnych za dokonywanie badań osobopoznawczych niekiedy ograniczono ich funkcję do prognozy penitencjarnej. Zob. S. Lelental, *Badania osobowości sprawców przestępstw dla potrzeb wymiaru i wykonania kary pozbawienia wolności*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, seria I, z. 77, s. 65–66: „(...) chodzi tutaj przede wszystkim o ustalenie tzw. prognozy penitencjarnej, czyli o ocenę perspektyw planowanej akcji wychowawczej w czasie wykonywania kary i ustalenia stopnia podatności skazanego na to oddziaływanie. W mniejszym stopniu można mówić o tzw. prognozie społecznej, czyli ocenie skuteczności przewidywanych środków i metod oddziaływania penitencjarnego oraz perspektyw przyszłego zachowania się skazanego w społeczeństwie. (...) Prognoza społeczna znajduje bowiem realne oparcie dopiero na podstawie oceny efektów oddziaływania penitencjarnego, a co za tym idzie, może być stawiana w późniejszym nieco czasie”. Niezrozumiała jest jednak krytyka przez autora poglądu o roli badań osobopoznawczych zarówno dla prognozy penitencjarnej, jak i prognozy społecznej – S. Pławski, *Prawo penitencjarne*, Warszawa 1968, s. 135.

⁹ T. Przesławski, E. Stachowska, *Raport z badania Analiza Programu Pomocy Postpenitencjarnej udzielanej przez organizacje pozarządowe z Funduszu Sprawiedliwości*, IWS, Warszawa 2022, niepublikowany.

na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu, zwłaszcza dla nawiązania kontaktu z kuratorem sądowym lub podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1. Okres ten ustala, za zgodą skazanego, komisja penitencyjna (§ 1). Przywołany okres może również wyznaczyć sąd penitencyjny w postanowieniu o udzieleniu lub odmowie warunkowego zwolnienia, jeżeli uzna to za niezbędne (§ 2).

Z danych uzyskanych ze Służby Więziennej wynika, że sporządzenie programu wolnościowego obejmującego przygotowanie do zwolnienia w trybie art. 164 § 1 k.k.w. zlecono kuratorom sądowym w roku 2022 wobec 2340 skazanych, w roku 2021 wobec 2037 skazanych, w roku 2020 wobec 1792 skazanych, w roku 2019 wobec 2999 skazanych. W przywołanym trybie skazani byli przygotowywani do zwolnienia przez funkcjonariuszy Służby Więziennej w latach 2022, 2021, 2020, 2019 odpowiednio w 860, 835, 616 i 642 przypadkach, natomiast podmioty wymienione w art. 38 k.k.w. objęły w podanym wyżej czasie liczbę 13, 19, 15 i 18 skazanych¹⁰.

Pracownicy probacyjni w zależności od doświadczeń rozwoju tej części formacji mogliby zostać włączeni do realizacji programów wolnościowych w ramach działalności Służby Więziennej. Taki postulat znalazł się we wnioskach przywołanego wcześniej projektu „Analiza Programu Pomocy Postpenitencjarnej udzielanej przez organizacje pozarządowe z Funduszu Sprawiedliwości”, w którym uznano za celowe przeniesienie czynności związanych z przygotowaniem skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego na nowy pion pracowników Służby Więziennej – nową służbę probacyjną działającą w jej ramach.

Nowa służba probacyjna w dalszym ciągu swojego rozwoju mogłaby również stanowić instytucjonalne wsparcie dla organizacji punktów pomocy postpenitencjarnej przy zakładach karnych. Postulat poszukiwania nowych ścieżek pomocy postpenitencjarnej w ramach Służby Więziennej został zgłoszony we wspomnianym projekcie „Analiza Programu Pomocy Postpenitencjarnej udzielanej przez organizacje

---

¹⁰ Dane zawarte w sprawozdaniach za lata 2019–2022 Służby Więziennej z realizacji środków z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej-Funduszu Sprawiedliwości.

pozarządowe z Funduszu Sprawiedliwości”. Pracownicy probacyjni przy udziale samych osadzonych mogliby np. zarządzać dystrybucją pomocy rzeczowej dla osób opuszczających zakłady karne i dla rodzin osób pozbawionych wolności oraz odpowiadać za poradnictwo czy koordynację kontaktów z pracodawcami – obok działalności organizacji pozarządowych oraz kuratorskiej służby sądowej.

Zaproponowane tutaj sfery działań nowej służby probacyjnej zarówno w zakresie przygotowywania osób do wyjścia z zakładów karnych, jak i czynnego udziału w pomocy postpenitencjarnej mają charakter perspektywny, zależne są od stopnia dynamiki rozwoju tej części Służby Więziennej w praktyce penitencjarnej.

2. Działalność pracowników probacyjnych dla potrzeb badań osobopoznawczych

Historia badań osobopoznawczych sięga swoimi korzeniami szkoły antropologicznej (biologicznej) rozpatrującej fizyczne i psychiczne właściwości przestępcy¹¹. W tym nurcie na początku XX w. organizowano¹² i postulowano tworzenie laboratoriów penitencjarnych w więzieniach przeznaczonych do badania przyczyny przestępczości i dla znalezienia ogólnych zasad odpowiedniego wykonywania kary¹³. Wyrazem tej idei były również powstające w więzieniach oddziały psychiatryczne do badania psychiki sprawców, osobowości o anormalnych właściwościach psychicznych¹⁴.

¹¹ A. Ettinger, *Zbrodniarz w świetle antropologii i psychologii*, Nakład księgarni F. Hoesicka, Warszawa 1924, s. 37–38; L. Falandysz, *W kręgu kryminologii radykalnej*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986; J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 1999, s. 26, 45–46.

¹² M. Kwast, *Więzienie w Brukseli Forest i Saint Gilles*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1928, nr 10, s. 2–3. Więzienie Forest było siedzibą centralnego laboratorium antropologii penitencjarnej od 1 lipca 1922 r.

¹³ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia (Zarys systemu)*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1986, s. 308–309; S. Poznyszew, *Czy jest pożądane tworzenie laboratoriów penitencjarnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 4.

¹⁴ L. Rabinowicz, *Podstawy nauki o więziennictwie*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1933, s. 278, 291.

Problematyka budowania laboratoriów penitencjarnych była przedmiotem uchwały IX Międzynarodowego Kongresu Penitencjarnego w Londynie w 1925 r.¹⁵ O ile jednak ustalenia biologicznych przyczyn przestępstwa były pochodną założeń szkoły antropologicznej, o tyle badanie przestępcy ze względu na środowisko, z którego się wywodził i które go kształtowało, pojawiło się później i było wyrazem socjologicznej koncepcji przestępstwa jako wyniku oddziaływania społecznego. Metody badań osobopoznawczych wywodzą się więc z dwóch kierunków kryminologicznych, odpowiadających sposobom myślenia o przestępstwie. Badanie osobowości przestępcy, do którego wykorzystywano służbę antropologiczno-penitencjarną, charakteryzowało się założeniami szkoły antropologicznej, natomiast badanie środowiska społecznego przestępcy przy użyciu prowadzonych przez służbę środowiskową penitencjarną wywiadów środowiskowych (już wówczas sprawiających trudności) odpowiadało kierunkowi socjologicznemu¹⁶.

¹⁵ IX Międzynarodowy Kongres Penitencjarny w Londynie, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 5, s. 4: „Sekcja II (administracji) (...) Zagadnienie II: Czy byłoby pożądane tworzenie w zakładach penitencjarnych pracowni (laboratorjów) dla badań naukowych nad więźniami. Jaki wpływ mogłaby wyrzucić taka instytucja w kierunku ustalenia przyczyn przestępczości i indywidualizacji w traktowaniu przestępców. Czy nie byłoby pożądane zastosowanie takiej samej organizacji w celu badania obwinionych, zdradzających upośledzenie umysłowe, przed formalnym pociągnięciem do odpowiedzialności karnej? UCHWAŁA. Konieczne jest poddawanie wszystkich więźniów karnych i śledczych badaniom psychicznym i fizycznym, prowadzonym przez specjalnie wykwalifikowanych lekarzy. Niezbędne w tym celu laboratorja powinny się znajdować w zakładach penitencjarnych. Rzeczony system pomoże ustalić biologiczne i społeczne przyczyny przestępczości i ustalić właściwy sposób traktowania każdego przestępcy”. Por. także W. Sokalski, IX Międzynarodowy Kongres Penitencjarny, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1926, nr 6, s. 2–3.

¹⁶ L. Rabinowicz, *Podstawy...*, s. 280: „Najbardziej zaniedbaną jest dziedzina badań nad istotą społeczną przestępcy. A przecież jest rzeczą nieodzowną podejść do przestępcy, jako do istoty społecznej, żyjącej i obracającej się w pewnym środowisku, tylko tam bowiem odtworzyć możemy człowieka w jego realnej osobowości w chwili, gdy popełnione przestępstwo nie rzuciło na niego jeszcze specjalnego światła. Akt przestępczy może zniekształcić badaczowi realny obraz człowieka, który się tego przestępstwa dopuścił. Nawet gdybyśmy byli najbardziej obiektywni i bezstronni, widzimy tego człowieka przez ów akt występny. Inaczej zbliży się do niego i inaczej go będzie badał ten kryminolog, który ma przed sobą tylko człowieka, a inaczej znów ten, który ma przed sobą, prócz człowieka, także akta sądowe, ujawniające fakt, iż badany jest przestępcą”.

W Polsce badania tzw. kryminalno-biologiczne prowadzone były głównie przez lekarzy więziennych¹⁷. Po II wojnie światowej badania osobopoznawcze dla osób odbywających karę pozbawienia wolności wykonywano od 1958 r. w oddziałach obserwacyjno-rozdzielczych¹⁸, a następnie od 1975 r. w działach penitencjarnych zakładów karnych. Wspomnieć również należy o podjętej w latach 70. ubiegłego wieku eksperymentalnej próbie powołania służby kryminologicznej dla badania osób młodocianych przy sądzie rejonowym w Poznaniu¹⁹, która jednak nie przełożyła się na dalsze rozwiązania normatywne. Założeniem służby kryminologicznej było sporządzanie szczegółowego wywiadu środowiskowego, który pokazywałby sprawcę czynu zabronionego na tle jego środowiska²⁰.

We współczesnym prawie karnym dobra znajomość osoby sprawcy jest podstawą zasady indywidualizacji zarówno przy wymierzaniu kary, jak i następnie przy jej wykonywaniu²¹.

---

¹⁷ Prace przygotowawcze do wprowadzenia badań antropologiczno-kryminalnych rozpoczęły się w polskim więziennictwie w 1931 r. pod nadzorem naczelnego lekarza więzień – L. Rabinowicz, *Współczesna ewolucja antropologii kryminalnej*, Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza”, Warszawa 1934, s. 29; L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, s. 309–310; tenże, *Badania...*, s. 186–192.

¹⁸ Celem badań prowadzonych w oddziałach obserwacyjno-rozdzielczych były: rozpoznanie osobowości więźnia dla nadania grupy segregacyjnej i skierowanie do właściwego zakładu karnego wraz ze wskazaniem, z jakimi więźniami należy skazanego umieścić w celi; ustalenie prognozy penitencjarnej (patrz uwagę do przypisu 3 niniejszego opracowania); wstępne określenie środków i metod wychowawczego oddziaływania w zakładzie karnym oraz wykorzystanie materiałów badawczych dla polityki penitencjarnej – R. Czapiewski, P. Wierzbicki, *Więziennictwo PRL*, Dział Wydawnictw UW, Warszawa 1961, s. 5.

¹⁹ P. Stępnia, *Nowe rozwiązania w badaniach osobopoznawczych (wstępne uwagi o poznańskim eksperymencie)*, „Nowe Prawo” 1981, nr 3, s. 130.

²⁰ L. Tyszkiewicz, *Badania...*, s. 200–201.

²¹ P. Wierzbicki, *Badania osobopoznawcze w świetle projektów kodyfikacji karnej*, „Gazeta Sądowa i Penitencjarna” 1969, nr 1.

Sam termin „badania osobopoznawcze” ma charakter wieloznaczny²². Pojęcie to można rozumieć wężej, odnosząc je do osobowości²³ i wszystkich tych okoliczności, które są związane z konkretną osobą (np. doświadczenie życiowe, tryb życia, wiek, płeć, pozycja społeczna), bądź szerzej, włączając w to uwarunkowania społeczne, które mogą mieć znaczenie dla genezy popełnionego przestępstwa (np. relacje społeczne, sposób wychowania).

Ustawodawca nie jest w tym względzie konsekwentny, dzieląc niekiedy informacje na osobopoznawcze i środowiskowe, tak jak we wzorze sprawozdania z objęcia dozoru, sprawozdania z przebiegu dozoru oraz sprawozdania z zakończenia dozoru, stanowiącym Załącznik nr 2 do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2016 r. w sprawie sposobu i trybu wykonywania czynności przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych (Dz.U. z 2016 r. poz. 969) (dalej: Rozporządzenie w sprawie czynności kuratorów).

Taka konwencja językowa zostaje również przyjęta w niniejszym opracowaniu do informacji zawartych w narzędziu diagnostycznym proponowanym dla pracowników probacyjnych i zostanie szczegółowo przedstawiona w ostatniej części książki.

---

²² R. Poklek, *Badania osobopoznawcze w penitencjarystyce*, „Resocjalizacja” 2017, nr 14, s. 44; L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, s. 308. Zob. też A. Gaberle, *Osobowość a przestępstwo w kryminologii polskiej (podstawowe problemy)*, „Problemy Kryminalistyki” 1981, nr 150, s. 218. Autor na gruncie k.p.k. z 1969 r. odróżnia badanie osobowości od badań osobopoznawczych.

²³ Przegląd różnych definicji osobowości w psychologii przedstawia K. Ostrowska – K. Ostrowska, *Psychologia dla służb społecznych*, Difin, Warszawa 2015, s. 82–87. Podkreśla się dynamiczny charakter osobowości, wskazując, że chodzi o aktualne jej przejawy – to, jak obecnie osoba układa swoje stosunki z innymi ludźmi, chociaż droga do jej rozwoju mogła przebiegać różnorodnie. Por. E.R. Hilgard, *Wprowadzenie do psychologii*, PWN, Warszawa 1967, s. 666; J. Reykowski, *Osobowość*, [w:] M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski, *Psychologia jako nauka o człowieku*, Książka i Wiedza, Warszawa 1967, s. 89–213; J. Reykowski, *Osobowość jako centralny system regulacji i integracji czynności*, [w:] *Psychologia*, pod red. T. Tomaszewskiego, PWN, Warszawa 1975, s. 762–825; L. Tyszkiewicz, *Badania...*, s. 87; A. Krukowski, *Problemy zapobiegania przestępczości*, PWN, Warszawa 1982, s. 19. Por. też T. Tomaszewski, *Wstęp do psychologii*, PWN, Warszawa 1971, s. 96: „W trakcie praktycznej działalności, mniej lub bardziej świadomej człowiek nie tylko przekształca rzeczywistość, na którą skierowane jest jego działanie, ale również przekształca sam siebie. Wytwarzają się w nim i utrwalają różne cechy, które stają się podstawą jego osobowości”.

Obecnie badania osobopoznawcze prowadzone przez Służbę Więzienną obejmują dane osobopoznawcze w rozumieniu szerokiej informacji o osobie skazanego i jego środowisku. Dla każdego skazanego zakładana jestteczka osobopoznawcza, której formularz stanowi załącznik do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych zgodnie z § 27 ust. 3 wymienionego Rozporządzenia.

O przepisach powszechnie obowiązujących będzie mowa w dalszej części tekstu; w tym miejscu zwrócić należy uwagę na akt wewnętrzny regulujący problematykę dokumentowania oddziaływań penitencjarnych i terapeutycznych i załączania dokumentów z tego zakresu doteczki osobopoznawczej, tj. przepisy rozdziału 5 Zarządzenia nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

Zgodnie z § 86–87 Zarządzenia dane określone w formularzuteczki dostępne są również w systemie informatycznym. Teczka obecnie zakładana jest przez wychowawcę, który na bieżąco odnotowuje w teczce osobopoznawczej informacje określone we wzorzeteczki oraz dołącza wytworzone poza systemem informatycznym dokumenty dotyczące osadzonego.

Przepisy szczegółowo wymieniają przykładowe dokumenty, które powinny zostać włączone doteczki osobopoznawczej; są to:

- 1) pisemna informacja sądu lub prokuratora, że Europejski Trybunał Praw Człowieka zastosował wobec skazanego środek tymczasowy;
- 2) opinie sądowo-psychiatryczne, sądowo-psychologiczne i sądowo-seksuologiczne przesłane przez sąd, sporządzone w trakcie postępowania karnego;
- 3) kopie wniosków o wydanie postanowienia wraz z kopiami odpisów orzeczeń sądu lub sędziego penitencjarnego w sprawach:
  - a) o stosowanie leczenia lub rehabilitacji wobec skazanego uzależnionego od alkoholu, środków odurzających lub psychotropowych albo skazanego za przestępstwo określone w art. 197–203 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r.

- Nr 88, poz. 553, z późn. zm.) (dalej: Kodeks karny, k.k.) popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych,
- b) o obciążenie osadzonego kosztami związanymi z leczeniem spowodowanego u siebie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia,
  - c) o zarządzenie przeprowadzenia badań psychologicznych i psychiatrycznych,
  - d) zmiany określonego w wyroku rodzaju lub typu zakładu karnego lub orzeczonego systemu terapeutycznego wykonywania kary;
- 4) kopie wniosków o wydanie postanowienia wraz z kopiami odpisów orzeczeń o odmowie w sprawach:
    - a) o udzielenie warunkowego przedterminowego zwolnienia,
    - b) o udzielenie przerwy w wykonaniu kary,
    - c) o orzeczenie, zmianę lub uchylenie środka zabezpieczającego;
  - 5) sporządzone w zakresie właściwości merytorycznej działu penitencjarnego lub terapeutycznego:
    - a) kopie wniosku o niezaliczenie skazanemu czasu przebywania poza zakładem karnym na podstawie zezwolenia na czasowe opuszczeniu terenu tego zakładu w trybie art. 140 § 4 k.k.w.,
    - b) kopie zawiadomień w trybie przepisów art. 168a k.k.w.;
  - 6) opinie o skazanym lub tymczasowo aresztowanym sporządzone na polecenie sądu lub w związku z wnioskiem osadzonego;
  - 7) zawiadomienie organu dysponującego o wprowadzeniu do wykonania postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wobec osoby już pozbawionej wolności;
  - 8) zgoda tymczasowo aresztowanego, skazanego wyrokiem sądu pierwszej instancji – w stosunku do którego sąd nie sprzeciwił się przeniesieniu do zakładu karnego – na stosowanie względem niego przepisów o wykonywaniu kary pozbawienia wolności;
  - 9) obliczenia okresu wykonywania kary;
  - 10) przesłane przez sąd informacje dotyczące osoby skazanego;
  - 11) informacje z wywiadów przeprowadzonych przez kuratora sądowego oraz inne organy powołane do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego;

- 12) opinie z placówek opiekuńczo-wychowawczych i zakładów poprawczych;
- 13) informacje uzyskane od rodziny osadzonego;
- 14) zatrzymana korespondencja, o której mowa w art. 105 § 4 k.k.w.;
- 15) oświadczenia osadzonego istotne dla zapewnienia jego bezpieczeństwa osobistego;
- 16) notatki funkcjonariuszy i pracowników zakładu karnego mające istotny wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa osobistego osadzonego lub bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej albo mające istotny wpływ na prowadzenie oddziaływań penitencjarnych;
- 17) wnioski o zakwalifikowanie oraz weryfikację zakwalifikowania do osadzonych, o których mowa w art. 88a § 1 lub art. 212a § 1 k.k.w.;
- 18) uzasadnienie wyroku, jeżeli zostało przekazane przez dział ewidencji.

W obszarze działalności nowej służby probacyjnej pozostawałoby gromadzenie informacji określonych w pkt 11 i mieszczących się w tym zakresie z pkt 13.

Pracownicy probacyjni w ramach swoich podstawowych obowiązków odpowiedzialni byłiby za gromadzenie części danych o osobie skazanego, a zwłaszcza informacji ze środowiska, w którym przebywał przed osadzeniem w zakładzie karnym.

Analiza zbieranych danych wraz z innymi informacjami dostępnymi służbie penitencjarnej stanowiłaby podstawę badań osobopoznawczych, w tym dla potrzeb prognoz kryminologicznych prowadzonych w programach informatycznych.

3. Nowa służba probacyjna – propozycje rozwiązań organizacyjnych w polskich warunkach społeczno-prawnych

Przedstawienie rozwiązań optymalnych w zakresie zorganizowania nowej służby probacyjnej w Służbie Więziennej wymaga odpowiedzi na dwa kluczowe pytania: gdzie mieliby być usytuowani pracownicy probacyjni w ramach struktury organizacyjnej Służby Więziennej i, po

drugie, jakie byłoby zapotrzebowanie na pracowników probacyjnych wykonujących zadania w Służbie Więziennej? Odpowiedzi na tak postawione pytania wymagają określenia wielkości zadań, które wykonywać miałyby nowa służba probacyjna, oraz najefektywniejszego sposobu ich realizacji, mając na uwadze racjonalne wykorzystanie ludzi i sprzętu. W pierwszej kolejności należałoby określić w wymiarze ilościowym zadania, tj. skalę wywiadów środowiskowych wykonywanych rocznie dotychczas przez kuratorów sądowych dla potrzeb postępowania wykonawczego. Następnie przełożyć liczbę wykonywanych wywiadów środowiskowych na strukturę organizacyjną Służby Więziennej, podając jednocześnie propozycję najbardziej uzasadnionego wyboru właściwej jednostki lub jednostek organizacyjnych tejże Służby.

Z danych uzyskanych z Biura Penitencjarnego Służby Więziennej, a także Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości można szacunkowo przyjąć liczbę przeprowadzanych wywiadów środowiskowych przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych na poziomie 90 tysięcy.

W określeniu takiego poziomu wywiadów środowiskowych prowadzonych dla potrzeb postępowania wykonawczego przyjęto pewne teoretyczne założenia, które w praktyce penitencjarnej nie zawsze muszą odpowiadać rzeczywistości.

Liczba wywiadów środowiskowych od lat wykazuje tendencję wzrostową, w przyszłych latach dodatkowy wzrost może nastąpić z uwagi na zmiany dotyczące udzielania zezwoleń na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego wprowadzone od 1 stycznia 2023 r.²⁴

---

²⁴ Zgodnie z art. 431la § 1 k.k.w. dodanym ustawą z dnia 5 sierpnia 2022 r. (Dz.U. z 2022 r. poz. 1855), która weszła w życie 1 stycznia 2023 r., wprowadzona została możliwość udzielania skazanemu zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego przez komisję penitencjarną po spełnieniu łącznie następujących warunków: „1) wobec skazanego orzeczono karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą 4 miesięcy, a nie zachodzą warunki przewidziane w art. 64 § 2 Kodeksu karnego; 2) skazany rozpoczął już odbywanie kary w zakładzie karnym; 3) odbywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie stoją na przeszkodzie szczególnie względy wskazujące, że w razie odbycia kary w tym systemie nie zostaną osiągnięte cele kary; 4) za udzieleniem

W przyjęciu wartości 90 tysięcy posiłkowano się, po pierwsze, liczbą wywiadów środowiskowych zleconych w 2021 r. przez dyrektorów zakładów karnych, która wyniosła 63 243. Założono, że do tej liczby wliczone są wywiady przeprowadzane dla potrzeb zatrudniania osadzonych na zewnątrz zakładów karnych (11 358) oraz dla udzielania przepustek i zezwoleń na czasowe opuszczenie zakładu karnego bez dozoru (10 690), jak również ze względu na wnioski dyrektorów zakładów karnych o warunkowe przedterminowe zwolnienia (1638).

Po drugie, uwzględniono ogólną liczbę składanych wniosków o warunkowe przedterminowe zwolnienie w 2021 r., pomniejszoną o wnioski składane przez dyrektorów zakładów karnych, tj. 21 390 (wszystkich wniosków było 23 028), przyjmując, że jednemu wnioskowi odpowiada jeden wywiad, co jednak w praktyce nie musi występować.

Po trzecie, uwzględniono również wnioski o udzielenie zezwoleń na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (6107). Po zsumowaniu podanych wyżej liczb otrzymany wynik wynosi 90 740.

Podkreślić należy, że są to dane szacunkowe, a określenie dokładnej liczby wywiadów wymagałoby weryfikacji dokonanych czynności w każdej jednostce penitencjarnej, których liczba corocznie ulega zmianom.

Dla potrzeb tego projektu są to jednak dane wystarczające, aby poczynić wstępne założenia, jeżeli chodzi o wielkość zapotrzebowania etatowego dla wykonywania zadań nowej służby probacyjnej. Licząc tylko według kryterium zadaniowego (liczby wywiadów) i przyjmując próg minimalny dwóch–trzech wywiadów dziennie, potrzeba jest około 100–150 etatów. Uwzględniając jednak kryterium podziału organizacyjnego Służby Więziennej związanego z rozczłonkowaniem organizacji w terenie, jak również różne rozlokowanie pracowników probacyjnych

---

zezwoleń przemawiają dotychczasowa postawa i zachowanie skazanego w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności; 5) skazany posiada określone miejsce stałego pobytu; 6) osoby pełnoletnie zamieszkujące wspólnie ze skazanym wyraziły zgodę, o której mowa w art. 43h § 3; 7) odbywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie stoją na przeszkodzie warunki techniczne, o których mowa w art. 43h § 1”.

w jednostkach organizacyjnych, liczbę etatów w nowej służbie probacyjnej oszacować należy w przedziale 218–262, o czym poniżej.

Zgodnie z art. 8 ust. 1. pkt 1–4 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2470 ze zm.) (dalej: Ustawa o Służbie Więziennej, u.s.w.) jednostkami organizacyjnymi Służby Więziennej są: 1) Centralny Zarząd Służby Więziennej, 1a) Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej; 2) okręgowe inspektoraty Służby Więziennej; 3) zakłady karne i areszty śledcze, 3a) uczelnia Służby Więziennej; 4) Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej oraz ośrodki szkolenia Służby Więziennej i ośrodki doskonalenia kadr Służby Więziennej.

Punktem wyjścia dla usytuowania pracowników nowej służby probacyjnej jest założenie, że optymalnym rozwiązaniem dla ich lokalizacji ze względu na czynności związane z pracą w terenie stanowić będą jednostki podstawowe Służby Więziennej, tj. zakłady karne i areszty śledcze oraz oddziały zewnętrzne.

Przez liczbę jednostek organizacyjnych przyjęto więc w projekcie badawczym faktyczne, a nie prawne wyodrębnienie organizacyjne.

Dla obliczeń pominięte są normatywnie określone jednostki szczebla centralnego, stopnia pośredniego oraz o charakterze pomocniczym w zakresie organizacji Służby Więziennej, tj. Centralny Zarząd Służby Więziennej, Inspektorat Wewnętrzny Służby Więziennej, okręgowe inspektoraty Służby Więziennej, uczelnia Służby Więziennej, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej oraz ośrodki szkolenia Służby Więziennej i ośrodki doskonalenia kadr Służby Więziennej. Ponadto pominięte są faktycznie wyodrębnione oddziały tymczasowego zakwaterowania, szpitale oraz dom dla matki i dziecka.

Podstawą obliczeń jest liczba zakładów karnych, aresztów śledczych oraz oddziałów zewnętrznych położonych w terenie oraz ich nominalna pojemność dla zakwaterowania osób pozbawionych wolności. Na styczeń 2023 r. dane te wyglądają następująco: 64 zakłady karne, 39 aresztów śledczych, 69 oddziałów zewnętrznych, łącznie 172 jednostki.

Przykładając do tego kryterium nominalnej pojemności jednostek organizacyjnych z założeniem, że jeden pracownik probacyjny przypada na 500 osadzonych, otrzymujemy następujące wyniki: okręg bydgoski – 28 etatów, okręg katowicki – 25 etatów, okręg koszaliński – 27 etatów,

okręg krakowski – 16 etatów, okręg lubelski – 21 etatów, okręg łódzki – 24 etaty, okręg olsztyński – 26 etatów, okręg opolski – 28 etatów, okręg poznański – 26 etatów, okręg rzeszowski – 20 etatów, okręg warszawski – 21 etatów. Łącznie 262 etaty dla pracowników nowej służby probacyjnej.

Proponowane rozwiązanie organizacyjne może być skorygowane o inne założenie, tj. że pracownik czy pracownicy probacyjni usytuowani byliby w jednostkach organizacyjnych i wykonywaliby czynności na rzecz podległych im oddziałów zewnętrznych. Wymagałoby to ze strony pracowników probacyjnych większej mobilności, z tym że możliwy byłby podział pracy w konkretnych dniach tygodnia na rzecz jednostek podstawowych i oddziałów zewnętrznych. Dokonując korekty w ten sposób, że punktem wyjścia pozostawałaby nominalna pojemność jednostek organizacyjnych liczonych całościowo włącznie z oddziałami zewnętrznymi, oraz zachowując przeliczenie jednego pracownika na 500 osadzonych, otrzymujemy rezultaty w zakresie zapotrzebowania na etaty: okręg bydgoski – 21 etatów, okręg katowicki – 21 etatów, okręg koszaliński – 23 etaty, okręg krakowski – 13 etatów, okręg lubelski – 20 etatów, okręg łódzki – 20 etatów, okręg olsztyński – 22 etaty, okręg opolski – 23 etaty, okręg poznański – 20 etatów, okręg rzeszowski – 18 etatów, okręg warszawski – 17 etatów. Łącznie 218 etatów dla pracowników nowej służby probacyjnej.

4. Nowa służba probacyjna efektywnym i nowoczesnym narzędziem z zakresu realizacji prognozy kryminologicznej

W projekcie badawczym przyjęto założenie, że pracownicy probacyjni działający w zakładach karnych i aresztach śledczych w reżimie zorganizowania więziennego wykonywaliby wywiady środowiskowe szybciej, a ponadto w sposób bardziej wyczerpujący.

Wprawdzie główna praca odbywałaby się w terenie, ale gdyby zachodziła potrzeba uzyskania dodatkowych informacji, możliwy byłby codzienny, bezpośredni kontakt z osobą pozbawioną wolności.

Praca w zakresie pozyskiwania danych w ramach przeprowadzenia wywiadu środowiskowego stanowiłaby, podobnie jak dzisiaj, istotną,

ale nie jedyną podstawę opracowania diagnozy kryminologiczno-penitencjarnej, służącej z kolei m.in. do sporządzenia zarówno prognozy kryminologiczno-penitencjarnej, jak i prognozy kryminologiczno-wolnościowej. Zakres znaczeniowy terminów „diagnoza” i „prognoza” w poszczególnych dyscyplinach naukowych ze względu na specyfikę badań naukowych może się różnić²⁵. W niektórych propozycjach definicyjnych diagnoza obejmuje prognozę jako przewidywany dalszy rozwój stanu rzeczy²⁶; odpowiednio diagnoza penitencjarna w tym rozumieniu mieści w sobie ukierunkowanie na dalsze działania resocjalizacyjne²⁷.

Przy zachowaniu rozłączności znaczeniowych obu tych terminów zauważyć można ich wzajemne czasowe i treściowe powiązanie – przebiegające kierunkowo od diagnozy do prognozy, od stanu ustalonego, opisanego, wyjaśnionego do stanu przewidywanego w przyszłości. W kryminologii na podstawie wyniku diagnozy²⁸ dotyczącej osoby i śro-

²⁵ R. Ossowski, *Rola systemu wartości w diagnozie sytuacyjnej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Psychologiczne” 1993, z. 9, s. 6.

²⁶ S. Ziemiński, *Problemy dobrej diagnozy*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973, s. 68. L. Tyszkiewicz pozostaje przy rozłącznym ujęciu zakresów przywołanych terminów (L. Tyszkiewicz, *Badania...*, s. 166), ale w późniejszej pracy posługuje się terminem diagnozy prognostycznej (prognozą) – zob. tenże, *Kryminologia...*, s. 320: „Diagnoza prognostyczna określa perspektywy dalszego zachowania się badanego, w szczególności szansę pozytywnej adaptacji społecznej czy też prawdopodobieństwo recydywy”.

²⁷ Cz. Czapów, S. Jedlewski, *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971, s. 267–272. Autorzy wymieniają diagnozę konstatającą zawierającą opis przedmiotu badanego; diagnozę ukierunkowującą, czyli postulowanie zmiany stanów faktycznych; oraz diagnozę sprawdzającą, tj. oceniającą skutki tych zmian. Z kolei H. Machel rozgranicza pojęcia diagnozy i prognozy penitencjarnej – H. Machel, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Arche, Gdańsk 2003, s. 229, 231. „Przez diagnozę penitencjarną rozumiemy ustalenie, na czym polegają przejawy (symptomy) negatywnych zachowań jednostki (pasywa) oraz zachowań uważanych za pozytywne (aktywa), ustalenie i opisanie przyczyn wykołejenia przestępczego (...) tj. etiologii zachowań aspołecznych i zachowania przestępczego oraz wykrycie i określenie tych pozytywnych właściwości, na których można «oprzeć» proces resocjalizacji” – tamże, s. 231. Zob. też S. Górski, *Metodyka Resocjalizacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985, s. 122.

²⁸ Należy rozróżnić rezultatywne i czynnościowe podejście do diagnozy i prognozy. W czynnościowym ujęciu diagnoza oznacza czynności zmierzające do ustalenia zdarzeń aktualnych, a także przeszłych, natomiast prognoza czynności zmierza

dowiska skazanego podejmuje się próby prognozowania jego zachowania w przyszłości. O ile diagnoza dotyczy opisu aktualnego stanu rzeczy (rozpoznania na podstawie objawów (cech), diagnoza kliniczna, fenomenologiczna) oraz jego wyjaśnienia przez poszukiwanie uwarunkowań w przeszłości (diagnoza etiologiczna, czyli ustalenie kryminogenezy²⁹), o tyle prognoza w sensie ścisłym oznacza przewidywanie rozwoju tego stanu rzeczy w przyszłości³⁰.

W przypadku diagnozy i prognozy kryminologicznej w odniesieniu do osób pozbawionych wolności te same dane (treści) z zakresu osobowego i środowiskowego wpływają tak na rozpoznanie ich aktualnej sytuacji, jak i przewidywanie ich sytuacji w przyszłości³¹.

W literaturze współcześnie niekiedy prognozę rozumie się w szerszym zakresie, włączając w to pojęcie postgnozy (retrognozy), czyli przewidywania na podstawie aktualnego stanu rzeczy o zdarzeniach przeszłych³².

---

do ustalenia zdarzeń przyszłych. Na drugiej płaszczyźnie pozostaje rezultat, czyli wynik tych czynności; odpowiednio jest nim diagnoza stanu aktualnego i prognoza stanu przyszłego.

²⁹ L. Tyszkiewicz, *Badania...*, s. 167. Zob. też J. Pinatel, *Criminologie*, [w:] P. Bouzat, J. Pinatel, *Traité de droit pénal et de criminologie*, t. 3, Dalloz, Paryż 1963, s. 437–438. Autor rozpatruje diagnozę etiologiczną jako pierwszą podstawę prognozy społecznej, uwzględniając różną kombinację czynników biologicznych i społecznych mających wpływ na stan niebezpieczeństwa.

³⁰ B. Hołyst, *Podstawy i zakres...*, s. 6: „Przez prognozę kryminologiczną rozumie się tu każde twierdzenie wypowiedziane o przyszłych cechach zjawisk przestępczych, wywnioskowane z wcześniejszego (uzyskanego na podstawie obserwacji) opisu tych zjawisk oraz z praw precyzujących relację następowania po sobie określonych stanów determinujących te zjawiska”. Autor w tej szerokiej definicji obejmuje zarówno prognozowanie przestępczości jako zjawiska masowego, jak i prognozowanie indywidualnych zachowań przestępczych.

³¹ Stwierdzenie to dotyczy również wcześniejszych faz postępowania karnego. Zob. S. Waltoś, *Prawno-procesowe reguły badania osobowości oskarżonego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 8–9, s. 239: „osobowość oskarżonego zawsze zawiera w sobie co najmniej przybliżoną prognozę jego zachowania się w przyszłości”.

³² M. Szynekiewicz, *Przewidywanie w nauce i przewidywanie dotyczące nauki*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2017, nr 11, s. 38–39: „Pojęcie przewidywania ujmuje się we współczesnej metodologii nauk w szerokiej perspektywie czasowej, która nie jest ograniczana do kategorii zjawisk przyszłych niedokonanych. Przewidywanie (...) przyjmować może trzy – różnicujące się z uwagi na kryterium temporalne – formy: a) prognozy – gdy dotyczy ono zjawisk przyszłych niedokonanych,

Znaczenie postgnozy, tj. wnioskowania z terażniejszości o przeszłości, widoczne jest w postępowaniu wykonawczym, np. w trakcie warunkowego zwolnienia³³. Z zachowania skazanego po wyjściu z zakładu karnego i jego poprawnym zachowaniu bądź ponownym wejściu na ścieżkę przestępstwa ustalić możemy, jakie okoliczności zostały wzięte pod uwagę przy sporządzaniu prognozy kryminologiczno-wolnościowej (jak było?) lub jakie jeszcze czynniki należało uwzględnić bądź jak inaczej przypisać wartości prognostyczne poszczególnym funktorom (jak mogłoby być?). Z postgnozą wiąże się wyjaśnianie faktów, dlaczego dokonano doboru tych, a nie innych czynników albo dlaczego uznano, że następstwem występowania takiej, a nie innej grupy okoliczności i ich oceny będzie np. poprawa jurydyczna skazanego na wolności (dlaczego tak było?), w wyniku czego ostatecznie prognoza kryminologiczna okazała się celna (trafiona) lub błędna³⁴ (dlaczego nie dokonano innego wyboru?). Wydaje się, że przewidywanie co do przeszłości (postgnozę) w rozpatrywanym przypadku wyrażają tutaj pytania: jakie inne czynniki lub wartości im przypisane mogły być wzięte pod uwagę przy sporządzaniu prognozy kryminologicznej; dlaczego ich nie uwzględniono; czy gdyby je zastosowano, rezultat prognozy okazałby się inny? Pytania „jak było?” i „dlaczego tak było?” odpowiadają tu, jak się wydaje, diagnozie

---

b) diagnozy – czyli wiedzy na temat aktualnego stanu rzeczy, c) postgnozy – gdy formułowane sądy dotyczą zjawisk, które już zaistniały i które mogą nie być obecnie bezpośrednio dostępne badaczom”.

³³ J. Jasiński, nazywając przewidywanie predykcją, wskazuje, że dokonujemy predykcji, gdy znane nam zdarzenie jest wcześniejsze od domniemanego, lub postdykcji, gdy znane nam zdarzenie jest późniejsze od tego, o którym wnioskujemy – J. Jasiński, dz. cyt.

³⁴ A. Czarkowski, *Podejście prognostyczne w badaniach naukowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 1, s. 284–285: „Pytanie o funkcję deskryptywną można nie tylko sformułować w postaci «jak jest», lecz również «jak było» lub «jak będzie». Z kolei pytanie eksplanacyjne można postawić nie tylko w formie «dlaczego tak jest», ale równie uprawnione do eksplanacji są dwa następne pytania «dlaczego tak było» lub «dlaczego tak będzie» (...) A więc zarówno pytania deskryptywne, jak i eksplanacyjne, mogą również mieć charakter prognostyczny w zależności od tego, o co pytają. Mówiąc jeszcze ogólniej — istnieją pytania eksplanacyjne i deskryptywne o funkcjach postgnozy, diagnozy lub prognozy. Słowem przyszłość należy tak samo badać, jak przeszłość czy terażniejszość”.

kryminologicznej stanu przeszłego o charakterze deskryptywnym i eksplanacyjnym.

W opracowaniach z zakresu metodologii wskazuje się na zależność funkcji prognostycznej i eksplanacyjnej w nauce³⁵. W świetle tego poglądu przewidywanie czasowo i chronologicznie bazuje na wyjaśnieniach praw teorii naukowej, chociaż spotkać można koncepcje przedstawiające tę relację w sposób odmienny³⁶.

Tak w przypadku prognozy, jak i postgnozy kryminologicznej chodzi o określony układ elementów determinujących zachowanie człowieka³⁷, który mógł w przeszłości lub może w przyszłości mieć wpływ na jego przestępczotwórcze zachowanie.

W zależności od celu procesu diagnostycznego w postępowaniu z osobami pozbawionymi wolności możemy mieć do czynienia z przejściem od opisu zebranych danych, a więc ich charakterystyki niepozbawionej często ocen, do rezultatu, jakim jest poznanie obecnego stanu rzeczy (jak jest?)³⁸ oraz wyjaśnienie przyczyn określonego stanu rzeczy (dlaczego tak jest?) ukierunkowanych na dokonanie wyboru środków i metod (sposobów) postępowania właściwych do osiągnięcia celu (jak może być w zakładzie karnym?) bądź też zakładających wystąpienie jeszcze dalszych zdarzeń w przyszłości (jak może być na wolności?)³⁹.

---

³⁵ W.W. Skarbek, *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013, s. 27; E. Chmielecka, *Informacja, wiedza, mądrość. Co społeczeństwo wiedzy cenić powinno?*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2004, t. 1, nr 23, s. 10.

³⁶ D. Kondrakiewicz, *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Instytut Europy Środkowej, seria: Prace IEŚ, nr 16, Lublin 2021, s. 30 i n.

³⁷ L. Tyszkiewicz, *Kryminogeneza w ujęciu kryminologii humanistycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego 1997, Katowice 1997, s. 40–44; tenże, *Od naturalizmu do humanitaryzmu w kryminologii*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991, s. 40–41; tenże, *Kryminogeneza i sposoby jej badania*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. 29–30, s. 215–225.

³⁸ Poznanie jako element intelektualny towarzyszy całemu procesowi badawczemu, od gromadzenia informacji poprzez ich interpretację, jak i wyjaśnianie, budowanie prognoz. W tym miejscu chodzi o rezultatywne rozpoznanie aktualnego stanu rzeczy: jest tak a tak.

³⁹ W przypadku odmiennych celów zauważa się odmienny przebieg postępowania diagnostycznego; na przykładzie diagnozy psychologicznej w kryminologii przedstawiono to zagadnienie w: K. Ostrowska, *Teoretyczne przesłanki diagnozowania*

Celem diagnozy kryminologiczno-penitencjarnej jest poznanie osoby i środowiska skazanego, wyjaśnienie przyczyn jego bezprawnego i społecznie nieakceptowalnego zachowania w przeszłości i na tej podstawie dobranie środków i metod (oddziaływań resocjalizacyjnych), które zmierzać będą do wzbudzenia w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanego postaw, oraz sformułowanie na tej podstawie prognozy przypuszczalnego zachowania w przyszłości w warunkach izolacyjnych bądź prognozy kryminologiczno-wolnościowej w warunkach pobytu poza zakładem karnym.

Diagnoza kryminologiczno-penitencjarna przeprowadzana jest w ramach badań osobopoznawczych, a w zależności od potrzeb – także badań psychologicznych⁴⁰.

O badaniach osobopoznawczych stanowi § 8 Rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych: „W celu umożliwienia oddziaływań penitencjarnych, a zwłaszcza ustalenia stosunku skazanego do popełnionego przestępstwa, przyczyn i przebiegu wykołejenia społecznego, podatności na projektowane oddziaływania penitencjarne, prognozy penitencjarnej i kryminologiczno-społecznej, prowadzi się badania osobopoznawcze, a w zależności od potrzeb badania psychologiczne”⁴¹.

---

psychologicznego w kryminologii, „*Studia Philosophiae Christianae*” 1985, nr 21/22, s. 125–126; także E. Habzda-Siwiek, *Diagnoza stanu psychiatrycznego sprawcy a rozstrzygnięcia w procesie karnym*, Zakamycze 2002, s. 16.

⁴⁰ M. Bernasiewicz, *Teorie i narzędzia diagnostyczne w szacowaniu przestępczości powrotnej*, „*Lubelski Rocznik Pedagogiczny*” 2019, t. 38, z. 2, s. 118.

⁴¹ Szczegółowa problematyka badań psychologicznych i psychiatrycznych uregulowana jest w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz.U. Nr 29, poz. 369). Celem delegacji ustawowej, jak wynika z treści art. 83 § 3 k.k.w., jest uwzględnienie potrzeby: 1) wyjaśnienia psychologicznych i socjologicznych procesów zachowania skazanego, 2) zdiagnozowania ewentualnych zaburzeń psychicznych skazanego, 3) określenia ewentualnego postępowania leczniczego i rehabilitacyjnego – w celu podjęcia właściwej decyzji klasyfikacyjnej i określenia warunków indywidualnego oddziaływania na skazanego.

W § 3 ust. 1–3 przywołanego Rozporządzenia określone zostały metody i zakres badań, zgodnie z którymi są one ustalane przez psychologa lub lekarza psychiatrę

Prawodawca nie posługuje się w przepisie terminem „diagnoza” i poprzez nie najlepszą redakcję przepisu w dość nieprzejrzysty sposób wskazany jest cel badań osobopoznawczych i psychologicznych. O ile ustalenie stosunku skazanego do popełnionego przestępstwa, przyczyn i przebiegu wykołejenia społecznego, podatności na projektowane

---

zatrudnionego w ośrodku diagnostycznym. Na podstawie przeprowadzonych badań psycholog wydaje orzeczenie psychologiczno-penitencjarne, a lekarz psychiatra – opinię psychiatryczną. Na podstawie wyników badań dokonuje się weryfikacji decyzji klasyfikacyjnej, o której mowa w art. 82 § 1 k.k.w.

W kolejnych przepisach Rozporządzenia zostały wskazane elementy, które powinny być zawarte w orzeczeniu psychologa i opinii psychiatry: „§ 4 ust. 1. Orzeczenie psychologiczno-penitencjarne powinno zawierać w szczególności: 1) dane osobowe skazanego, 2) wyjaśnienie procesu wykołejenia społecznego skazanego oraz stopnia jego demoralizacji i podatności na oddziaływania, 3) psychologiczną charakterystykę aktualnego stanu psychicznego skazanego oraz jego stosunku do popełnionego przestępstwa, a także do zadań i obowiązków wiążących się z wykonywaniem kary, 4) ustalenie ewentualnej potrzeby oddziaływania specjalistycznego i skierowania skazanego do odbywania kary w systemie terapeutycznym, 5) wskazania w zakresie klasyfikacji, nauczania, zatrudnienia oraz zalecenia dotyczące potrzeby uwzględnienia psychologicznych i socjologicznych mechanizmów zachowania skazanego przy stosowaniu zindywidualizowanych oddziaływań, 6) okres przeprowadzenia badania oraz zastosowane metody badań psychologicznych, 7) imię i nazwisko oraz tytuł zawodowy i stanowisko służbowe psychologa przeprowadzającego badanie”; „§ 5 ust. 1. Opinia psychiatryczna powinna zawierać w szczególności: 1) dane osobowe skazanego, 2) ocenę stanu zdrowia psychicznego, 3) rozpoznanie psychiatryczne stanu zdrowia psychicznego skazanego, sformułowane w języku polskim, 4) zalecenia w zakresie dalszej opieki psychiatrycznej nad skazanym, w szczególności odnoszące się do potrzeby zapewnienia psychiatrycznego leczenia szpitalnego, leczenia i rehabilitacji w związku ze stwierdzeniem uzależnienia od alkoholu albo środków odurzających lub psychotropowych, zatrudnienia w warunkach pracy chronionej oraz skierowania do odbywania kary w systemie terapeutycznym, 5) imię i nazwisko oraz tytuł zawodowy i stanowisko służbowe lekarza psychiatry przeprowadzającego badanie”. Na temat diagnozy psychologicznej zob. W. Friedrich, *Diagnoza penitencjarna sprawców przestępstw*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 9, s. 44-47; J. Szałański, *Zadania diagnozy i psychokorektury w procesie optymalnej readaptacji psychospołecznej więźniów*, [w:] *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce. W poszukiwaniu skuteczności*, pod red. H. Machela, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 115-116; M. Ciosek, *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 2001, s. 35-139; I. Niewiadomska, *Diagnozowanie penitencjarne jako ważny – zaniedbany – możliwy kierunek rozwoju psychologii sądowej*, [w:] *Białe plamy w psychologii sądowej*, pod red. B. Gulli, I. Niewiadomskiej, M. Wysockiej-Pleczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 55-256.

oddziaływania penitencjarne oraz prognozy penitencjarnej wiąże się z oddziaływaniami personelu penitencjarnego na osobę, która pozbawiona jest wolności, o tyle ustalenie prognozy wolnościowej w przypadku pozytywnego przewidywania nienaruszania porządku prawnego warunkuje raczej zakończenie oddziaływań penitencjarnych, a nie ich umożliwianie.

W § 9 przywołanego Rozporządzenia wymienia się przykładowo, jakie informacje podlegają analizie w obszarze prowadzonych badań osobopoznawczych: 1) dane osobowe skazanego; 2) informacje dotyczące życia rodzinnego skazanego; 3) kontakty społeczne skazanego; 4) przyczyny i okoliczności popełnienia przez skazanego przestępstwa; 5) uprzednia karalność; 6) stopień podatności skazanego na wpływy podkultury przestępczej; 7) zachowania wskazujące na możliwość występowania zaburzeń psychicznych albo uzależnień od substancji psychoaktywnych; 8) umiejętności przystosowania się skazanego do warunków i wymagań zakładu; 9) wyniki badań psychologicznych, psychiatrycznych i seksuologicznych.

Wśród metod prowadzenia badań osobopoznawczych wymienia się przykładowo: 1) wywiad ze skazanym; 2) rozmowy ze skazanym; 3) obserwację zachowań skazanego; 4) wykorzystanie wyników badań psychologicznych, psychiatrycznych i seksuologicznych; 5) analizę dokumentów dotyczących skazanego, w tym wywiadu środowiskowego w przypadku zlecenia jego wykonania, oraz informacji dotyczących osoby skazanego przesłanych przez sąd; 6) rozmowy i korespondencję z rodziną i innymi osobami bliskimi skazanemu; 7) zapoznawanie się z treścią korespondencji skazanego, jeżeli podlega ona nadzorowi lub cenzurze.

W tym miejscu zwrócić należy uwagę na pewną niekonsekwencję prawodawcy. Z przytoczonych przepisów Rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych wynika, że badanie osobopoznawcze jest czymś różnym od badania psychologicznego oraz badania psychiatrycznego, które przeprowadza się w sytuacjach szczególnych potrzeb. Z drugiej strony wynik badania psychologicznego i psychiatrycznego oraz ich analiza stanowią treść badania osobopoznawczego. Jest zrozumiałe, że

badania psychologiczne i psychiatryczne wykonywane są przez osoby mające do tego kwalifikacje w sposób odpowiedni dla tych dziedzin nauki, natomiast w postępowaniu wykonawczym mieszczą się w kategorii badań osobopoznawczych⁴². Zarówno w przypadku psychologa, jak i psychiatry chodzi o rozpoznanie ewentualnych zaburzeń psychicznych (osobowości), tyle że w przypadku psychologa chodzi o zakłócenia o charakterze nieprzystosowania społecznego⁴³, natomiast psychiatra odnosi się do chorób psychicznych o naturze biologicznej⁴⁴.

Podstawowe regulacje odnoszące się do przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz.U. Nr 29, poz. 369), następnie w omawianym wyżej Rozporządzeniu w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁴⁵ oraz w powiązanych z nim przepisach wewnętrznych określa-

⁴² W literaturze podkreśla się, że badania osobopoznawcze, w tym zwłaszcza psychiatryczne i psychologiczne, stanowią kluczowy warunek prawidłowości wykonywania kary pozbawienia wolności – A. Kwieciński, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2017, s. 156–157; tenże, *Rola diagnozy stanu zdrowia psychicznego skazanego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81, s. 46.

⁴³ Popęlenie czynu karalnego w psychologii, pedagogice, kryminologii traktowane jest jako symptom (objaw) nieprzystosowania społecznego, tj. wadliwego funkcjonowania w społeczeństwie, oraz czynnik sprzyjający dalszemu wykołajeniu społecznemu – A. Szymanowska, *Więzienie i co dalej?...*, s. 57.

⁴⁴ E. Habzda-Siwiek, dz. cyt., s. 167.

⁴⁵ Na uwagę zasługują § 10–12 Rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych: „§ 10 1. Badanie psychologiczne polega w szczególności na poznawaniu osobowości skazanego, jego psychospołecznych mechanizmów zachowania oraz określeniu wskazań i zaleceń dotyczących sposobów oddziaływania. 2. Dobór metod badawczych i ich zakres ustala psycholog. 3. Badanie, o którym mowa w ust. 1, kończy się orzeczeniem psychologiczno-penitencjarnym lub opinią psychologiczną, której zakres będzie uzależniony od okoliczności skutkującej potrzebą badania. § 11 Orzeczenie psychologiczno-penitencjarne sporządza się w szczególności skazanemu: 1) młodocianemu, któremu pozostało co najmniej 6 miesięcy do nabycia prawa do ubiegania się o warunkowe zwolnienie; 2) sprawiającemu trudności wychowawcze, przede wszystkim takiemu, którego zachowanie wskazuje na poważny stopień demoralizacji, zaburzenia psychiczne albo szczególnie brak umiejętności przystosowania się do

jących treść opinii psychologicznych znajdujących się w Zarządzeniu nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

Powracając do treści i metod badań osobopoznawczych, należy zwrócić uwagę, że jedną z form pozyskiwania informacji dotyczących osoby pozbawionej wolności i środowiska, w którym przebywała, jest przeprowadzanie wywiadu środowiskowego, a następnie analiza informacji zawartych w wywiadzie. Wykorzystanie wyników wywiadu środowiskowego jest jednym ze źródeł informacji pozwalającym na dokładne rozpoznanie sytuacji osobowej i środowiskowej dla potrzeb diagnozy i prognozy kryminologicznej.

---

warunków i wymagań zakładu; 3) co do którego zachodzi podejrzenie konieczności stosowania oddziaływań w warunkach oddziału terapeutycznego dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo; 4) na karę dożywotniego pozbawienia wolności, a także na karę 25 lat pozbawienia wolności, po orzeczeniu prawomocnego wyroku; 5) za przestępstwo określone w art. 197–203 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.), zwanej dalej «Kodeksem karnym», popełnione w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych; 6) odbywającemu karę za przestępstwo określone w art. 148 Kodeksu karnego przed udzieleniem pierwszej przepustki lub zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru. § 12 Opinie psychologiczne sporządza się o skazanym: 1) przed sporządzeniem wniosku o zakwalifikowanie skazanego uzależnionego od substancji psychoaktywnych do odbywania kary w systemie terapeutycznym; 2) na karę dożywotniego pozbawienia wolności, a także na karę 25 lat pozbawienia wolności przed podjęciem decyzji przez komisję penitencjarną o skierowaniu do zakładu typu półotwartego; 3) przed podjęciem decyzji o złożeniu do sądu opiekuńczego wniosku o zgodę na oddzielenie dziecka od matki odbywającej karę, przebywającej z dzieckiem w domu dla matki i dziecka, lub o przedłużeniu albo skróceniu okresu przebywania dziecka z matką; 4) przed podjęciem decyzji o złożeniu wniosku do sądu penitencjarnego o wydanie orzeczenia o obciążeniu skazanego kosztami związanymi z leczeniem spowodowanego u siebie uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia; 5) przed wymierzeniem skazanemu kary dyscyplinarnej umieszczenia w celi izolacyjnej oraz po dokonaniu przez psychologa kontroli, o której mowa w art. 148 § 3 Kodeksu karnego wykonawczego, w przypadku stwierdzenia przesłanek uniemożliwiających dalsze odbywanie tej kary; 6) w przypadku podejrzenia skłonności samobójczych; 7) w innym, uznanym przez psychologa, szczególnie uzasadnionym przypadku”.

Z badań prowadzonych w 2022 r.⁴⁶ w sprawie przygotowywania narzędzia do oceny ryzyka powrotności do zachowań bezprawnych wynika, że dość dużym deficytem dotknięte są dane osobopoznawcze właśnie z obszaru informacji uzyskiwanych ze środowiska skazanego.

Wprowadzenie pracowników probacyjnych może spowodować, że w ramach badań osobopoznawczych prowadzonych przez Służbę Więzienną wywiady środowiskowe będą zlecane częściej, niż dzieje się to obecnie, a tym samym wiedza dotycząca skazanego będzie miała charakter szerszy i zarazem aktualniejszy.

Poza usprawnieniem organizacyjnym ważne jest opracowanie nowego wzorca kwestionariusza wywiadu środowiskowego odnoszącego się do osób pozbawionych wolności, którym posługiwaliby się pracownicy probacyjni. Kwestionariusz ze względu na pogłębiony wymiar merytoryczny (szerszy zakres, uszczegółowienie informacji) mógłby przyczynić się do większej trafności prognozy kryminologicznej.

Temu służy druga część opracowania *Nowej służby probacyjnej w strukturach Służby Więziennej*. Jak wcześniej zaznaczono, zamierzeniem badawczym pozostaje propozycja wprowadzenia do systemu prawnego ujednoczonego i ustandaryzowanego wzorca kwestionariusza dla gromadzenia informacji pozyskanych z wywiadu środowiskowego, które obejmowałyby potencjalnie szeroki zakres danych dla potrzeb sporządzania prognozy kryminologiczno-penitencjarnej i wolnościowej.

Obecnie można posiłkować się kwestionariuszem ujętym w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2003 r. w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu (Dz.U. Nr 108,

---

⁴⁶ Badanie w sprawie przygotowywania narzędzia oceny ryzyka powrotności do zachowań bezprawnych przeprowadzone pod kierunkiem T. Przesławskiego od lipca do grudnia 2022 r. (członkowie zespołu E. Stachowska, M. Bulik) oraz od maja do października 2023 r. (członkowie zespołu M. Szczepaniec, M. Bulik). Badanie obejmowało przeprowadzenie i analizę narzędzia prognostycznego na podstawie danych obejmujących wybrane grupy więźniów (w pierwszym okresie w sumie 600, w drugim blisko 1200), którym udzielono zezwolenia na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego, zastosowano warunkowe przedterminowe zwolnienie oraz w innych przypadkach opuszczenia przez osadzonego jednostki penitencjarnej. Niepublikowane.

poz. 1018) (dalej: Rozporządzenie w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu) wydanym na podstawie delegacji ustawowej art. 214 § 9 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555) (dalej: Kodeks postępowania karnego, k.p.k.). Ten kwestionariusz może mieć zastosowanie na podstawie art. 1 § 2 k.k.w.

W postępowaniu wykonawczym w kwestiach nieuregulowanych w Kodeksie karnym wykonawczym stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. Niemniej wydaje się ważne wprowadzenie do art. 14 k.k.w. przepisów wykonawczych w zakresie wywiadu środowiskowego przeprowadzanego przez kuratora sądowego (także w zaproponowanym projekcie pracownika probacyjnego).

Przy przygotowaniu wzorca wywiadu środowiskowego w stosunku do osób pozbawionych wolności dla pracowników probacyjnych (a także kuratorów sądowych, posługujących się nim do czasu wprowadzenia zmian organizacyjnych) poza kwestionariuszem wykorzystywanym w postępowaniu karnym zostały wzięte pod uwagę także inne regulacje: § 26 Rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych – określający przykładowe czynniki stanowiące podstawę sporządzania prognozy kryminologiczno-społecznej; art. 14 § 2 k.k.w. wskazujący na zakres i tryb przeprowadzania wywiadu środowiskowego przez podmioty inne niż kurator sądowy; art. 176 k.k.w. dotyczący sposobu i trybu wykonywania dozoru.

Na podstawie Rozporządzenia w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu § 5 ust. 1 wywiad obejmuje informacje dotyczące:

- 1) zachowania oskarżonego; 2) warunków środowiskowych oskarżonego; 3) sytuacji bytowej oskarżonego i jego rodziny;
- 4) sposobu spędzania przez oskarżonego wolnego czasu; 5) przebiegu i oceny pracy zawodowej lub nauki oskarżonego;
- 6) kontaktów oskarżonego ze środowiskowymi grupami

patologii społecznej, z uwzględnieniem nadużywających alkoholu lub środków odurzających; 7) stanu zdrowia oskarżonego, z uwzględnieniem stanu zdrowia psychicznego, uzależnienia od alkoholu lub środków odurzających.

Zgodnie z § 26 Rozporządzenia w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych prognoza kryminologiczno-społeczna powinna zawierać w szczególności analizę czynników charakteryzujących:

- 1) środowisko rodzinne; 2) cechy osobowości wraz z uwzględnieniem stopnia samodyscypliny oraz skłonności do używania przemocy; 3) problem alkoholowy albo związany z używaniem innych niż alkohol substancji psychoaktywnych; 4) przebyte leczenie uzależnień, a także motywację do zachowania abstynencji; 5) drogę wykolejenia społecznego wraz z określeniem stopnia demoralizacji⁴⁷; 6) rodzaj przestępstwa, za które skazany odbywa karę; 7) zachowanie podczas uprzednio odbywanych kar, ze szczególnym uwzględnieniem sposobu wykorzystywania zezwoleń na opuszczenia zakładu; 8) środowisko, w którym przebywać będzie skazany w trakcie korzystania z przepustki.

W myśl § 2 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie określenia innych niż kurator sądowy organów powołanych do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, jego zakresu oraz trybu przeprowadzania (Dz.U. Nr 152, poz. 1495)

---

⁴⁷ Przez drogę wykolejenia społecznego rozumieć należy przedstawione na podstawie historii życia jednostki zewnętrzne przejawy jej negatywnego stosunku do norm (prawnych, moralnych, obyczajowych) oraz uznanych wartości społecznych, regulujących współżycie ludzi w społeczeństwie. W pojęciu tym będą się mieścić również przyczyny wykolejenia – S. Górski, dz. cyt., s. 11–13. Autor ujmuje wykolejenie społeczne trójstopniowo: jako przejawy różnych manifestacji antagonistyczno-destruktywnych zachowań, stanów osobowości będących źródłami przejawów wykolejenia, wreszcie przyczyn wytworzenia się wymienionych stanów osobowości oraz przejawów manifestacji.

przeprowadzający wywiad środowiskowy powinien zebrać informacje dotyczące:

- 1) sytuacji rodzinnej i majątkowej skazanego; 2) źródeł utrzymania skazanego; 3) zachowań skazanego, zwłaszcza świadczących o naruszeniu przez niego porządku prawnego, a w przypadku żołnierza w czynnej służbie wojskowej – również o naruszeniu dyscypliny wojskowej; 4) wykonywania przez skazanego obowiązków nałożonych przez sąd.

Z kolei we wzorcu sprawozdania z objęcia / przebiegu / zakończenia dozoru w Załączniku nr 2 do Rozporządzenia w sprawie czynności kuratorów znajdują się następujące elementy: 1) zatrudnienie (aktualne i poprzednie miejsca pracy, charakter wykonywanej pracy, stabilność zatrudnienia, wysokość zarobków; w przypadku bezrobotnego – przyczyny bezrobotności i podjęte starania w celu uzyskania zatrudnienia; w przypadku osób uczących się – informacje dotyczące przebiegu nauki); 2) wykształcenie, kwalifikacje i umiejętności zawodowe; 3) stan majątkowy (źródła utrzymania dozorowanego i członków jego rodziny, dochody, istotne składniki majątkowe, zobowiązania, prowadzone postępowania egzekucyjne, otrzymywane zasiłki, zapomogi i pomoc społeczna); 4) warunki mieszkaniowe (tytuł do mieszkania, powierzchnia, liczba pomieszczeń, koszty utrzymania, wyposażenie, stan techniczny mieszkania, liczba osób w mieszkaniu); 5) stosunki i środowisko rodzinne (struktura rodziny i jej model: pełna, po rozwodzie, konkubin, liczba dzieci, inne osoby wspólnie zamieszkujące, stopień pokrewieństwa, wzajemne relacje, więzi emocjonalne, ewentualne konflikty, rodzaje zjawisk patologicznych występujących w rodzinie, ewentualne zobowiązania alimentacyjne i ingerencje sądu w sposób wykonywania władzy rodzicielskiej, krótki opis struktury i środowiska rodziny, w której wychowywał się dozorowany – ewentualne patologie); 6) tryb i styl życia (zachowania w środowisku znajomych, kolegów, przyjaciół, krótki opis tego środowiska, ewentualna karalność członków tego środowiska, ewentualna pozycja w grupie i akceptacja w gronie rówieśniczym, sposób spędzania wolnego czasu, zainteresowania i hobby); 7) inteligencja

(rozwój umysłowy, kultura osobista, wrażliwość na sztukę i kulturę, horyzonty myślowe, zdolność przewidywania konsekwencji, ewentualne zaburzenia umysłowe); 8) osobowość (samopoczucie, samoocena, asertywność, zdolność do samokontroli, okazywanie emocji, uczuciowość, empatia, skrupuły, poczucie winy, poczucie własnej wartości, stabilność emocjonalna, poczucie szczęścia, sukcesu życiowego, ewentualne zaburzenia emocjonalne, egocentryzm, podejrzliwość, agresja – nasilenie postaw agresywnych, temperament, otwartość w stosunkach międzyludzkich, stosunek do autorytetu⁴⁸); 9) postawa i sposób myślenia (sposób myślenia i zachowania się, podatność na wpływy, zdolność do zmiany zachowań i postaw, motywacja do zmian, plany na przyszłość, skłonność do kłamstwa); 10) stosunek do czynu i orzeczenia sądu (stosunek do popełnionego przestępstwa, pokrzywdzonych, dozoru, kuratora sądowego, nałożonych obowiązków); 11) stan zdrowia (aktualny stan zdrowia, wpływ stanu zdrowia na wykonanie obowiązków, w przypadku osób z orzeczonym stopniem niepełnosprawności – jego charakter i okres); 12) uzależnienia (używanie alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków pobudzających, sterydów anabolicznych i innych tego typu środków, używanie leków w celach odurzających i psychoaktywnych, ewentualne uzależnienia, stopień uzależnienia, leczenie w placówce specjalistycznej lub uczestnictwo w innych formach terapii związanej z uzależnieniem, dostępne opinie lekarskie, postępowania sądowe w sprawach dotyczących leczenia osób uzależnionych od alkoholu, należy także podać numer wykazu „Alk” i „Alkk”).

Z przedstawionego zestawienia treści wywiadów prowadzonych dla odmiennych celów przez kuratorów sądowych i przez inne podmioty wynika, że zarówno zakres, jak i stopień szczegółowości poszczególnych czynników osobopoznawczych i środowiskowych może mieć różną wielkość. Dla przykładu można przeanalizować informacje dotyczące życia rodzinnego badanej osoby. Mamy sytuację bytową rodziny oskarżonego,

---

⁴⁸ W przyjętym rozumieniu osobowości jest nawiązanie do istotnego jej elementu, tj. obrazu własnej osoby, obejmującego informacje dotyczące własnych stanów wewnętrznych, umiejętności, pragnień, postaw, potrzeb, pozycji społecznej – J. Reykowski, *Osobowość...*, s. 102–104; A. Szymanowska, *Więźniowie i funkcjonariusze wobec norm obyczajowych i prawnych*, Drukarnia „ATU”, Warszawa 1998, s. 217.

środowisko rodzinne, sytuację rodzinną skazanego oraz stosunki i środowisko rodzinne wraz z rozwinięciem, że chodzi o strukturę rodziny, jej model i inne elementy. Z porównania sformułowanych kryteriów wywiadów łatwo zauważyć, że środowisko rodzinne czy sytuacja rodzinna mają szerszy kontekst niż tylko wymiar bytowy rodziny.

Kolejną egzemplifikacją jest środowisko, w jakim przebywa osoba, której dotyczy wywiad. Przedstawione wyżej regulacje posługują się tutaj następującymi zwrotami: warunki środowiskowe oskarżonego; środowisko, w którym przebywać będzie skazany w trakcie korzystania z przepustki; środowisko znajomych, kolegów i ewentualna karalność członków tego środowiska.

Najszerze ujęcie czynników z zakresu rozpoznania informacji dotyczących osoby i jej środowiska przedstawione jest we wzorcu sprawozdania z objęcia / przebiegu / zakończenia dozoru w Załączniku nr 2 do Rozporządzenia w sprawie czynności kuratorów.

Zawarte w treści przywołanego wzorca elementy potrzebne do opisanie diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej odnoszą się do dozoru osób znajdujących się na wolności w okresie próby w związku z warunkowym umorzeniem postępowania karnego, warunkowym zawieszeniem wykonania kary pozbawienia wolności oraz warunkowym przedterminowym zwolnieniem z odbycia reszty kary pozbawienia wolności⁴⁹.

Przedstawiony wzorcowy formularz ze sprawozdania dotyczącego dozoru wraz ze szczegółowymi wyjaśnieniami dotyczącymi żądanych informacji, uzupełniony o elementy z pozostałych wyżej przytoczonych regulacji, może stanowić punkt wyjścia do opracowania kwestionariusza odnoszącego się do osób pozbawionych wolności.

---

⁴⁹ W doktrynie w kontekście warunkowego zwolnienia (ale odnieść można także do innych podstaw sporządzania prognozy kryminologicznej) zauważa się dwa podejścia do czynników prognostycznych: pierwsze – równorzędne ich traktowanie z punktu wartości prognostycznej, drugie – różnicowanie mocy poszczególnych czynników – A. Nawój-Śleszyński, *Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych systemach jej wykonywania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36, s. 100–101.

5. Rekomendacje zmian legislacyjnych w zakresie powołania nowej służby probacyjnej

Projektowane zmiany prawne odnoszące się do działalności pracowników probacyjnych powinny uwzględniać dwie płaszczyzny: z jednej strony sposób zorganizowania i określenia uprawnień w ramach Służby Więziennej, z drugiej opracowanie efektywnego narzędzia diagnostycznego pozwalającego pozyskiwać informacje o osobie pozbawionej wolności i jej środowisku, przydatnego dla formułowania prognozy kryminologicznej. Proponowane zmiany w zakresie wprowadzenia nowej terminologii dla prognozy kryminologicznej w aktach prawnych, tj. prognozy kryminologiczno-penitencjarnej (izolacyjnej) oraz prognozy kryminologiczno-wolnościowej (otwartej), jak również utworzenia odrębnego kwestionariusza prognozy kryminologiczno-penitencjarnej (izolacyjnej) zawarte zostały w pkt 1 niniejszego opracowania. Poniżej przedstawione są dalsze propozycje związane bezpośrednio z nową służbą probacyjną.

W Ustawie o Służbie Więziennej należałoby podkreślić rolę pracowników probacyjnych w zadaniach ustawowych realizowanych przez Służbę np. przez dodanie w art. 2 ust. 2 nowego punktu (5a) o treści: „Do podstawowych zadań Służby Więziennej należy wykonywanie wywiadów środowiskowych dotyczących osób pozbawionych wolności”.

W ramach organizacji jednostek Służby Więziennej, o których mowa w art. 8 u.s.w., można uzupełnić działalność o czynności diagnozowania osobopoznawczego i środowiskowego przeprowadzanego przez pracowników probacyjnych. Projektowany art. 8 ust. 3 u.s.w. mógłby stanowić:

w jednostkach organizacyjnych mogą być tworzone służby, działy, oddziały, grupy, zespoły i stanowiska prowadzące działalność, w szczególności w zakresie oddziaływania penitencjarnego, specjalistycznego oddziaływania terapeutycznego, *diagnozowania osobopoznawczego i środowiskowego osób pozbawionych wolności*, nauczania i szkolenia, działalności duszpasterskiej, kwatermistrzowskiej, zatrudnienia, czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem kary

pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania, ochrony, spraw obronnych, zwalczania czynów mogących zagrozić porządkowi i bezpieczeństwu, zapewnienia stosownych warunków bytowych i pomocy socjalnej, opieki zdrowotnej i sanitarnej, a także składnice mundurowe i magazynowe.

Wykonywanie wywiadów środowiskowych przez Służbę Więzienną powinno znaleźć swoje odniesienie w wewnętrznych zakresach działania organów tejże Służby obejmujących diagnozę osobopoznawczą i środowiskową w stosunku do osób pozbawionych wolności, np. art. 11 ust. 1 pkt 2b u.s.w.: „do zakresu działania Dyrektora Generalnego należy w szczególności ustalanie organizacji służby probacyjnej w jednostkach organizacyjnych, w tym sposobu i trybu pozyskiwania informacji *osobopoznawczych oraz ze środowiska osoby pozbawionej wolności*”; art. 12 ust. 2 pkt 3b u.s.w.: „do zakresu działania dyrektora okręgowego należy w szczególności: koordynacja *czynności diagnozowania osobopoznawczego i środowiskowego osób pozbawionych wolności* prowadzonych przez pracowników w podległych jednostkach organizacyjnych i nadzór nad nimi”; art. 13 ust. 2 pkt 2b u.s.w.: „do zakresu działania dyrektora zakładu karnego i dyrektora aresztu śledczego należy w szczególności: koordynacja *czynności diagnozowania osobopoznawczego i środowiskowego osób pozbawionych wolności prowadzonych przez pracowników* w podległej jednostce organizacyjnej i nadzór nad nimi”.

W rozdziale 3, poświęconym zakresowi uprawnień Służby Więziennej, należałoby dodać przepisy upoważniające pracowników probacyjnych do szczególnych czynności w celu pozyskiwania informacji o osobie pozbawionej wolności i środowisku rodzinnym, sąsiedzkim, szkolnym, zawodowym. Projektowany art. 20 u.s.w. mógłby mieć brzmienie:

Pracownik Służby Więziennej podejmujący czynności z zakresu diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej ma prawo do: 1) żądania niezbędnych informacji od skazanego; 2) zwracania się o informacje o skazanym i jego środowisku do organów administracji publicznej, Policji, sądów, pracodawców, podmiotów udzielających świadczeń zdrowotnych,

szkół, organizacji społecznych, a także instytucji, które zajmują się pomocą społeczną, pośrednictwem pracy; 3) nawiązywania kontaktu z członkami rodziny, z którymi skazany pozostawał lub w przyszłości pozostawać będzie we wspólnym gospodarstwie domowym w celu zasięgnięcia informacji o skazanym i jego środowisku; 4) nawiązywania kontaktu z przyszłymi pracodawcami skazanego w celu pomocy w jego zatrudnieniu; 5) nawiązywania współpracy z Policją, instytucjami i organami administracji publicznej i z organizacjami pozarządowymi funkcjonującymi na terenie miejsca zamieszkania skazanego i jego rodziny w celu uzyskania informacji o rodzinie skazanego; 6) nawiązywania kontaktu z kuratorami sądowymi oraz organizacjami zajmującymi się pomocą dla skazanych w celu przekazania informacji potrzebnych do kontynuowania resocjalizacji w warunkach wolnościowych; 7) żądania od Policji oraz innych organów lub instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, stowarzyszeń i organizacji społecznych w zakresie ich działania, a także od osób fizycznych pomocy w wykonywaniu czynności służbowych.

Część z wymienionych uprawnień ma charakter prospektywny, zależny od rozwoju tej części Służby Więziennej w praktyce.

W rozdziale 5 Ustawy o Służbie Więziennej, dotyczącym funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej, np. w art. 30 u.s.w., konieczne byłoby wprowadzenie dla pracowników probacyjnych dodatku za pracę w terenie przez rekompensowanie kosztów przejazdów komunikacją publiczną lub kosztów użycia pojazdu prywatnego potrzebnego do dojechania do miejsca, w którym ma być przeprowadzany wywiad środowiskowy.

Od strony techniczno-organizacyjnej należy także rozważyć zakup pojazdów dla Służby Więziennej dla realizacji nowych zadań z zakresu prowadzenia wywiadów środowiskowych.

W przepisach wewnętrznych dotyczących organizacji pracy służby probacyjnej należałoby określić granice do działania dla poszczególnych

jednostek organizacyjnych Służby Więziennej na podstawie administracyjnego podziału kraju na najniższym szczeblu – gminy.

Przy założeniu, że w dalszym ciągu rozwoju instytucji służby probacyjnej w Służbie Więziennej pracownicy probacyjni mieliby realizować zadania z zakresu przygotowania skazanych do wyjścia na wolność, konieczne byłyby zmiany w Kodeksie karnym wykonawczym. Niezależnie od form kontaktu skazanych z kuratorami sądowymi i podmiotami określonymi w art. 38 § 1 k.k.w. równie ważna byłaby komunikacja z pracownikami probacyjnymi, którzy byłiby najlepiej zorientowani w potrzebach osób opuszczających jednostki penitencjarne.

Niezależnie od uregulowań dotyczących organizacji i funkcji wykonywanych przez pracowników probacyjnych wymagane będą zmiany w przepisach powszechnie obowiązujących, odnoszących się do wzorca wywiadu środowiskowego wykorzystywanego w czynnościach zawodowych powołanych osób.

Wzorzec wywiadu środowiskowego przeprowadzanego przez pracowników probacyjnych w stosunku do osób pozbawionych wolności stanowiłby załącznik do przepisów wykonawczych w związku z treścią art. 14 § 1 k.k.w. Zgodnie z tym przepisem

w postępowaniu wykonawczym organ postępowania wykonawczego może zarządzić zebranie informacji dotyczących skazanego. Organ określony w art. 2 pkt 1–5 wykonujący orzeczenie może także zarządzić zebranie informacji dotyczących skazanego w drodze wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez kuratora sądowego. W razie uzasadnionych wątpliwości co do tożsamości skazanego organ wykonujący orzeczenie może zażądać ustalenia jego tożsamości przez Policję.

Na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w projektowanym art. 14 § 3 k.k.w. Minister Sprawiedliwości wydałby rozporządzenie w sprawie zakresu i trybu przeprowadzenia wywiadu środowiskowego przez pracowników Służby Więziennej (obecnie kuratorów sądowych) w stosunku do osób pozbawionych wolności. W okresie przejściowym

wprowadzanych zmian uprawnienia do przeprowadzania wywiadów środowiskowych w stosunku do osób pozbawionych wolności według proponowanego wzorca można by pozostawić kuratorom sądowym.

Proponowana treść art. 14 § 3 k.k.w. mogłaby mieć brzmienie:

Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, sposób i tryb wykonywania czynności przez pracowników Służby Więziennej w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego w stosunku do osób pozbawionych wolności oraz wzór kwestionariusza tego wywiadu, mając na uwadze konieczność zapewnienia zebrania wyczerpujących danych o osobie pozbawionej wolności. W terminie 12 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszego przepisu ma on zastosowanie również do czynności podejmowanych przez kuratorów sądowych.

Innym jeszcze rozwiązaniem byłoby pozostawienie kompetencji kuratorom sądowym na wypadek sytuacji wyjątkowych, w których wykonanie wywiadu środowiskowego wiązałoby się dla funkcjonariuszy Służby Więziennej z nadmiernymi trudnościami czy kosztami związanymi z dotarciem do miejsca przeprowadzenia wywiadu. Zdanie drugie projektowanego przepisu delegacyjnego art. 14 § 3 k.k.w. mogłoby stanowić: „W szczególnie uzasadnionych przypadkach przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w stosunku do osoby pozbawionej wolności może być wykonane przez kuratora sądowego”.

Decyzja o pozostawieniu uprawnienia do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego w stosunku do osoby pozbawionej wolności wymagałaby i tak okresu przejściowego, aby zweryfikować zmiany legislacyjne w praktyce. Gdyby okazało się, że pracownicy Służby Więziennej samodzielnie i bez przeszkód podejmują czynności na terenie całego kraju, wystarczająca byłaby regulacja określająca okres przejściowy. Po tym czasie wywiady środowiskowe w stosunku do osób pozbawionych wolności należałyby do wyłącznej kompetencji pracowników Służby Więziennej.

W założeniu lokalizacja jednostek penitencjarnych na terenie całego kraju pozwala przypuszczać, że Służba Więzienna bez większych przeszkód będzie mogła realizować nowe zadania. Będzie to wymagało dodatkowo jeszcze dookreślenia obszarów działania poszczególnych jednostek penitencjarnych w granicach Okręgowych Inspektoratów Służby Więziennej, ale z uwzględnieniem gminnego podziału terytorialnego kraju.

Istotną z tego punktu widzenia jest konieczność wprowadzenia mechanizmu wzajemnej pomocy pomiędzy jednostkami penitencjarnymi w zakresie realizacji wywiadów środowiskowych. W praktyce penitencjarnej nie zawsze, nawet w okresie przygotowywania skazanego do wyjścia na wolność, odbywa on karę w zakładzie karnym położonym najbliżej przyszłego miejsca swojego stałego pobytu.

W sytuacji konieczności wykonania wywiadu środowiskowego na obszarze, w którym znajdowałby się inny zakład karny niż ten, gdzie skazany odbywa karę, dyrektor zakładu karnego właściwego dla osadzonego powinien mieć uprawnienie zlecenia wywiadu dyrektorowi miejsca stałego pobytu. Oznacza to, że niezależnie od wywiadów środowiskowych wykonywanych w stosunku do osadzonych w danym zakładzie karnym pracownicy probacyjni będą realizować polecenia z innych jednostek penitencjarnych.

Przyjęte założenia w zakresie liczebności pracowników probacyjnych w poszczególnych zakładach karnych i aresztach śledczych mogą zostać zweryfikowane w trakcie rzeczywistego wykonywania diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej osób pozbawionych wolności. Z drugiej strony sytuacja nowej służby probacyjnej może od strony organizacyjnej wymusić realne zmiany w zakresie odbywania kary w zakładzie karnym najbliższym przyszłego miejsca pobytu skazanego.

Ewentualne nierówne obciążenia czynnościami w terenie pracowników probacyjnych w poszczególnych jednostkach penitencjarnych w przyszłości mogą być podstawą zróżnicowania nakładanych na nich innych zadań z zakresu wykonywania programów wolnościowych czy pomocy postpenitencjarnej.

6. Wybrane zagraniczne rozwiązania organizacyjne służby probacyjnej

Przechodząc do wątków komparatystycznych, należy zastrzec, że koncentrują się one wokół problematyki związanej z więziennictwem na płaszczyźnie niniejszego przedmiotu badań, a więc organizacji służby, która realizowałaby zadania na rzecz zakładów karnych i aresztów śledczych. Probacja w tym ujęciu to nie tylko w dalszej perspektywie przygotowanie skazanych do wyjścia na wolność czy działania z zakresu pomocy postpenitencjarnej, ale przede wszystkim czynności pomocowe dla służb penitencjarnych w prawidłowej ocenie możliwości opuszczenia przez osadzonego zakładu karnego, przy okazji sygnalizujące problemy w środowisku lokalnym dla właściwych innych instytucji.

Nazwa nowej służby probacyjnej wykracza więc poza klasyczne rozumienie tego terminu⁵⁰, gdyż odnosi się do personelu organizacyjnie usytuowanego w obrębie zakładu karnego, ale funkcjonalnie ukierunkowanego przynajmniej w pierwszej fazie działalności przede wszystkim na pracę w terenie, poza jednostką penitencjarną. Pracownicy probacyjni będą współuczestniczyć w sporządzaniu prognozy kryminologiczno-wolnościowej dla potrzeb warunkowego przedterminowego zwolnienia, jak również dla innych instytucji karno-wykonawczych – niezaliczanych do środków probacyjnych, ale w jakiś sposób do nich zbliżonych, bo poddających próbie co do przestrzegania porządku prawnego osoby znajdujące się na wolności, które gdyby nie zastosowane regulacje wykonawcze, pozostawałyby w izolacji penitencjarnej, tj. osoby odbywające karę pozbawienia wolności wykonywaną w systemie dozoru elektronicznego, jak również osoby pozostające poza zakładem karnym na podstawie udzielanych przepustek i zezwoleń⁵¹.

---

⁵⁰ A. Marek, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2006, s. 291.

⁵¹ Na rolę służb probacyjnych jako działalności z zakresu polityki oceny ryzyka oraz ochrony społeczeństwa i związanych z tym sprawozdań zwracał uwagę L. Tigges, Sekretarz Generalny CEP – Europejskiej Organizacji ds. Probacji (Conférence Permanente Européenne de la Probation). Zob. L. Tigges, *Wystąpienie na konferencji organizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 27–28 października 2008 r.*, [w:] *Polski system probacji, stan i kierunki rozwoju w kontekście standardów europejskich*, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2010, s. 251–252.

Historycznie w Europie służby probacyjne funkcjonowały w formie organizacji społecznych podejmujących czynności z zakresu kontroli i pomocy dotyczących więźniów⁵², które z czasem w dużej części ulegały instytucjonalizacji w postaci wyspecjalizowanych państwowych służb administracyjnych (probacyjnych) świadczących usługi z zakresu szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości, organizacyjnie podporządkowane władzom sądowym (przykładem takim jest jeszcze system polski⁵³, chociaż po ostatnich zmianach zapośredniczony wpływ na służbę posiada również Minister Sprawiedliwości) bądź wykonawczym (np. system duński, belgijski, angielski i walijski, norweski, francuski⁵⁴).

Należy mieć na uwadze, że przekształcanie form działalności wolontariackiej w służby publiczne nie oznaczało całkowitego wyłączenia z procesu probacji podmiotów prywatnych, które w różnych porządkach prawnych i w różnym zakresie podejmują współpracę z instytucjami publicznymi na zasadach komercyjnych bądź jako organizacje non profit⁵⁵.

Na marginesie wskazać należy, że ten historyczny dualizm organizacyjny jest zauważalny także w więziennictwie, przy czym silnie zarysowany jest również w obszarze samych władz wykonawczych pomiędzy usytuowaniem w segmencie odpowiedzialnym za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa a jego administracją wymiaru sprawiedliwości⁵⁶.

⁵² B. Stańdo-Kawecka, *Wpływ menedżeryzmu na model pracy probacyjnej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020, nr 3, s. 66–67.

⁵³ L. Tigges, dz. cyt., s. 253: „W większości krajów służby probacyjne są bezpośrednio związane z Ministerstwem Sprawiedliwości i ponoszą odpowiedzialność bezpośrednio przed departamentem probacyjnym Ministerstwa Sprawiedliwości. Także kierownik szczebla regionalnego jest bezpośrednio odpowiedzialny przed departamentem probacji Ministerstwa Sprawiedliwości, a nie jest odpowiedzialny przed sądami, jak zdaje się, wygląda to w obecnym polskim systemie”.

⁵⁴ P. Stępnia, *Z badań nad funkcjonowaniem francuskich służb probacyjnych*, [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, pod red. O. Górniok, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999, s. 138–141.

⁵⁵ W. Zalewski, *Polityka kryminalna a model kurateli sądowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020, nr 3, s. 49–50.

⁵⁶ Można spotkać się z takim uzasadnieniem, że Służba Więzienna, która podlega ministerstwu spraw wewnętrznych, ma status wojskowy i posiada z tego tytułu szereg dodatkowych przywilejów, nie jest więc zainteresowana przechodzeniem pod

Organizacja służb probacyjnych, jak i sam proces probacji zostały ujęte w rekomendacjach Rady Europy. W tym kontekście istotna jest Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie Europejskich Reguł dotyczących sankcji i środków alternatywnych⁵⁷, w której zarysowuje się strukturę personelu odpowiedzialnego za wykonywanie sankcji lub środków alternatywnych. Zgodnie z regułą 41 personel zawodowy ma podlegać organom wykonującym sankcje i środki ustanowione przepisami prawa. Władza ta musi określić obowiązki, prawa i zakres odpowiedzialności podległych jej pracowników, a także nadzorować wykonywanie ich obowiązków i dokonywać oceny skuteczności ich pracy.

W załączniku do rekomendacji – słowniczku – w pkt 5 wskazano, że władza wykonująca (organ wykonawczy) to organ lub organy upoważnione do podejmowania decyzji i odpowiedzialne za wykonywanie sankcji i środków alternatywnych. Tak zdefiniowany organ wykonawczy dla potrzeb wspomnianej rekomendacji nie przesądza segmentu władzy publicznej odpowiedzialnej za służby probacyjne.

W Polsce przy okazji reform związanych z kuratorską służbą probacyjną powraca problematyka usytuowania tej służby w strukturach organizacyjnych państwa. Ostatnia nowelizacja⁵⁸, która weszła w życie 5 kwietnia 2023 r., wprowadza zewnętrzny nadzór administracyjny sprawowany przez Ministra Sprawiedliwości oraz wewnętrzny nadzór

---

kierownictwo ministerstwa sprawiedliwości. Zob. *Custodial and non-custodial measures. The Prison System*, United Nations, New York 2006, s. 35: „If the prison service is within the Ministry of Interior, however, and have military status, then they might have a range of additional privileges, as well as comparatively higher salaries. These are some of the key reasons for resistance to the transfer of the responsibility of the system from the Ministry of Interior to the Ministry of Justice”. Argument ten nie jest trafny, gdyż wiąże usytuowanie służby z warunkami materialnymi funkcjonariuszy, które nie wynikają z rodzaju podległości organizacyjnej, ale z paramilitarnego charakteru samej służby, która może mieć postać cywilną lub quasi-wojskową, zarówno podlegając ministrowi spraw wewnętrznych, jak i ministrowi sprawiedliwości.

⁵⁷ Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich, Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 19 października 1992 r. podczas 482. spotkania zastępców ministrów.

⁵⁸ Ustawa z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 27).

administracyjny władz sądowniczych. Oznacza to, że Minister Sprawiedliwości ma wpływ na funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej za pośrednictwem organów sądowych⁵⁹.

W Rekomendacji CM/REC(2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie Reguł Probacji Rady Europy⁶⁰ w części pierwszej dokonano charakterystyki podmiotu probacyjnego jako każdego organu wyznaczonego przez prawo do realizacji zadań i obowiązków z zakresu probacji. W zależności od systemu krajowego praca podmiotu probacyjnego może obejmować również udzielanie informacji oraz doradztwo dla organów sądowych i innych organów decyzyjnych, aby pomóc im w podejmowaniu przemyślanych i sprawiedliwych decyzji; udzielanie wskazówek i wsparcia osobom pozbawionym wolności w celu przygotowania ich zwolnienia; monitorowanie i pomoc osobom podlegającym przedterminowemu zwolnieniu; uczestniczenie

---

⁵⁹ Art. 35b Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. Nr 98, poz. 1071 ze zm.) stanowi: „1. Zewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością kuratorów sądowych obejmuje analizę i ocenę prawidłowości oraz skuteczności sprawowania przez prezesów sądów apelacyjnych i okręgowych wewnętrznego nadzoru administracyjnego. 2. Minister Sprawiedliwości sprawuje zewnętrzny nadzór administracyjny nad działalnością kuratorów sądowych, w ramach którego w szczególności: 1) ustala ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego sprawowanego przez prezesów sądów apelacyjnych, w tym również w oparciu o wyniki analiz, o których mowa w pkt 3; 2) kontroluje wykonywanie obowiązków nadzorczych przez prezesów sądów apelacyjnych i okręgowych, w szczególności przez analizę sprawozdań, o których mowa w art. 35a ust. 1 pkt 2; 3) analizuje informacje statystyczne dotyczące działalności kuratorów sądowych; 4) organizuje narady nadzorcze dla kuratorów okręgowych; 5) wydaje zarządzenia nadzorcze. 3. W wypadku stwierdzenia istotnych uchybień w działalności kuratorów sądowych w danym okręgu lub niewykonania zarządzeń, o których mowa w ust. 2 pkt 5, Minister Sprawiedliwości może zarządzić przeprowadzenie lustracji działalności: 1) nadzorczej prezesa sądu okręgowego; 2) kuratora okręgowego lub zespołu kuratorskiej służby sądowej. 4. Zarządzając przeprowadzenie lustracji, o której mowa w ust. 3, Minister Sprawiedliwości wyznacza prezesowi sądu apelacyjnego zakres i termin jej przeprowadzenia”. Na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 35d przywołanej Ustawy wydane zostało Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 lutego 2023 r. w sprawie nadzoru administracyjnego nad działalnością kuratorów sądowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 421).

⁶⁰ Rekomendacja CM/REC(2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie Reguł Probacji Rady Europy przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 20 stycznia 2010 r. podczas 1075. spotkania zastępców ministrów.

w praktykach sprawiedliwości naprawczej i oferowanie pomocy ofiarom przestępstw.

Na przykładzie rozwiązań kilku krajów europejskich zarysowane zostaną struktury organizacyjne dla działalności probacyjnej.

Duńskie służby probacyjne (kuratorskie) podlegają Departamentowi Więziennictwa i Probacji (Department of Prison and Probation) w ramach Ministerstwa Sprawiedliwości. Służba kuratorska ma 13 biur (urzędów) w całej Danii i prowadzi osiem domów tymczasowych (*half-way houses*) o pojemności 180 miejsc⁶¹. Domy tymczasowe są przeznaczone jako miejsca pobytu dla osób pozbawionych wolności w ostatnim okresie odbywania kary przed powrotem do społeczeństwa oraz dla klientów, tj. osób znajdujących się pod nadzorem. Duńskie służby probacyjne nie są zorganizowane jako służby sądowe. Do zadań biur kuratorskich należy nadzór nad skazanymi warunkowo zwolnionymi z odbywania kary pozbawienia wolności, co do których zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności lub zastosowano alternatywne formy kar, takie jak: obowiązek pracy na rzecz społeczeństwa, odbywanie kary w domu z nadzorem elektronicznym czy tzw. alternatywne wykonanie kary pozbawienia wolności, tj. orzeczono obowiązek poddania się leczeniu⁶².

Po drugie do zadań duńskich służb probacyjnych należy stworzenie klientowi (nadzorowanemu) godnych warunków socjalnych i w tym celu bardzo ściśle współpracują one z wydziałami pomocy społecznej. Jeśli chodzi o osoby pozbawione wolności, to kuratorzy nawiązują kontakt i współdziałają z pracownikami socjalnymi będącymi pracownikami służby więziennej odpowiedzialnymi za załatwianie spraw związanych z życiem na wolności (rodzinnym, zawodowym), których niezłatwienie mogłoby się wiązać dla osadzonego z ujemnymi konsekwencjami,

---

⁶¹ https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/inbrief_updateddec.2012.pdf.

⁶² M. Kepinska-Jakobsen, *Służby probacyjne i więzienne w Danii – analiza statystyczno-organizacyjna*, [w:] Krajowa Rada Kuratorów, *Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce. Historia – Teraźniejszość – Przyszłość. Materiały z I Kongresu Kuratorskiego. Ustka, 15–17 czerwca 2009 roku*, pod red. K. Stasiaka i in., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010, s. 272.

np. utratą mieszkania⁶³. Do ważnych zadań duńskiej służby probacyjnej należy sporządzanie wywiadów środowiskowych przed wydaniem orzeczenia przez sąd, dla którego opinia kuratora ma zasadnicze znaczenie⁶⁴. Do zadań służb probacyjnych należą działania w zakresie zapobiegania przestępczości o charakterze bardziej ogólnym. Uczestniczą m.in. w zapobieganiu przestępczości wśród dzieci i młodzieży – tzw. działalności SSP+ obejmującej współpracę szkoły, opieki społecznej i Policji⁶⁵.

Belgijska służba probacyjna jest częścią administracji wspólnot belgijskich: flamandzkiej, francuskiej i niemieckiej, funkcjonującą w obszarze izb sprawiedliwości. Na poziomie lokalnym istnieje 28 izb sprawiedliwości, po jednej w każdym okręgu sądowym. W Regionie Flamandzkim jest to 14 izb, w Federacji Walonia-Bruksela 13 izb oraz jedna należąca do Wspólnoty Niemieckiej⁶⁶. Przed 2015 r. strukturalnie izby sprawiedliwości pozostawały w Generalnej Administracji Izb Sprawiedliwości (Administration generale des Maisons de justice – AGMJ) działającej w ramach federalnej służby publicznej ds. wymiaru sprawiedliwości w Belgii (FPS) usytuowanej w Departamencie Sprawiedliwości rządu federalnego, obecnie ministerstw poszczególnych wspólnot⁶⁷. Na poziomie centralnym Dyrekcja Generalna Izb Sprawiedliwości odpowiedzialna była za egzekucję kar i środków alternatywnych, w tym m.in. za zadania probacyjne. Aktualnie w przestrzeni federalnej służby publicznej pozostają trzy inne dyrekcje: Dyrekcja Generalna ds. Legislacji oraz Podstawowych Praw i Wolności, Dyrekcja ds. Organizacji Sądownictwa, Dyrekcja Generalna ds. Zakładów Karnych⁶⁸.

---

⁶³ M. Kepinska-Jakobsen, dz. cyt., s. 265.

⁶⁴ Tamże, s. 266.

⁶⁵ https://home--affairs-ec-europa-eu.translate.goog/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/danish-ssp-system-local-collaboration-between-schools-social-service-and-police_en?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&_x_tr_pto=sc.

⁶⁶ <https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:235691>.

⁶⁷ https://justizhaus.be/desktopdefault.aspx/tabid-6277/10838_read-59464/, A propos de l'organisation – Portail des maisons de justice en Fédération Wallonie-Bruxelles.

⁶⁸ https://justice.belgium.be/fr/service_public_federal_justice/organisation.

W obrębie więzień działa służba psychospołeczna złożona z pracowników socjalnych i psychologów, natomiast na poziomie centralnym – Centralna Służba Psychospołeczna. Zadaniem tej służby jest przygotowanie osób pozbawionych wolności do reintegracji psychospołecznej, ograniczenie ryzyka recydywy, opracowanie i administrowanie indywidualnym planem pozbawienia wolności mającym na celu rehabilitację osadzonych.

Izby Sprawiedliwości zarządzane są przez dyrektorów, których na miarę potrzeb wspierają kierownicy ds. kluczowych procesów. W terenie działają asystenci wymiaru sprawiedliwości (kuratorzy sądowi, mediatorzy, pracownicy wspierający ofiary⁶⁹ itp.).

Do głównych działań Izby Sprawiedliwości w postępowaniu przed-sądowym i sądowym należy przygotowanie przez asystentów wymiaru sprawiedliwości sprawozdań (wywiadów). Treści wywiadów wykorzystywane są do podejmowania decyzji w zakresie ugód mediacyjnych, odroczenia lub zawieszenia wykonania kary, które mogą być uwarunkowane np. leczeniem lub edukacją, bądź orzeczenia samodzielnej sankcji w postaci kary pracy (*working penalty*). Z kolei po zawarciu ugody w postępowaniu przygotowawczym lub po wydaniu orzeczenia o odroczeniu lub zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności lub orzeczenia kary pracy w postępowaniu sądowym asystenci wymiaru sprawiedliwości nadzorują skazanych i sporządzają z postępów w realizacji warunków probacyjnych bądź wykonywanej pracy społecznej raporty, które przedstawiają sędziemu, sądowi czy komisji probacyjnej (kuratorzkiej)⁷⁰.

Liczba osób nadzorowanych przez belgijską służbę probacyjną w związku ze stosowaniem kar alternatywnych należy do jednej z największych w Europie⁷¹.

⁶⁹ <https://www.ccja-acjp.ca/pub/en/wp-content/uploads/sites/8/2022/12/Workshop-Judicial-Victim-Support.pdf>.

⁷⁰ Na temat składu komisji probacyjnej zob. D. Wójcik, *Probacja – rozwiązania prawne w niektórych krajach europejskich*, „Archiwum Kryminologii” 1999–2000, t. 25, s. 45.

⁷¹ <http://kurator.info/2019/05/22/europa-coraz-bardziej-stawia-na-probacie-rada-europy-opublikowala-swoj-coroczny-raport/>.

Służba Probacyjna w Anglii i Walii (Probation Service) jest częścią Służby Więziennej i Probacyjnej (Kuratorskiej) Jej Królewskiej Mości (HM Prison and Probation Service – HMPPS), której poprzedniczką była Krajowa Służba Zarządzania Przesłtępcałmi (The National Offender Management Service – NOMS).

HMPPS jest agencją wykonawczą Ministerstwa Sprawiedliwosci, która zarządza Służbą Więzienną i Służbą Kuratorską oraz nadzoruje prywatne więzienia i usługi z zakresu monitoringu elektronicznego. Służba Więzienna, jak i Służba Probacyjna są połączone w jednej strukturze organizacyjnej, na czele której stoi Dyrektor Generalny (Chief Executive Officer) oraz wspomagający go Dyrektor Generalny ds. Wykonawczych.

Rolą HMPPS jest organizowanie aktywności sprawców przestęptw w społeczeństwie, jak i w warunkach izolacji penitencjarnej w celu ograniczenia recydywy; wsparcie procesu resocjalizacji (*rehabilitation*), a przez to zapewnienie społeczeństwu ochrony przed przestępczością⁷². W Anglii i Walii jest 12 regionów, z których każdy jest nadzorowany przez regionalnego dyrektora probacyjnego⁷³.

Jednym z głównych zadań służby probacyjnej na etapie przedprocesowym i sądowym jest przygotowanie raportów (wywiadów) poprzedzających wydanie wyroku (*pre-sentence reports* – PSRs) jako wsparcie dla podejmowanych przez sędziów i sędziów pokoju decyzji o wyborze najodpowiedniejszej kary, z uwzględnieniem poziomu ryzyka ponownego popełnienia przestęptwa.

PSRs mogą być dostarczane ustnie lub w formie pisemnej w trybie szybkiej dostawy w ciągu 24 godzin (*Fast Delivery Reports* – FDRs) bądź w standardowym formacie dostawy w poważnych sprawach (*Standard Delivery Reports* – SDRs)⁷⁴.

---

⁷² T. Flesher, *Prison Service Pay Review Body. Twenty First Report on England and Wales*, London 2022, s. 9; https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1092253/.

⁷³ <https://www.gov.uk/government/organisations/probation-service/about>.

⁷⁴ <https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmiprobation/research/the-evidence-base-probation/specific-types-of-delivery/court-reports/>; M. Muskała, *Służba Kuratorska w Anglii i Walii*, „Probacja” 2015, nr 1, s. 57.

Dla określenia ryzyka wyrządzenia krzywdy i ponownego naruszenia porządku prawnego służby probacyjne przeprowadzają wywiad ze sprawcą, a w razie potrzeby także z innymi instytucjami mającymi wiedzę o sprawcy i członkach jego rodziny. Personel probacyjny może określić najodpowiedniejszy rodzaj raportu na podstawie okoliczności sprawy i wymagań sądu⁷⁵.

Po wydaniu wyroku, w sytuacji zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, skazany może pozostawać w okresie próby pod dozorem kuratora (*probation officer*)⁷⁶. Służby probacyjne mają również obowiązki dotyczące kontaktu z ofiarami niektórych przestępstw.

Pracownicy probacyjni nadzorują także wymogi związane z karą wykonywaną w społeczności (*community sentences*)⁷⁷, do której należą: nieodpłatna praca na cele społeczne (*unpaid work requirement*), areszt domowy (*curfew*), udział w zajęciach rehabilitacyjnych (*rehabilitation activity requirements*), udział w kursach dotyczących konkretnych zachowań przestępczych, np. przemocy domowej (*programme requirement*), nakaz leczenia w zakresie zdrowia psychicznego (*mental health treatment requirements*), poddanie się leczeniu narkomanii (*drug rehabilitation requirements – DRR*), poddanie się leczeniu alkoholizmu (*alcohol treatment requirement – ATR*), zakaz podejmowania określonych czynności (*prohibited activity requirements*), zakaz przebywania w określonych miejscach / miejscu (*exclusion requirements*), zakaz opuszczania miejsca pobytu (*residence requirements*), ośrodki pobytu dziennego (*attendance centres*), monitoring elektroniczny obowiązków nałożonych przez sąd (*electronic compliance monitoring requirement*), elektroniczne monitorowanie miejsca pobytu (*electronic whereabouts monitoring*).

Służba probacyjna odgrywa ważną rolę w modelu OMiC (*Offender Management in Custody*) dla osób, którym pozostało do odbycia kary pozbawienia wolności ponad 10 miesięcy. Skazani są przekazywani pod

⁷⁵ <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/07/Probation-in-Europe-England-Wales-final.pdf>.

⁷⁶ C. Michalczyk, *Postępowanie karne w Wielkiej Brytanii*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2, s. 106.

⁷⁷ <https://www.gov.uk/community-sentences>; A. Janus-Dębska, *Praca na rzecz społeczności lokalnej w wybranych krajach europejskich*, „Probacja” 2013, nr 4, s. 129.

nadzór osoby zajmującej się przygotowaniem do zwolnienia (Prison Offender Manager), która jest odpowiedzialna za zarządzanie sprawami więźniów i ściśle współpracuje ze służbami probacyjnymi.

W Norwegii służba probacyjna została połączona ze Służbą Więzienną (Kriminalomsorga) pod hasłem płynnej realizacji kary pod wspólnym kierownictwem⁷⁸. Norweska Dyrekcja Służb Więziennych (Norwegian Directorate for Correctional Services) podlega Departamentowi Zapobiegania Przestępczości Ministerstwa Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa Publicznego⁷⁹.

Szczebel pośredni stanowią pięć administracji regionalnych⁸⁰ (region północny, południowy, południowo-zachodni, zachodni, wschodni), którym podlegają lokalne więzienia i biura probacyjne⁸¹. Służbę probacyjną stanowi 17 biur probacyjnych (*friomsorgskontorer*) wraz z oddziałami: łącznie 40 jednostek, do zadań których należy nadzorowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, warunkowego zwolnienia z aresztu prewencyjnego, warunkowego zwolnienia z odbywania kary pozbawienia wolności, kary prac społecznych, udziału w programach resocjalizacyjnych, np. przeciwko prowadzeniu pojazdów w stanie nietrzeźwości, zastosowania aresztu domowego alternatywnie połączonego z monitoringiem elektronicznym oraz sporządzanie sprawozdań przedprocesowych dla prokuratur i sądów⁸². W systemie norweskim zauważa się wysoki wpływ kuratorów na decyzję o treści sankcji. W 2018 r. po raz pierwszy w historii kuratorzy wykonali więcej wyroków niż w więzieniach ze względu na realizowanie kar pozbawienia wolności

⁷⁸ J. Todd-Kvam, *Probation practice, desistance and the penal field in Norway*, „Criminology and Criminal Justice” 2022, t. 22, s. 349–366.

⁷⁹ <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/id487/>.

⁸⁰ <https://www.kriminalomsorgen.no/regionskontor.535816.no.html>.

⁸¹ <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/underliggende-etater/norwegian-directorate-for-correctional-s/id426320/>.

⁸² <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>; <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Summary2008-information-on-Norway.pdf>; J. Mierzińska-Lorecka, *Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich w krajach skandynawskich*, „Archiwum Kryminologii” 2021, nr 43/2, s. 360–361; I. Fajfer-Kruczek, *Zarys systemu probacji w Norwegii w kontekście osób nieletnich*, „Probacja” 2021, nr 4, s. 118–119.

odbywanych w domach w systemie elektronicznym⁸³. Odpowiada to przyjętym założeniom, że rozszerzenie stosowania kar alternatywnych będzie prowadzić do zwiększenia obciążenia kuratorów sądowych, ale jednocześnie zmniejszy zapotrzebowanie na miejsca w więzieniach⁸⁴.

Włoska służba probacyjna zorganizowana jest na poziomie centralnym, regionalnym, okręgowym i lokalnym. Służba probacyjna jest częścią Departamentu Sprawiedliwości ds. Nieletnich i Społecznych Ministerstwa Sprawiedliwości, którego jednostką na szczeblu centralnym jest Dyrekcja Generalna ds. Wykonawstwa Karnego i Probacji (*Direzione generale esecuzione penale esterna e messa alla prova*)⁸⁵.

Na poziomie regionalnym usytuowane są międzyokręgowe biura wykonawstwa karnego (*Ufficio Interdistrettuale Esecuzione Penale Esterna – U.I.E.P.E.*), poniżej okręgowe biura wykonawstwa karnego (*Uffici distrettuali di esecuzione penale esterna – U.D.E.P.E.*), a na stopniu lokalnym terenowe biura wykonawstwa karnego (*Uffici locali esecuzione penale esterna – U.L.E.P.E.*). O ile szczebel centralny odpowiedzialny jest za wyznaczanie celów strategicznych i kierunku polityki probacyjnej, o tyle U.I.E.P.E. monitoruje i koordynuje realizację zadań w oddziałach terenowych U.D.E.P.E. i oddziałach znajdujących się w okręgu U.I.E.P.E.

Biura wykonawstwa karnego wszystkich szczebli (*Uffici di Esecuzione Penale Esterna – U.E.P.E.*) łączy działalność pracowników probacyjnych. Funkcją pracownika socjalnego (probacyjnego) jest współuczestniczenie, także ze służbami penitencjarnymi, w procesie resocjalizacji skazanego⁸⁶. Obowiązki pracownika probacyjnego (socjalnego) w U.E.P.E można podzielić na czynności wykonywane w więzieniach i w warunkach wolnościowych⁸⁷.

W obszarze zakładu karnego pracownik probacyjny podejmuje działania w celu usuwania wszelkich przeszkód utrudniających

⁸³ J. Todd-Kvam, dz. cyt., s. 349–366.

⁸⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=6>.

⁸⁵ https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/organigramma_giustizia_10gennaio2023.pdf.

⁸⁶ <https://www.poliziapenitenziaria.it/uepe-lufficio-per-leesecuzione-penale-esterna/>.

⁸⁷ <http://www.assistentsociali.org/carcere/l-assistente-sociale-nel-uepe.htm>.

reintegrację społeczną więźnia, przeprowadza okresowe wywiady, propaguje pomoc rodzinom oraz dba o zachowanie poprawnych relacji skazanych z członkami ich rodzin. Ponadto bierze udział w zespole obserwacyjno-leczniczym (G.O.T.), analizując sytuację społeczno-rodzinną w odniesieniu do obserwowanych więźniów, dąży do znalezienia najlepszych rozwiązań będących odpowiedzią na ich potrzeby, mając na uwadze przyszłe życie w społeczeństwie.

W stosunku do osób poddanych środkom alternatywnym wobec kary pozbawienia wolności oraz znajdujących się w okresie próby pracownik probacyjny (socjalny) przeprowadza okresowe kontrole w miejscu aresztu domowego lub wywiady w U.E.P.E., wspierając proces integracji ze społeczeństwem i weryfikując przestrzeganie orzeczeń sądowych. Pracownicy probacyjni (socjalni) składają sędziemu nadzorcemu (Magistrato di Sorveglianza)⁸⁸ okresowe sprawozdania dotyczące zachowania skazanych w celu ewentualnego uchylecia zastosowanych środków wolnościowych w razie przekroczenia przepisów prawa.

Z przedstawionych w zarysie europejskich rozwiązań organizacyjnych służb probacyjnych i przypisanych im kompetencji wynika, że jednym z ważniejszych zadań tej grupy zawodowej jest sporządzanie sprawozdań (wywiadów) dotyczących sytuacji sprawcy i jego środowiska w fazie przedsądowej, sądowej i wykonawczej.

Zwracają uwagę w tym obszarze trzy elementy: ilość sporządzanych sprawozdań, ich jakość oraz zbiurokratyzowany charakter czynności pracowników probacyjnych. Wskazuje się na spadek liczby wywiadów podczas pandemii, co jest zrozumiałe, ale również na możliwe błędne decyzje podejmowane na podstawie informacji przygotowywanych przez pracowników probacyjnych. Orzeczenie niewłaściwej kary czy środka probacyjnego może być spowodowane deficytem bądź zniekształceniem informacji przygotowanej na temat osoby sprawcy i jego uwarunkowań środowiskowych. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy może być przeciążenie służb sformalizowaniem procedur, nieprzekładającym się na najważniejszy rezultat pracy, tj. pozyskiwanie informacji w terenie.

---

⁸⁸ <https://www.leurispes.it/who-are-supervisory-judges-and-what-they-do-interview-with-giovanna-di-rosa/>.

Zaproponowane rozwiązanie nowej służby probacyjnej, która funkcjonowałaby w strukturze polskiej Służby Więziennej, w założeniu w pierwszym etapie ukierunkowane jest na pracę w przeważającym stopniu poza zakładem karnym. Pracownik probacyjny mógłby pozyskiwać informacje bezpośrednio od skazanego w sytuacjach wątpliwych, wymagających dalszych wyjaśnień.

Wprowadzenie takiego modelu organizacyjnego wymaga również pewnych, stosunkowo niewielkich nakładów finansowych na zaopatrzenie pracowników probacyjnych w sprzęt informatyczny, by mogli na bieżąco zapisywać i uzupełniać informacje otrzymywane w trakcie dokonywanych czynności w terenie oraz elektronicznie przesyłać dane do głównego arkusza prognostycznego, który odgrywałby kluczową rolę w zbiorczym gromadzeniu czynników prognostycznych w postępowaniu wykonawczym. Dane zbierane, zapisywane i przesyłane przez pracowników probacyjnych byłyby kompatybilne z przygotowanymi kryteriami arkusza prognostycznego prowadzonego przez Służbę Więzienną.

Problematyka wywiadu środowiskowego prowadzonego w stosunku do osób pozbawionych wolności

1. Wywiad środowiskowy jako dowód w postępowaniu wykonawczym

Wywiad środowiskowy w postępowaniu wykonawczym stanowi dla sądu penitencjarnego oraz innych organów wykonujących orzeczenie dowód na podstawie ustalenia okoliczności dotyczących skazanego. Tymi faktami są właściwości osobiste skazanego (cechy osobowości⁸⁹), warunki osobiste i majątkowe, sposób zachowania się w przestrzeni społecznej, szczególnie rodzinnej, ale także sąsiedzkiej i zawodowej, jak również charakterystyka środowiska społecznego, w którym przebywał przed osadzeniem, oraz środowiska, do którego prawdopodobnie trafi po wyjściu z zakładu karnego. Wywiad przeprowadzany jest dla potrzeb sporządzenia jak najtrafniejszej prognozy kryminologiczno-penitencjarnej oraz prognozy kryminologiczno-wolnościowej. O tym, jakie okoliczności (zakres wywiadu) mają być ustalone, decydują powołane organy wykonawcze w zarządzeniu w sprawie przeprowadzenia wywiadu środowiskowego.

Środowisko społeczne, z którego pochodzi skazany, i środowisko, do którego wróci, najczęściej jest tym samym środowiskiem, ale może się zdarzyć, że będzie to otoczenie różne, co w przypadku przebywania w zbiorowościach kryminogennych przed osadzeniem jest teoretyczną dyrektywą, by zmniejszyć ryzyko powrotu do zakładu karnego.

---

⁸⁹ A. Zachuta, *Regres w miejscu postępu – czyli art. 214 § 1 k.p.k. po nowelizacji*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 5, s. 10–11.

Według słownika języka polskiego jedną z definicji wywiadu jest „metoda zbierania określonych informacji i badania opinii publicznej, polegająca na przeprowadzaniu odpowiednio ukierunkowanych i planowych rozmów”⁹⁰. Samo przeprowadzenie czynności wywiadu nie może stanowić dowodu ustalenia żądanych przez organy wykonawcze okoliczności, jeżeli pozyskane informacje nie zostaną utrwalone na piśmie, chyba że dowodem byłoby przesłuchanie osoby przeprowadzającej wywiad w charakterze świadka.

W postępowaniu karnym (przygotowawczym i jurysdykcyjnym) taką możliwość przewiduje art. 216 k.p.k., ale tylko wówczas, gdy chodzi o sprecyzowanie czy wyjaśnienie wątpliwości związanych z zapisami wywiadu, a więc informacją już ujętą w formie pisemnej, zgodnie z przepisami prawa. Wskazuje się również, że organ zarządzający wywiad może polecić wówczas jego uzupełnienie lub zarządzić przeprowadzenie nowego wywiadu⁹¹.

Całościowe odtwarzanie informacji na temat danej osoby w trybie przesłuchania podmiotu sporządzającego wywiad miałyby się z celem zlecenia takiej czynności, skoro jej materialnym rezultatem ma być dokument stanowiący wynik wywiadu⁹².

Powstaje wobec tego pytanie, czy i w jakim zakresie można stosować odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego do postępowania wykonawczego w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego. Wymienić należy tutaj przede wszystkim art. 214 k.p.k. czy wspomniany powyżej art. 216 k.p.k. Należy uznać, że przepisy te mogą znaleźć odpowiednie zastosowanie w postępowaniu wykonawczym na zasadzie art. 1

---

⁹⁰ <https://sjp.pwn.pl/sjp/>.

⁹¹ D. Gruszecka, J. Skorupka, *Komentarz do art. 216 k.p.k.*, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod. red. J. Skorupki, Legalis (wersja elektroniczna), 2021.

⁹² R. Kmieciak, *Źródła dowodu i środki dowodowe. Przeprowadzanie („Wykorzystywanie”) dowodów*, [w:] *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, pod red. tegoż, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008, s. 162. Autor określa wynik wywiadu, o którym mowa w art. 214 k.p.k., dokumentem sprawozdawczym. „W potocznym języku prawniczym dokument dowodowy (treść wypełnionego przez kuratora kwestionariusza) nosi także nazwę wywiadu środowiskowego, choć oczywiście chodzi tu o wynik pisemny wywiadu środowiskowego jako zespołu czynności kuratora lub innego podmiotu”.

§ 2 k.k.w. W przypadku art. 214 § 4 k.p.k. oraz art. 214 § 9 k.p.k. i wydanych na ich podstawie przepisów Rozporządzenia w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu mogą one być odpowiednio stosowane w trybie art. 1 § 2 k.k.w. szczególnie wówczas, gdy zakres treści wywiadu środowiskowego, o których mowa w tych przepisach Kodeksu postępowania karnego, pokrywa się z informacjami na temat skazanego żądanymi ze strony organu wykonawczego. Organ postępowania wykonawczego może jednak zarządzić przeprowadzenie wywiadu środowiskowego na podstawie tylko art. 14 k.k.w., bez odwoływania się do przepisów Kodeksu postępowania karnego, pozostawiając podmiotowi sporządzającemu wywiad pewien zakres swobody co do formy i obszaru zbieranych informacji⁹³.

Podobnie jeśli chodzi o art. 216 k.p.k., który może mieć odpowiednie zastosowanie w postępowaniu wykonawczym w związku z art. 1 § 2 k.k.w. Podmiot przeprowadzający wywiad dla potrzeb tej fazy postępowania może być przesłuchany w charakterze świadka.

Dowód w rozumieniu środka dowodowego w formie wywiadu środowiskowego, jak i zeznania osoby przeprowadzającej wywiad podlegają ocenie sądu zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów wyrażoną w art. 7 k.p.k. i mającą zastosowanie w trybie art. 1 § 2 k.k.w.⁹⁴

W zasadzie więc w każdym postępowaniu, w tym w postępowaniu karnym wykonawczym, dopiero zmateriałizowanie się przebiegu wywiadu środowiskowego w postaci sprawozdania (kwestionariusza) obejmującego czynność prowadzenia wywiadu i jego treść, tj. fakt, że

⁹³ T. Szymanowski, Z. Świda, *Kodeks Karny Wykonawczy. Komentarz*, 1998, s. 43. Autorzy wskazują, że problematyka wywiadu środowiskowego została uregulowana w Kodeksie postępowania karnego, w art. 214 określono zakres wywiadu. Przepis ten należy odpowiednio stosować, przeprowadzając wywiad w postępowaniu wykonawczym (art. 1 § 2). Zob. też. I. Zgoliński, *Komentarz do art. 14 k.k.w.*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, pod red. J. Lachowskiego, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2021. Odmienne zob. J. Lachowski, *Komentarz do art. 1 k.k.w.*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, pod red. tegoż, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2021. Autor wskazuje się, że art. 14 k.k.w. w stosunku do art. 214 k.p.k. jest przepisem szczególnym i ten ostatni nie ma zastosowania.

⁹⁴ K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 135; Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005, s. 120.

został on przeprowadzony, oraz informacje uzyskane podczas rozmowy oraz z innych dostępnych źródeł na temat skazanego i jego środowiska, wraz ze spostrzeżeniami i konkluzjami podmiotu przeprowadzającego wywiad, stanowi dowód w sensie środka dowodowego, dzięki któremu można poznać sylwetkę skazanego i cechy związanego z nim środowiska⁹⁵. Środkiem dowodowym jest oświadczenie wiedzy podmiotu sporządzającego wywiad, który znajduje się w dokumentcie; innymi słowy – treść sprawozdania z wywiadu środowiskowego⁹⁶.

W literaturze karnoprocesowej podnoszona jest kwestia sposobu zakwalifikowania dowodu wywiadu środowiskowego rozumianego jako źródło dowodowe, czyli pochodzenia treści sprawozdania (treści dokumentu). Czy źródłem środka dowodowego (tj. jego treści) jest osoba sporządzająca wywiad, czy też sam dokument będący nośnikiem treści wywiadu środowiskowego?⁹⁷ Przekonywującym argumentem za traktowaniem wywiadu środowiskowego jako samoistnego, a nie osobowego źródła dowodowego jest konieczność korzystania przez sporządzającego wywiad nie tylko z informacji pozyskiwanych z rozmów,

---

⁹⁵ T. Nowak, *Dowód z dokumentu w polskim procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1982, s. 66: „wywiad środowiskowy, jako samodzielny środek dowodowy”.

⁹⁶ W podobny sposób komentuje się rozumienie wywiadu w postępowaniu cywilnym. Zob. M. Cieśliński, *Komentarz do art. 434 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, Legalis (wersja elektroniczna), 2022: „wywiad środowiskowy jako materialna postać stanowi dowód z dokumentu prywatnego lub urzędowego”. Także w postępowaniu sądowo-administracyjnym przyjmuje się, że wywiad stanowi rodzaj dowodu, a sporządzany na urzędowym formularzu jest protokołem w rozumieniu Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168), który ma charakter dokumentu urzędowego. Teza na przykładzie wywiadu rodzinnego przewidzianego w ustawie o pomocy społecznej, por. wyr. NSA z 14 października 2015 r., I OSK 700/14.

⁹⁷ Przytacza się najczęściej stanowisko M. Cieślaka, w którym autor wyniki eksperymentów zaliczył do dowodów osobowych, przyjmując za kryterium podziału rodzaj źródła dowodowego – M. Cieślak, *Polska procedura karna, Podstawowe założenia teoretyczne*, PWN, Warszawa 1984, s. 1983. Zauważyć należy, że pogląd ten we wcześniejszych opracowaniach autora nie był tak jednoznaczny – M. Cieślak, *Polska procedura karna*, PWN, Warszawa 1973, s. 328. Z kolei T. Nowak wskazywał na „wywiad środowiskowy, jako samodzielny środek dowodowy” – T. Nowak, *Dowód z dokumentu...*, s. 66.

ale także z innych dokumentów⁹⁸ na temat sytuacji skazanego i jego środowiskowego tła.

W postępowaniu wykonawczym wywiad środowiskowy jest więc dowodem (środkiem dowodowym) z dokumentu – i to dokumentu urzędowego ze względu na kompetencje przypisane podmiotowi sporządzającemu dokument, niezależnie od tego, że prawodawca w samym art. 14 k.k.w. nie przewidział dla niego ustalonej formy i treści – oraz innym samoistnym dowodem w rozumieniu źródła procesowego, z którego pozyskuje się wiedzę osobopoznawczą i środowiskową dotyczącą skazanego.

2. Podmioty uprawnione do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego w postępowaniu wykonawczym

Obecnie zgodnie z art. 14 § 1 k.k.w. co do zasady podmiotem uprawnionym do zbierania informacji dotyczących skazanego w drodze wywiadu środowiskowego jest kurator sądowy. Ponadto organ postępowania wykonawczego mający legitymację do zarządzenia w tym trybie pozyskiwania informacji o skazanym może w razie uzasadnionych wątpliwości co do jego tożsamości zażądać jej ustalenia przez Policję.

Przywołany przepis w § 2 przewiduje delegację ustawową do wydania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym ds. wewnętrznych i z Ministrem Obrony Narodowej przepisów wykonawczych określających inne organy powołane do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, uwzględniając w szczególności jego zakres oraz tryb przeprowadzania.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie określenia innych niż kurator sądowy organów powołanych do przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, jego zakresu oraz trybu przeprowadzania (Dz.U. Nr 152, poz. 1495), wydane na podstawie art. 14 § 2 k.k.w., przewiduje uprawnienia w tym zakresie jeszcze dla takich

---

⁹⁸ T. Grzegorzczuk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis, Warszawa 2014, s. 529.

podmiotów, jak: komenda powiatowa (miejska) Policji i komenda rejonowa Policji (właściwe ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu skazanego) oraz – jeżeli wywiad dotyczy skazanego będącego żołnierzem w czynnej służbie wojskowej – dowódca jednostki wojskowej oraz terenowej jednostki organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej (właściwe ze względu na miejsce położenia jednostki wojskowej, w której skazany pełni czynną służbę wojskową).

Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167 ze zm.) (dalej: Ustawa o kuratorach sądowych) definiuje w art. 2 ust. 1 pkt 1–2 status kuratora sądowego jako zawodowego kuratora sądowego oraz społecznego kuratora sądowego. Kuratorzy sądowi wykonujący orzeczenia w sprawach karnych są kuratorami dla dorosłych (art. 2 ust. 2 Ustawy o kuratorach sądowych).

Zawodowy kurator sądowy zobowiązany jest zgodnie z art. 11 pkt 2 Ustawy o kuratorach sądowych do przeprowadzania na zlecenie sądu lub sędziego wywiadów środowiskowych.

Podstawa do wykonywania wywiadów środowiskowych przez kuratora sądowego w postępowaniu wykonawczym jest znacznie szersza, o czym stanowi art. 14 § 1 k.k.w., a także art. 173 § 2 pkt 13 k.k.w., który wskazuje, że do obowiązków sądowego kuratora zawodowego należy w szczególności przeprowadzanie na żądanie uprawnionych organów postępowania wykonawczego wywiadów środowiskowych.

Przeprowadzanie wywiadów środowiskowych i zbieranie niezbędnych informacji od organów administracji rządowej, samorządu terytorialnego, zakładów pracy, stowarzyszeń, organizacji i instytucji należy w szczególności do zakresu działania sądowego kuratora społecznego (art. 174 pkt 6 k.k.w.) i jest przez niego realizowane, o ile zostanie wpisane do jego zakresu zadań. Zakres zadań kuratora społecznego określa kierownik zespołu w porozumieniu z wyznaczonym kuratorem zawodowym, pod którego kierunkiem kurator społeczny ma pracować (art. 87 Ustawy o kuratorach sądowych).

Zarządzenie zebrania informacji przez kuratora sądowego na temat skazanego w trybie wywiadu środowiskowego może zarządzić organ określony w art. 2 pkt 1–5, tj. poza sądem (sądem pierwszej instancji lub innym sądem równorzędnym, sądem penitencjarnym) także referendarz

sądowy, prezes sądu lub upoważniony sędzia, sędzia penitencjarny, dyrektor zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna⁹⁹.

Sądowy kurator zawodowy lub na jego zlecenie sądowy kurator społeczny może przeprowadzić wywiad środowiskowy również z własnej inicjatywy, jeżeli stwierdzi, że jest to konieczne do wykonywania obowiązków, o których stanowi przepis art. 173 § 2 pkt 2–7 k.k.w.¹⁰⁰

W kontekście skazanych na karę pozbawienia wolności może chodzić o: kontrolowanie w okresie próby wykonania przez skazanego lub sprawcę nałożonych na niego obowiązków (pkt 2); składanie wniosków o zmianę okresu próby w sprawach dotyczących wykonywania postanowienia o warunkowym zwolnieniu (pkt 3); składanie wniosków o ustanowienie, rozszerzenie lub zmianę obowiązków w okresie próby, o zwolnienie od wykonania tych obowiązków albo o oddanie pod dozór lub zwolnienie od dozoru (pkt 5); składanie wniosków o odroczenie lub o przerwę w wykonaniu kary lub o odwołanie odroczenia lub przerwy w wykonaniu kary (pkt 6); składanie wniosków o warunkowe zwolnienie i o odwołanie warunkowego zwolnienia (pkt 7).

Zgodnie z § 41 Rozporządzenia w sprawie czynności kuratorów w ramach czynności związanych z przygotowaniem skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego po otrzymaniu decyzji komisji penitencjarnej lub orzeczenia sądu penitencjarnego do obowiązków kuratora zawodowego należy: 1) nawiązanie osobistego kontaktu ze skazanym;

⁹⁹ Wywiad środowiskowy obecnie, a także jeszcze na gruncie poprzednio obowiązującego Kodeksu postępowania karnego traktowany był jako jedno z podstawowych źródeł informacji o osobowości sprawcy – T. Jedynak, *Kuratorska służba sądowa – przeciwdziałanie niedostosowaniu społecznemu w warunkach wolnościowych*, [w:] *Problem niedostosowania społecznego – oddziaływania w warunkach wolnościowych i w izolacji penitencjarnej*, pod red. R. Kościelaka, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, Słupsk 2006, s. 124; M. Bereźnicki, *Z problematyki badań osobopoznawczych w procesie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1971, nr 2, s. 176; J. Kruk, *Zbieranie danych osobopoznawczych dotyczących sprawcy przestępstwa*, „Nowe Prawo” 1971, nr 6, s. 883.

¹⁰⁰ S. Lelental, *Komentarz do art. 14 k.k.w.*, [w:] tenże, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 7, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2020.

2) przeprowadzenie analizy dostępnej dokumentacji dotyczącej skazanego, rozpoznanie sytuacji rodzinnej oraz środowiskowej skazanego i na podstawie zebranego materiału opracowanie programu wolnościowego dla skazanego; 3) przygotowanie środowiska rodzinnego i społecznego do powrotu skazanego; 4) współorganizowanie pomocy postpenitencjarnej przez rozpoznawanie potrzeb skazanego i jego rodziny oraz kształtowanie umiejętności samodzielnego rozwiązywania trudności życiowych, współdziałając ze skazanym i administracją zakładów karnych, a ponadto organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz podmiotami, o których mowa w art. 38 § 1 k.k.w.; 5) w razie potrzeby współdziałanie ze stowarzyszeniami, fundacjami, organizacjami, instytucjami i innymi podmiotami, których celem działania jest pomoc w społecznej readaptacji skazanych; 6) współpracowanie z komisją penitencjarną.

W literaturze podkreśla się, że osoby przeprowadzające wywiady środowiskowe muszą posiadać odpowiednie kwalifikacje, dysponować szeroką wiedzą z zakresu psychologii, socjologii, kryminologii, psychiatrii, pedagogiki i penitencjarystyki. Zwraca się uwagę na sposób przeprowadzania wywiadu, osobiste zdolności i predyspozycje do wykonywania tego typu czynności¹⁰¹. Krytycznie ocenia się czynności z zakresu ustalania danych osobopoznawczych pod rządami Kodeksu postępowania karnego z 1969 r., wskazując na niski poziom wywiadów przeprowadzanych przez milicję obywatelską, a później Policję, sprowadzających się do lakonicznego podawania danych socjodemograficznych. Uwagi krytyczne pod adresem kuratorów sądowych, ale także sądów w tym zakresie podnoszone są i w obecnie obowiązującym stanie prawnym¹⁰².

---

¹⁰¹ A. Zachuta, dz. cyt., s. 29. Ten sam postulat podnoszono wraz z wprowadzeniem Kodeksu postępowania karnego z 1969 r. – S. Waltoś, dz. cyt., s. 248; E. Brożek, *Z problematyki badania osobowości sprawcy w kodyfikacji karnej z 1969 r.*, „Palestra” 1970, nr 5, s. 69.

¹⁰² Słuszną krytykę zachowania kuratora i sądu przeprowadził A. Gaberle, wykazując brak zrozumienia dla funkcji wywiadu środowiskowego – A. Gaberle, *Dowody w sądowym procesie karnym*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Kraków 2007, s. 212–213. Autor przytacza pogląd SA w Katowicach z 24 lipca 2002 r., II AKz 650/02, który stwierdził: „Z pisma zatytułowanego «wywiad środowiskowy» wynika, że kurator zawodowy przybył do miejsca zamieszkania żony oskarżonego, tej nie zastał,

Od dawna dyskutowanym problemem jest wpływ przeprowadzania wywiadu na życie osobiste i zawodowe osoby objętej badaniem, który może przejawiać się w stygmatyzacji człowieka w środowisku poprzez wywoływanie i utrwalanie negatywnych opinii na jego temat¹⁰³. Wydaje się, że w mniejszym stopniu dotyczy to etapu postępowania wykonawczego, w którym wywiad dotyczy środowiska społecznego często już zorientowanego o sytuacji skazanego.

Wywiad środowiskowy przeprowadzany dla potrzeb postępowania wykonawczego (jak zresztą całego postępowania karnego) w zależności od przyjętego kształtu formularza może wykorzystywać metody wywiadów stosowanych w socjologii oraz psychologii, różni się jednak od nich zakresem podejmowanych czynności i celem prowadzonego badania. W przypadku wywiadu środowiskowego nie chodzi tylko o rozmowę, ale gromadzenie danych także z innych źródeł, mając na względzie całokształt okoliczności stanowiących przedmiot badania. Chodzi zatem o wszechstronne, a nie fragmentaryczne rozpoznanie sytuacji osoby i środowiska, do którego należy, oraz o znaczenie praktyczne wyników wywiadu, który jest podstawą konkretnych decyzji procesowych decydujących o ludzkim życiu¹⁰⁴.

---

wysłuchał zaś relacji sąsiadów o tym, że ta od około trzech tygodni nie przebywa w domu. Prowadzi to do wniosku, iż w istocie rzeczy treść tak sporządzonego dokumentu odpowiada jego nazwie tyle tylko, że zawiera ustalenia negatywne. Chybiony jest więc pogląd, że kurator sądowy wywiadu środowiskowego nie przeprowadził". Z opisu sytuacji wyłania się niekompetencja kuratora, który nie zainteresował się innymi osobami poza żoną ze środowiska oskarżonego, jak również sądu, który pominął obowiązujący przepis prawa art. 214 § 4 k.p.k. określający treść dokumentu sprawozdawczego.

¹⁰³ K. Marszał, *Wywiad środowiskowy w nowym kodeksie postępowania karnego*, [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, pod red. O. Górniok, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999, s. 321; E. Brożek, *Procesowe gwarancje oskarżonego w związku z ustalaniem danych osobopoznawczych*, „Nowe Prawo” 1975, nr 10–11, s. 1420. „Z chwilą wszczęcia postępowania karnego i przedstawienia osobie podejrzanej zarzutów-sfera jego życia osobistego i rodzinnego staje się przedmiotem społecznej penetracji w interesie wymiaru sprawiedliwości” – B. Kunicka-Michalska, *Na marginesie pewnego eksperymentu*, „Nowe Prawo” 1983, nr 2, s. 76–77.

¹⁰⁴ Wywiadów środowiskowych nie prowadzi się w celu potwierdzania hipotez, jak w badaniach naukowych, które są zasadniczo bardziej pogłębione i dotyczą tylko pewnego, wybranego aspektu rzeczywistości. Por. T. Nowak, *Wywiad środowiskowy*

W ramach podejmowanych czynności związanych z przygotowaniem skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego kurator zawodowy właściwy ze względu na miejsce położenia zakładu karnego, w którym skazany przebywa, może zwrócić się do sądu albo do dyrektora zakładu karnego z wnioskiem o zarządzenie przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, o którym mowa w art. 14 § 1 k.k.w, w zakresie dotyczącym rozpoznania sytuacji rodzinnej oraz środowiskowej skazanego przez innego kuratora, właściwego ze względu na miejsce stałego pobytu skazanego (§ 42 ust. 2 Rozporządzenia w sprawie czynności kuratorów).

Po opuszczeniu zakładu karnego przez skazanego, wobec którego zastosowano warunkowe zwolnienie, dokumentacja zgromadzona przez kuratora zawodowego w związku z okresem przygotowania do życia po zwolnieniu z zakładu karnego przekazywana jest zespołowi kuratorskiej służby sądowej właściwemu ze względu na miejsce stałego pobytu skazanego.

Kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej przydziela sprawę temu kuratorowi zawodowemu, który uprzednio wykonywał czynności dotyczące przygotowania środowiska rodzinnego i społecznego do powrotu skazanego lub przeprowadzał wywiad środowiskowy w miejscu stałego pobytu skazanego (w trybie § 42 ust. 2 przywołanego Rozporządzenia), chyba że wymogi skuteczności i efektywności pracy zespołu oraz wzgląd na równomierne obciążenie kuratorów sądowych pracą uzasadniają przydzielenie sprawy innemu kuratorowi (§ 45 Rozporządzenia w sprawie czynności kuratorów).

Warto w tym miejscu zauważyć, że po wprowadzeniu projektowanej służby probacyjnej dokumentacja związana z wywiadem środowiskowym byłaby przekazywana przez pracownika probacyjnego kuratorowi zawodowemu w związku z czynnościami podejmowanymi przez niego w zakresie przygotowania skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego. W przypadku dalszego rozwoju nowej służby probacyjnej z czasem mogłaby ona przejąć obowiązki związane z przygotowaniem skazanego do życia na wolności w zakładzie karnym (a także pomocy

postpenitencjarnej świadczonej w jednostkach penitencjarnych). Dokumentacja wówczas przekazywana byłaby zespołowi kuratorskiej służby sądowej właściwemu ze względu na miejsce stałego pobytu skazanego.

W obu wariantach proponowanego modelu służby probacyjnej zakłada się ścisłą współpracę pomiędzy pracownikami probacyjnymi działającymi w Służbie Więziennej a kuratorami sądowymi kontrolującymi docelowo skazanego na wolności¹⁰⁵.

Na służbie probacyjnej ciążyłyby również obowiązki monitorowania sytuacji skazanego po opuszczeniu zakładu karnego w sytuacji warunkowego zwolnienia z wykonania reszty kary pozbawienia wolności. Kontrola co do zasady miałaby charakter zapośredniczony poprzez uzyskiwanie informacji od kuratora sądowego wykonującego dozór lub bezpośrednio w przypadku zastosowania warunkowego zwolnienia bez dozoru kuratorskiego bądź w sytuacji innych trudności związanych z otrzymywaniem określonych danych.

Pracownik probacyjny, utrzymując kontakt z kuratorem sądowym co 6 miesięcy w okresie warunkowego zwolnienia, na podstawie informacji

---

¹⁰⁵ W Polsce w okręgu białostockim wprowadzono do praktyki penitencjarnej osobę kuratora penitencjarnego, ale działającego w ramach struktury kuratorskiej służby sądowej. Kurator penitencjarny odpowiedzialny był m.in. za przygotowanie osób warunkowo przedterminowo zwalnianych do życia na wolności, w tym za przygotowanie materiału osobopoznawczego, przygotowanie programu zwolnienia, współpracę z sądem penitencjarnym i organizacją społeczną zajmującą się pomocą postpenitencjarną „Patronat” – G.B. Szczygieł, *O nowy model kurateli na tle instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia*, [w:] *Z problematyki prawa karnego*, Białystok 1994, s. 181–192. Na podstawie doświadczeń białostockich zgłaszano postulaty wprowadzenia specjalizacji kuratora penitencjarnego do systemu penitencjarnego – M. Kokorzecka-Piber, *Założenia instytucji „kuratora penitencjarnego” i warunki jej wprowadzenia w okręgu białostockim*, [w:] *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 20–21 października 2000 r.*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2001, s. 143; także P. Kobes, *Funkcje kuratora w polityce kryminalnej*, Difin, Warszawa 2019, s. 257–260. Obecnie kuratorem penitencjarnym określa się czasami zwyczajowo kuratora zawodowego wyznaczonego do wykonywania czynności na terenie jednostki penitencjarnej znajdującej się we właściwości terytorialnej danego sądu rejonowego – A. Świerczek, *Współpraca instytucjonalna kuratora sądowego dla osób dorosłych w ramach sprawowanych dozorów nad skazanymi*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4, s. 170.

przekazywanych przez kuratora sądowego uzupełniałby arkusz prognostyczny w celu aktualizacji prognozy kryminologicznej.

Jeżeli chodzi o opuszczającego zakład karny skazanego, który w całości odbyłby karę, a także skazanego warunkowo przedterminowo zwolnionego po pozytywnym upływie okresie próby, możliwa byłaby ze strony pracowników probacyjnych nie tyle kontrola, co dobrowolna forma weryfikacji skuteczności metod resocjalizacji podejmowanych w zakładzie karnym, a także w warunkach wolnościowych. W stosunku do osób warunkowo zwolnionych – także ocena trafności prognoz kryminologicznych w dłuższym odcinku czasu, niż to wynika z okresu próby.

Takie dobrowolne spotkanie z pracownikiem probacyjnym mogłoby się odbywać po upływie 12 miesięcy od daty wykonania kary pozbawienia wolności. Zachętą do takiego dobrowolnego rozpoznania sytuacji osobistej, rodzinnej i zawodowej przez pracownika probacyjnego mogłaby być oferta otrzymania gratyfikacji w formie niewielkiego bonu na zakup towarów czy świadczenia pieniężnego na rzecz osoby uczestniczącej w wywiadzie.

3. Narzędzie badawcze dla potrzeb wywiadu środowiskowego w nowej służbie probacyjnej

Przeprowadzenie wywiadu środowiskowego wymaga jego udokumentowania w formie odpowiedniego kwestionariusza. Jak już wcześniej wspomniano, art. 14 § 1 k.k.w. nie przewiduje w tym względzie dla kuratorów sądowych wzorcowej formy sprawozdania z wywiadu środowiskowego. Nie wskazuje również okoliczności, które powinny być uwzględnione dla rozpoznania sytuacji osobistej skazanego, ani charakterystyki środowiska, w którym przebywał bądź do którego prawdopodobnie powróci po wyjściu z zakładu karnego.

Wprawdzie w literaturze wyrażono pogląd¹⁰⁶, że wzorzec kwestionariusza zawarty w Rozporządzeniu w sprawie regulaminu czynności w zakresie przeprowadzania wywiadu środowiskowego oraz wzoru kwestionariusza tego wywiadu uznać należy jako niepotrzebny, jednak w kontekście standaryzacji danych, które wykorzystywane mogłyby być następnie w arkuszu prognostycznym, jest wręcz odwrotnie. To właśnie brak modelowej struktury powoduje w postępowaniu wykonawczym mocne zróżnicowanie dokumentów sprawozdawczych, przez co w tej formie nie nadają się one do wykorzystania w pełni do narzędzia prognostycznego zarówno pod względem merytorycznym, jak i technicznym.

Sprawozdanie z wywiadu jest zbiorem danych o skazanym zawierającym opis osoby skazanego, jak i jego sytuacji życiowej. Treść wywiadu zawiera poza opisem także elementy wartościujące cechy osobowe i środowiskowe. Przy opracowaniu narzędzia w postaci kwestionariusza powinno się dążyć do ograniczania ocen zsubiektywizowanych¹⁰⁷ na rzecz zbiektywizowanych informacji, co można osiągnąć poprzez właściwą operacjonalizację zadawanych pytań oraz używanych w nich zwrotów językowych.

Późniejsza analiza dokumentu sprawozdania (kwestionariusza) stanowi część badań osobopoznawczych służących m.in. ustaleniu prognozy kryminologiczno-penitencjarnej i kryminologiczno-wolnościowej (społecznej). Brak jednego wzorca dla sprawozdania z wywiadu środowiskowego prowadzonego przez kuratorów sądowych w postępowaniu wykonawczym powoduje w praktyce, że dokumenty te posiadają różną formę i treść – i nie jest to spowodowane różnym zakresem żądanych informacji ze strony organów postępowania wykonawczego.

---

¹⁰⁶ A. Gaberle, *Dowody...*, s. 212: „Kwestionariusz należy ocenić jako całkowicie zbędny dodatek, będący wyrazem urzędniczego podejścia do wywiadu środowiskowego, fachowcy nie jest on do niczego potrzebny, a nawet go krępuje, osobie zaś niemającej stosownej wiedzy i umiejętności w niczym nie pomoże”. Por. także A. Zachuta, dz. cyt., s. 25–26. Autor zwraca uwagę, że ujednoclenie form kwestionariusza w Kodeksie postępowania karnego było postulowane jeszcze w okresie obowiązywania Kodeksu postępowania karnego z 1969 r.

¹⁰⁷ R. Kaczor, *Dane osobopoznawcze w kontekście ograniczeń prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 11, s. 58.

Wydaje się zasadne przyjęcie jednolitego wzorca sprawozdania (kwestionariusza) z wywiadu środowiskowego z możliwością modelowania jego treści w zależności od potrzeb dla danego postępowania. Obecnie kwestionariusze mają różne struktury, którymi posługują się poszczególni kuratorzy. Prowadzenie wywiadu wymaga od kuratorów sądowych dużych umiejętności badawczych i zdolności nawiązywania kontaktów z osobami, które mogą stanowić źródła informacji. Od strony karno-wykonawczej znaczenie posiada wynik wywiadu środowiskowego w formie dokumentu sprawozdawczego zawierającego konkretne dane o skazanym i jego środowisku.

Do pozyskiwania informacji, gromadzonych następnie w sprawozdaniu, wykorzystuje się kilka metod badawczych, od obserwacji (sposprzeżenia są częścią wywiadu środowiskowego) przez treść prowadzonych rozmów (wywiady) oraz przeglądanie akt sądowych i dokumentacji (badania aktowe) do ustaleń czynionych na podstawie pisemnych informacji o różnym charakterze otrzymywanych od organów i instytucji w zakresie ich działania mających lub mogących mieć wiedzę na temat skazanego (analiza dokumentów)¹⁰⁸.

Nie wydaje się celowe, aby w fazie postępowania wykonawczego dla lepszego rozpoznania sytuacji życiowej skazanego prowadzić jeszcze postępowanie dowodowe np. z zeznań świadków, którzy wskazywali pewne okoliczności z życia skazanego w rozmowie z kuratorem. Już na wcześniejszych etapach postępowania karnego formułuje się wnioski *de lege ferenda*¹⁰⁹ o wprowadzenie ograniczeń co do możliwości przesłuchiwania osób będących informatorami podmiotu przeprowadzającego wywiad, gdyż sama informacja o wezwaniu w charakterze świadka może prowadzić do praktycznych trudności w tym względzie.

---

¹⁰⁸ Słusznie mówi się o konglomeracie dowodowym zarówno w orzecznictwie administracyjnym, jak i w doktrynie w kontekście rodzinnego wywiadu środowiskowego, którym jest równoczesne konfrontowanie oświadczeń strony, zeznań świadków, wyników oględzin w miejscu pobytu strony, treści dokumentów urzędowych i prywatnych – W. Maciejko, P. Zaborniak, *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, LexisNexis 2010, s. 411 i 415.

¹⁰⁹ R. Kmieciak, dz. cyt., s. 162.

Wiadomości przekazywane przez osoby postronne ze środowiska sąsiedzkiego czy zawodowego mogą być nieprawdziwe, a także charakteryzować się pewnym deficytem, np. jeśli chodzi o najbliższą rodzinę skazanego, która może być niechętna do dzielenia się informacjami na temat skazanego¹¹⁰. Kurator zawodowy (a także społeczny w zw. z art. 87 ust. 3 Ustawy o kuratorach sądowych), wykonując swoje obowiązki służbowe, ma prawo do żądania pomocy m.in. od osób fizycznych w wykonywaniu czynności służbowych (art. 9 pkt 5 Ustawy o kuratorach sądowych). Teoretycznie więc osoba, do której kurator zwróci się z pytaniem, ma w ramach pomocy ustawowy obowiązek odpowiedzenia na nie, ale z uwagi na to, że osoba taka nie ma statusu świadka, może wprowadzać go w błąd; co więcej, osoba taka może pozostać anonimowa, podając nieprawdziwe dane o sobie¹¹¹.

W literaturze podkreśla się, że przy zbieraniu danych odnoszących się do środowiska społecznego należy starannie oceniać wiarygodność informatorów i dążyć do tego, aby było kilka źródeł informacji¹¹². Praca w terenie jest trudna również z tego względu, że sporządzanie sprawozdania po skończonym wywiadzie może wpływać na zniekształcenie jego treści, z kolei równoległy zapis w tradycyjnej formie może utrudniać przebieg wywiadu¹¹³.

¹¹⁰ Informacji uzyskanych od osoby najbliższej w drodze wywiadu środowiskowego, która następnie odmówi złożenia zeznań, nie można wykorzystać w postępowaniu karnym – K. Marszał, dz. cyt., s. 320.

¹¹¹ Komentatorzy do Ustawy o kuratorach sądowych pomijają ten problem, wskazując tylko na obowiązek udzielania pomocy kuratorowi ze strony m.in. osób fizycznych – K. Gromek, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, LexisNexis, LEX (wersja elektroniczna), 2005; T. Jedynak, K. Stasiak, *Ustawa o kuratorach sądowych*, LexisNexis, LEX (wersja elektroniczna), 2014. Zob. też K. Stasiak, *Komentarz do art. 9, [w:] tenże, Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, WKP, LEX (wersja elektroniczna), 2021. Autor rozważa ponadto możliwość żądania przez kuratora od osoby udzielającej informacji o osobie objętej postępowaniem okazania dokumentu tożsamości. Dochodzi w tym względzie do negatywnego wniosku, tzn. że kurator nie ma takiego uprawnienia.

¹¹² L. Tyszkiewicz, *Badania...*, s. 158.

¹¹³ L. Tyszkiewicz, *Kryminologia...*, s. 70. Też J. Malec, *Elementy osobopoznawcze w procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1971, nr 1, s. 59: „zwiększenie liczby źródeł zmniejsza prawdopodobieństwo przyjęcia danych nieprawdziwych”.

Z tego względu pracownicy probacyjni nowej służby powinni zostać wyposażeni w sprzęt informatyczny pozwalający na bieżący odczyt kwestionariusza i wprowadzanie danych w trakcie prowadzonych rozmów. Pracownik probacyjny powinien mieć możliwość przesyłania elektronicznego dokumentu sprawozdawczego, niezależnie od celu wywiadu, bezpośrednio do arkusza prognostycznego prowadzonego przez Służbę Więzienną.

Poniżej zaproponowany został układ kwestionariusza zawierający usystematyzowane zagadnienia pomocne dla rozpoznania sytuacji skazanego. Propozycja dla pracowników probacyjnych (obecnie także kuratorów sądowych) obejmuje elementy, które – częściowo uzupełnione – są szczegółowymi pytaniami. Przedstawiony wzorzec jest wystarczający dla potrzeb prezentacji samej idei powstania takiego formularza. Przebudowa poszczególnych działów w formie szczegółowych pytań czy to w formie pisemnej, czy to w elektronicznej powinna być przedmiotem dalszych prac legislacyjnych.

4. Proponowany formularz wywiadu środowiskowego pracownika probacyjnego

Zaproponowany kwestionariusz wywiadu środowiskowego wypełniany przez pracowników probacyjnych odnosiłby się do okoliczności dotyczących skazanego i jego środowiska, co do których informacje w dużym zakresie zbierane byłyby w trakcie czynności w terenie. Pozostałe informacje z zakresu sytuacji skazanego, jego dotychczasowej karalności, oddziaływań terapeutycznych, cech osobowości, stanu zdrowia, uzależnień, kontaktów z otoczeniem zewnętrznym oraz zatrudnienia w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, kontaktów ze współosadzonymi i personelem więziennym, opisu popełnionego przestępstwa, stosunku do popełnionego czynu, wymiaru kary, okoliczności dotyczących biografii penitencjarnej wypełniane byłyby bezpośrednio w oddzielnym arkuszu prognostycznym przez inne służby penitencjarne.

Formularz wywiadu środowiskowego podzielony został na kilka części.

W części badania środowiska skazanego założono ustalenie cech zarówno skazanego, jak i środowiska, z którego się wywodzi. Jeśli chodzi o samo środowisko, wywiad zmierza do ujawnienia występowania w nim ewentualnych elementów patologicznych oraz charakteru więzi łączących skazanego z tym środowiskiem, w sensie stopnia siły powiązań rodzinnych, towarzyskich i zawodowych (podlegających późniejszej ocenie w aspekcie siły oddziaływania na skazanego na wolności).

Środowisko skazanego podzielone zostało na środowisko rodzinne i środowisko zewnętrzne, a w ramach tego ostatniego na sąsiedzkie, towarzyskie i zawodowe. W badaniu środowiska rodzinnego uwzględniono strukturę rodziny, sposób życia skazanego sprzed osadzenia, realizację obowiązków rodzinnych, potrzeby rodziny po jego ewentualnym wyjściu na wolność oraz zagrożenia z tym związane, ewentualne zmiany w jego życiu rodzinnym podczas osadzenia. Kwestionariusz zawiera również dane o przeszłości rodzinnej skazanego.

W środowisku zewnętrznym (wobec środowiska rodzinnego) uwzględniono najbliższe środowisko sąsiedzkie (sąsiad na klatce schodowej czy za ogrodzeniem), ewentualnie środowisko lokalne odnoszące się do miejsc przebywania (spotkania na osiedlu, dzielnicy, gminie) oraz środowisko dalszych znajomych, z którymi skazany utrzymuje kontakt.

W przypadku zmiany miejsca zamieszkania w okresie dwóch lat przed osadzeniem badaniem objęte zostałyby również poprzednie otoczenie sąsiedzkie wraz z lokalnymi miejscami aktywności, w których skazany przebywał.

Przedmiotem informacji w tej części byłyby również zachowanie skazanego w relacjach społecznych oraz w stosunkach z organami władzy publicznej, w tym w postępowaniach administracyjnych i sądowych.

Dane ze środowiska sąsiedzkiego i zawodowego uzupełniane byłyby informacją, czy w okresie podlegającym zbadaniu (pięć lat przed osadzeniem) skazany przebywał na wolności z zastosowaniem instytucji probacyjnych bądź w rygorach kary pozbawienia wolności odbywanej w systemie dozoru elektronicznego i jak się wówczas zachował w wymiarze społecznym i zawodowym.

Informacje środowiskowe o skazanym pozyskiwane byłyby od członków rodziny, jego bliskich, sąsiadów, znajomych z pracy, od dozorców,

pracowników ochrony, miejscowych sprzedawców, pracowników poczty, komisariatów Policji, straży gminnej, urzędów samorządu terytorialnego, jednostek oświaty, placówek pomocowych, organizacji społecznych, sądów, podmiotów udzielających świadczeń zdrowotnych itp.

Pozostałe części formularza obejmują dane dotyczące sytuacji zawodowej, mieszkaniowej i majątkowej skazanego, mając na uwadze ewentualne opuszczenie przez niego zakładu karnego.

Formularz obejmuje diagnozę osobopoznawczą i środowiskową w stosunku do osoby pozbawionej wolności w zakresie zaproponowanym poniżej. Informacje zawarte w formularzu zbierane byłyby przez pracownika probacyjnego, pozostałe dane gromadzone byłyby do arkusza prognostycznego przez inne działy administracji penitencjarnej.

Schemat formularza wywiadu środowiskowego

I. AKTUALNE STOSUNKI I ŚRODOWISKO RODZINNE SKAZANEGO

- 1) Struktura rodziny:
  - a. Pełna (pozostaje w związku małżeńskim; mężatka, żonaty).
  - b. Niepełna:
    - Współmałżonek nie żyje.
    - Jest z byłym współmałżonkiem po rozwodzie.
    - Unieważniono małżeństwo.
    - Jest ze współmałżonkiem w separacji.
    - Rozszedł się faktycznie ze współmałżonkiem.
    - Związek nieformalny (konkubinat).
    - Kawaler / panna.
    - Wdowiec / wdowa.
- 2) Liczba dzieci.
- 3) Wiek dzieci.
- 4) Osoby, które będą wspólnie zamieszkiwać ze skazanym po jego wyjściu na wolność:
  - a) Współmałżonek.
  - b) Dziecko / dzieci.

- c) Konkubent.
  - d) Rodzice / jedno z rodziców.
  - e) Dziadkowie / jedno z dziadków.
  - f) Brat / bracia.
  - g) Siostra / siostry.
  - h) Inne osoby.
  - i) Brak osób, będzie mieszkać samotnie.
- 5) Inne osoby, które będą zamieszkiwać ze skazanym po jego wyjściu na wolność (spokrewnione / powinowaczone, obce).
- 6) Dane osobowe (imię, nazwisko) osób, z którymi skazany będzie zamieszkiwać po wyjściu na wolność.
- 7) Jak funkcjonował skazany w rodzinie: zgodnie (bezkonfliktowo) czy niezgodnie (konfliktowo)?
- 8) Czy w rodzinie występowały zachowania lub zdarzenia patologiczne z udziałem skazanego:
- a) Picie alkoholu.
  - b) Używanie narkotyków.
  - c) Używanie innych środków odurzających.
  - d) Stałe awantury domowe.
  - e) Ordynarne słownictwo.
  - f) Inne formy przemocy domowej (jakie?).
  - g) Czy członkowie rodziny byli objęci procedurą Niebieskiej Karty (w jakim okresie)?
  - h) Czy członkowie rodziny są objęci procedurą Niebieskiej Karty (od kiedy)?
  - i) Czy toczy się wobec skazanego procedura Niebieskiej Karty (od kiedy)?
  - j) Konflikty sąsiedzkie.
  - k) Konflikty z prawem (jakie?).
  - l) Przewlekła choroba somatyczna.
  - m) Ciężkie kalectwo.
  - n) Choroba psychiczna.
  - o) Uzależnienie od hazardu.
  - p) Uzależnienie od prostytucji.
  - q) Uprawianie prostytucji.

- r) Zachowania kazirodcze.
- s) Inne zachowania patologiczne (jakie?).
- 9) Wzajemne relacje w rodzinie: bardzo bliskie, bliskie, obojętne, dalekie, bardzo dalekie.
- 10) Więzy emocjonalne, stosunek uczuciowy do współmałżonka / konkubenta: bardzo zły, zły, obojętny, dobry, bardzo dobry.
- 11) Więzy emocjonalne, stosunek uczuciowy do dziecka / dzieci: bardzo zły, zły, obojętny, dobry, bardzo dobry.
- 12) Dotychczasowe konflikty, jeśli występowały (jakie?).
- 13) Czy ciążyą na skazanym zobowiązania alimentacyjne (jakie?, wobec kogo?)?
- 14) Czy ciążyą na skazanym inne zobowiązania finansowe (jakie?, wobec kogo?)?
- 15) Jaki jest stosunek skazanego do ciążyących na nim zobowiązań finansowych:
  - a. Realizował w pełni, zgodnie ze swoimi możliwościami finansowymi.
  - b. Realizował częściowo, pomimo że miał możliwości finansowe spełnić w całości.
  - c. Realizował minimalnie, pomimo że miał możliwości finansowe spełnić w całości.
- 16) Czy są ingerencje sądu w sposób wykonywania władzy rodzicielskiej przez skazanego:
  - a. Pozbawienie władzy rodzicielskiej (z jakiego powodu?):
    - Trwała przeszkoda uniemożliwiająca wykonywanie władzy rodzicielskiej (z jakiego powodu?).
    - Skazanie na długoletnią karę pozbawienia wolności.
    - Inne (jakie?).
  - b. Nadużywanie władzy rodzicielskiej przez rodziców (z jakiego powodu?):
    - Nakłanianie do popełniania czynów zabronionych.
    - Znęcanie się nad dzieckiem.
    - Zmuszanie dziecka do ciężkiej pracy.
    - Inne (jakie?).

- c. Rażąco zaniedbywanie obowiązków wobec dziecka (z jakiego powodu?):
- Niezapewnienie środków materialnych do życia.
  - Brak zaangażowania w kontaktach z dzieckiem.
  - Nadużywania alkoholu.
  - Uzależnienie od narkotyków.
  - Inne (jakie?).
- d. Ograniczenie władzy rodzicielskiej (z jakiego powodu?):
- Zachowanie skazanego zagrażało bezpieczeństwu dziecka (w jaki sposób?).
  - Zachowanie skazanego zagrażało zdrowiu dziecka (w jaki sposób?).
  - Nie doszło do porozumienia, jak wychować dziecko (dlaczego?).
- e. Zawieszenie władzy rodzicielskiej z powodu przemijającej przeszkody (jakiej?):
- Pobyt w zakładzie karnym.
  - Dłuższy pobyt w szpitalu.
  - Dłuższy pobyt za granicą.
  - Inne (jakie?).
- f. Skazany zobowiązany był na podstawie art. 18 Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700) do:
- Poprawy warunków wychowawczych dziecka / nieletniego.
  - Poprawy warunków bytowych dziecka / nieletniego.
  - Poprawy warunków zdrowotnych dziecka / nieletniego.
  - Do ścisłej współpracy ze szkołą, do której dziecko / nieletni uczęszcza.
  - Do ścisłej współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.
  - Do ścisłej współpracy z podmiotem wykonującym działalność leczniczą.
  - Do ścisłej współpracy z młodzieżowym ośrodkiem socjoterapii.

- Do naprawienia w całości szkody wyrządzonej przez dziecko / nieletniego.
  - Do naprawienia w części szkody wyrządzonej przez dziecko / nieletniego.
  - Do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.
  - Inne (jakie?).
- g. Czy sąd opiekuńczy wydawał zarządzenia ze względu na dobro dziecka skazanego? Jeśli tak, to co stanowiło przedmiot zarządzeń sądu opiekuńczego na podstawie art. 109 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z dnia 25 lutego 1964 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.):
- Zobowiązanie skazanego do określonego zachowania:
    - Do pracy z asystentem rodziny.
    - Do realizowania innych form pracy z rodziną (jakich?).
    - Skierowanie małoletniego do placówki wsparcia dziennego.
    - Skierowanie skazanego do placówki zajmującej się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczącej rodzinie inną stosowną pomoc.
    - Skierowanie skazanego do specjalisty zajmującego się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczącego rodzinie inną stosowną pomoc.
  - Poddanie wykonywania władzy rodzicielskiej przez skazanego stałemu nadzorowi kuratora sądowego.
  - Skierowanie małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego.
  - Skierowanie małoletniego do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi.
  - Umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej spokrewnionej.
  - Umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej niespokrewnionej (zawodowej / niezawodowej).
  - Umieszczenie małoletniego w rodzinnym domu dziecka.
  - Umieszczenie małoletniego w instytucjonalnej pieczy zastępczej:

- Placówce opiekuńczo-wychowawczej.
  - Regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej.
  - Powierzenie tymczasowo pełnienia funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych w zakresie niezbędnych szkoleń określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
  - Umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym.
  - Umieszczenie małoletniego w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym.
  - Umieszczenie małoletniego w zakładzie rehabilitacji leczniczej.
  - Inne (jakie?).
- 17) W jaki sposób skazany wypełniał swoje obowiązki względem rodziny?
- 18) Czy w trakcie odbywania kary zaszły zasadnicze zmiany w życiu skazanego:
- a) Złożenie pozwu rozwodowego przez współmałżonka.
  - b) Ciężka choroba członka rodziny.
  - c) Śmierć osoby bliskiej, z którą wcześniej zamieszkiwał bądź mógł liczyć na jej pomoc.
  - d) Inne (jakie?).
- 19) Jakie są potrzeby rodziny / innych osób bliskich, z którymi wcześniej zamieszkiwał skazany i po wyjściu będzie przebywać?
- 20) Na jakie zagrożenia / problemy wskazują członkowie rodziny / inne osoby bliskie, z którymi wcześniej zamieszkiwał skazany i po opuszczeniu zakładu karnego będzie przebywać?
- 21) Jakimi, zdaniem członków rodziny / innych osób bliskich, z którymi wcześniej zamieszkiwał skazany, były przyczyny popełnienia przestępstw przez skazanego?
- 22) Czy w okresie pięciu lat przed osadzeniem w stosunku do skazanego zastosowano warunkowe przedterminowe zwolnienie, zawieszenie wykonania kary, warunkowe umorzenie

postępowania bądź karę pozbawienia wolności odbywał w systemie dozoru elektronicznego?

W jaki sposób funkcjonował wówczas skazany w środowisku rodzinnym?

II. STOSUNKI I ŚRODOWISKO RODZINNE SKAZANEGO W PRZESZŁOŚCI

- 1) W jakie rodzinie wychowywał się skazany:
  - a) Pełnej.
  - b) Niepełnej, wychowywany przez jednego rodzica.
  - c) Zrekonstruowanej (była macocha lub ojczym).
  - d) Rodzinie zastępczej spokrewnionej (dalsza rodzina) / niespokrewnionej (osoby obce).
  - e) Rodzice pozostawali w związku konkubenckim.
  - f) Wychowywany w rodzinnym domu dziecka.
  - g) Częściowo wychowywany w rodzinie, częściowo w instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówce opiekuńczo-wychowawczej).
  - h) Nie był wychowywany w rodzinie, przebywał w instytucjonalnej pieczy zastępczej (placówce opiekuńczo-wychowawczej).
- 2) Czy posiadał rodzeństwo?
- 3) Jaka była liczba rodzeństwa?
- 4) Czy w rodzinie, w której wychowywał się skazany, występowały zachowania lub zdarzenia patologiczne? Ze wskazaniem, kto przejawiał wymienione zachowanie:
  - a) Picie alkoholu.
  - b) Używanie narkotyków.
  - c) Używanie innych środków odurzających.
  - d) Stałe awantury domowe.
  - e) Ordynarne słownictwo wobec rodziny.
  - f) Inne formy przemocy domowej (jakie?).
  - g) Czy członkowie rodziny byli objęci procedurą Niebieskiej Karty?

- h) Konflikty sąsiedzkie.
  - i) Konflikty z prawem (jakie?).
  - j) Przewlekła choroba somatyczna członka rodziny.
  - k) Ciężkie kalectwo członka rodziny.
  - l) Choroba psychiczna członka rodziny.
  - m) Uzależnienie od hazardu.
  - n) Uzależnienie od prostytucji.
  - o) Uprawianie prostytucji.
  - p) Zachowania kazirodcze.
  - q) Inne zachowania patologiczne (jakie?).
- 5) Jeżeli wychowywał się w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej:
- a) Jakie były powody tej formy wychowania?
  - b) Przez kogo został skierowany?
  - c) W jaki sposób funkcjonował?
  - d) Czy zdarzały się ucieczki z domu czy samowolne oddalenia z instytucji wychowawczych?
- 6) Czy gdy był nieletni, stosowane były wobec niego środki wychowawcze? Jakie środki wychowawcze stosowano na podstawie art. 7 Ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700):
- a) Udzielono upomnienia.
  - b) Zobowiązano do określonego postępowania:
    - Do naprawienia wyrządzonej szkody w całości.
    - Do naprawienia wyrządzonej szkody w części.
    - Do zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.
    - Do wykonania prac społecznych.
    - Do przeproszenia pokrzywdzonego.
    - Do podjęcia nauki lub pracy.
    - Do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym (w szczególności terapii uzależnień, psychoterapii, psychoedukacji) lub szkoleniowym.
    - Do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach.

- Do powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób.
  - Do zaniechania używania substancji psychoaktywnej.
- c) Zastosowano nadzór odpowiedzialny rodziców albo opiekuna nieletniego.
- d) Zastosowano nadzór organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej, której celem statutowym jest praca z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, zapobieganie demoralizacji nieletnich lub pomoc w readaptacji społecznej nieletnich, pracodawcy albo osoby godnej zaufania udzielających poręczenia za nieletniego.
- e) Zastosowano nadzór kuratora sądowego.
- f) Skierowano do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej, w tym organizacji pozarządowej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym:
- W jaki sposób tam funkcjonował?
  - Czy zdarzały się samowolne oddalenia?
- g) Zakazano prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju.
- h) Zastosowano przepadek przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek równowartości przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego, przepadek przedmiotów, których wytwarzanie, posiadanie, obrót, przesyłanie, przenoszenie, przewóz lub przechowywanie jest zabronione, przepadek przedsiębiorstwa albo jego równowartości, przepadek korzyści majątkowej albo jej równowartości lub przepadek przedmiotów czynów zabronionych.
- i) Umieszczono w rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej.

- j) Umieszczono w młodzieżowym ośrodku wychowawczym:
  - W jaki sposób tam funkcjonował?
  - Czy zdarzały się samowolne oddalenia?
- k) Umieszczono w okręgowym ośrodku wychowawczym:
  - W jaki sposób tam funkcjonował?
  - Czy zdarzały się samowolne oddalenia?
- l) Zastosowano inne środki (jakie?).
- a) Jak w ocenie skazanego były warunki mieszkaniowe, w jakich się wychowywał: bardzo dobre, dobre, przeciętne, złe, bardzo złe.

III. RELACJE ZE ŚRODOWISKIEM ZEWNĘTRZNYM SKAZANEGO

Środowisko sąsiedzkie

- 1) Czy wśród najbliższych sąsiadów, z którymi przebywać będzie skazany po wyjściu z zakładu karnego, zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie?)?
- 2) Jak układały się stosunki z sąsiadami sprzed osadzenia, z którymi przebywać będzie skazany po wyjściu z zakładu karnego?
- 3) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony sąsiadów, dozorczy domu, pracowników ochrony?
- 4) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego?
- 5) Jeżeli skazany przeprowadzał się dwa lata przed osadzeniem, czy wśród poprzednich sąsiadów zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie?)?
- 6) Jak układały się stosunki z poprzednimi sąsiadami?
- 7) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony poprzednich sąsiadów?
- 8) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego w poprzednim miejscu zamieszkania?

Środowisko lokalne

- 1) Czy wśród znajomych z najbliższej okolicy, z którymi przebywać będzie skazany po wyjściu z zakładu karnego we wspólnej przestrzeni typu „podwórko”, „ławeczka”, zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie)?
- 2) Jak układały się stosunki ze znajomymi z najbliższej okolicy we wspólnej przestrzeni typu „podwórko”, „ławeczka” sprzed osadzenia, z którymi przebywać będzie skazany po wyjściu z zakładu karnego?
- 3) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony znajomych z najbliższej okolicy?
- 4) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego?
- 5) Jeżeli skazany przeprowadzał się dwa lata przed osadzeniem, czy wśród znajomych z poprzedniej najbliższej okolicy, z którymi przebywał skazany we wspólnej przestrzeni typu „podwórko”, „ławeczka”, zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie)?
- 6) Jak układały się stosunki ze znajomymi z poprzedniej najbliższej okolicy, z którymi przebywał skazany we wspólnej przestrzeni typu „podwórko”, „ławeczka”?
- 7) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony znajomych z poprzedniej najbliższej okolicy?

Środowisko szkolne

- 1) Czy wśród uczniów, z którymi utrzymywał kontakty, zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie)?
- 2) Jak układały się stosunki towarzyskie w kręgu szkolnym?
- 3) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony szkoły?
- 4) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego w szkole?

Środowisko towarzyskie (znajomi)

- 1) Czy wśród znajomych, z którymi utrzymuje kontakty towarzyskie, zdarzały się zachowania patologiczne (alkohol, narkotyki, konflikty z prawem, inne – jakie?)?
- 2) Jak układały się stosunki towarzyskie w kręgu jego znajomych?
- 3) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony znajomych?
- 4) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego?

Środowisko zawodowe

- 1) Jak układały się stosunki skazanego z pracodawcami z ostatnich dwóch lat przed osadzeniem?
- 2) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego ze strony pracodawców?
- 3) Czy były interwencje Policji, straży gminnej, inne (jakie?) ze względu na zachowanie skazanego?
- 4) Jak układały się stosunki skazanego z kolegami w pracy?
- 5) Czy były jakieś uwagi krytyczne dotyczące zachowania skazanego od kolegów w pracy?

Kontakty z instytucjami i organami władzy publicznej

- 1) Czy skazany pozostawał w kontakcie z instytucjami i organami władzy publicznej? Jeżeli tak, to z jakimi (np. z ośrodkiem pomocy społecznej, szkołą)?
- 2) Jeżeli tak, to jak układały się stosunki skazanego z urzędami i instytucjami?
- 3) Czy toczą się z udziałem skazanego sprawy cywilne? Jeśli tak, to jaki jest przedmiot spraw i w jakim charakterze skazany występuje?
- 4) Czy w sądach administracyjnych toczą się z udziałem skazanego jakieś sprawy administracyjne? Jeśli tak, to jaki jest przedmiot sprawy i w jakim charakterze skazany występuje?
- 5) Czy toczą się z udziałem skazanego jakieś postępowania administracyjne przed organami władzy publicznej? Jeśli tak, to jaki

jest przedmiot sprawy i w jakim charakterze skazany występuje?

- 6) Czy toczą się z udziałem skazanego jakieś postępowania przygotowawcze przed organami władzy publicznej? Jeśli tak, to jaki jest przedmiot sprawy i w jakim charakterze skazany występuje?
- 7) Czy toczą się z udziałem skazanego sądowe postępowania karne? Jeśli tak, to jaki jest przedmiot sprawy i w jakim charakterze skazany występuje?

Sposób zachowania się w warunkach probacyjnych i odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego

- 1) Jeżeli w okresie pięciu lat przed osadzeniem skazany odbywał karę wolnościową:
  - a) W jaki sposób funkcjonował w środowisku sąsiedzkim?
  - b) Czy spotykał się z osobami ze środowisk patologicznych (kryminogennych)?
  - c) Czy były jakieś uwagi odnośnie do zachowania skazanego ze strony dozorczy domu, jednostki Policji, jednostki straży gminnej, inne (jakie?)?
- 2) Jeżeli w okresie pięciu lat przed osadzeniem skazany przebywał na warunkowym przedterminowym zwolnieniu lub kara pozbawienia wolności została mu warunkowo zawieszona bądź postępowanie karne warunkowo umorzono:
  - a) W jaki sposób funkcjonował w środowisku sąsiedzkim?
  - b) Czy spotykał się z osobami ze środowisk patologicznych (kryminogennych)?
  - c) Czy były jakieś uwagi odnośnie do zachowania skazanego ze strony dozorczy domu, jednostki Policji, jednostki straży gminnej, inne (jakie?)?
- 3) Jeżeli w okresie pięciu lat przed osadzeniem odbywał karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego:
  - a) W jaki sposób funkcjonował w środowisku sąsiedzkim?
  - b) Czy spotykał się z osobami ze środowisk patologicznych (kryminogennych)?

- c) Czy były jakieś uwagi odnośnie do zachowania skazanego ze strony dozorca domu, jednostki Policji, jednostki straży gminnej, inne (jakie)?

IV. WARUNKI MIESZKANIOWE

- 1) Skazany nie posiada miejsca stałego pobytu, w którym zamierza przebywać po wyjściu na wolność:
  - a) Czy skazany zamierza starać się o lokal socjalny?
  - b) Czy skazany zamierza udać się do noclegowni (schroniska) dla bezdomnych?
  - c) O jaką inną pomoc skazany zamierza starać się w zakresie miejsca pobytu?
  - d) Czy skazany przed osadzeniem posiadał miejsce zameldowania na pobyt stały?
  - e) Czy skazany przed osadzeniem posiadał miejsce zameldowania na pobyt czasowy?
  - f) Czy został wymeldowany z miejsca stałego w trakcie odbywania kary?
  - g) Czy skazany posiada adres korespondencyjny?
  - h) Czy w okresie dwóch lat przed osadzeniem skazany korzystał z placówek noclegowych i instytucji pomocowych?
  - i) Brak informacji.
- 2) Skazany posiada miejsce stałego pobytu, w którym zamierza przebywać po wyjściu na wolność (miejsce przebywania z zameldowaniem, miejsce przebywania bez zameldowania):
  - a) Czy skazany posiada miejsce zameldowania na pobyt stały?
  - b) Czy skazany posiada miejsce zameldowania na pobyt czasowy?
  - c) Czy skazany ma adres korespondencyjny?
  - d) Czy miejsce planowanego pobytu skazanego to miasto, czy wieś?
  - e) Czy w okresie dwóch lat przed osadzeniem skazany korzystał z placówek noclegowych i instytucji pomocowych?
  - f) Brak informacji.

- 3) Czy skazany podlega procedurze eksmisyjnej z lokalu stanowiącego jego miejsce stałego pobytu? Jeśli tak, z jakiego powodu?
- a) W związku z pozwem o eksmisję.
  - b) W związku z wnioskiem o nakazanie opuszczenia mieszkania na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.
  - c) W związku z pozwem o rozwiązanie stosunku prawnego uprawniającego do używania lokalu i nakazanie jego opróżnienia.
  - d) W związku z pozwem o nakazanie sprzedaży mieszkania w drodze licytacji.
  - e) W związku z wnioskiem o wszczęcie egzekucji z nieruchomości bądź spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.
  - f) W związku z wnioskiem o wszczęcie egzekucji zobowiązania zawartego w akcie notarialnym w zakresie opróżnienia i wydania lokalu w trybie art. 777 § 4 k.p.c.
  - g) Inne (jakie?).
- 4) Tytuł prawny do lokalu / domu / gospodarstwa stanowiącego miejsce stałego pobytu, w którym skazany zamierza zamieszkiwać po wyjściu na wolność:
- a) Umowa kupna.
  - b) Umowa darowizny.
  - c) Umowa dożywocia.
  - d) Sądowe nabycie spadku lub notarialny akt poświadczenia dziedziczenia.
  - e) Przydział spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.
  - f) Przydział spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu.
  - g) Umowa najmu – lokal komunalny,
  - h) Umowa najmu – lokal zakładowy.
  - i) Umowa najmu – lokal socjalny.
  - j) Umowa najmu okazjonalnego,
  - k) Umowa użyczenia,
  - l) Umowa dzierżawy.
  - m) Umowa o ustanowienie służebności.

- n) Umowa użytkowania.
  - o) Rodzinnoprawny na podstawie art. 28¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (uprawnienie z tytułu korzystania z mieszkania małżonka).
  - p) Faktyczny pobyt u rodziny (rodzice, rodzeństwo, dalsza rodzina, znajomi).
  - q) Inne (jakie?).
  - r) Nie posiada tytułu prawnego (przebywa jako dziki lokator).
  - s) Brak informacji.
- 5) Powierzchnia lokalu / domu / gospodarstwa.
  - 6) Liczba pomieszczeń lokalu / domu.
  - 7) Koszty utrzymania lokalu / domu / gospodarstwa.
  - 8) Wyposażenie lokalu / domu.
  - 9) Stan techniczny lokalu / domu: bardzo zły, zły, trudno powiedzieć, dobry, bardzo dobry.
- 10) Czy warunki techniczne pozwalają na wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego (pytanie dotyczy tylko SDE)?
  - 11) Liczba osób, które zamieszkiwać będą ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
  - 12) Czy osoba lub osoby pełnoletnie, z którymi zamierza zamieszkiwać skazany w trakcie odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego, złożyły pisemną zgodę do sądu albo komisji penitencjarnej na wykonywanie kary w tym systemie w miejscu pobytu (pytanie dotyczy tylko SDE)?

V. ZATRUDNIENIE

- 1) Poprzednie miejsce pracy, w którym skazany pracował w okresie bezpośrednio poprzedzającym osadzenie.
- 2) Okres zatrudnienia skazanego w okresie bezpośrednio poprzedzającym osadzenie.
- 3) Charakter wykonywanej pracy w okresie bezpośrednio poprzedzającym osadzenie.

- 4) Poprzednie miejsca pracy, w których skazany pracował w okresie dwóch lat przed osadzeniem, o ile jest różne od miejsca pracy bezpośrednio poprzedzającego osadzenie.
- 5) Okres zatrudnienia skazanego w okresie dwóch lat przed osadzeniem.
- 6) Charakter wykonywanej pracy w okresie dwóch lat przed osadzeniem, o ile podejmował jeszcze inne prace niż ta, którą wykonywał bezpośrednio przed osadzeniem.
- 7) Wysokość zarobków w okresie bezpośrednio poprzedzającym osadzenie.
- 8) Jeśli skazany przed osadzeniem był bezrobotny – jakie były przyczyny bezrobotności i czy podejmował starania w celu uzyskania zatrudnienia?
- 9) Czy osadzony był zarejestrowany w Powiatowym Urzędzie Pracy bezpośrednio przed aktualnym osadzeniem w zakładzie karnym?
- 10) Czy uzyskiwał zasiłek dla bezrobotnych?
- 11) Z jakich form aktywizacji korzystał w Powiatowym Urzędzie Pracy: staż, doradztwo zawodowe, środki finansowe na podjęcie działalności gospodarczej, oferta zatrudnienia, inne (jakie)?
- 12) Jaka była ostatnia forma zatrudnienia skazanego w okresie dwóch lat przed osadzeniem w zakładzie karnym (możliwość kilku odpowiedzi):
  - a) Umowa o pracę.
  - b) Umowa o dzieło.
  - c) Umowa zlecenia.
  - d) Kontrakt menadżerski.
  - e) Samozatrudnienie (jednoosobowa działalność gospodarcza),
  - f) Prowadzenie działalności gospodarczej (w formie spółki cywilnej lub prawa handlowego).
  - g) Praca bez umowy (jakie czynności wykonywał?).
  - h) Inna (jaka?).
  - i) Brak informacji.

- 13) Czy skazany pracował za granicą w okresie dwóch lat przed osadzeniem w zakładzie karnym:
  - a) Czy na podstawie umowy, czy praca świadczona była bez umowy?
  - b) Jakie czynności wykonywał?
  - c) Czy uzyskał jakieś kwalifikacje?
  - d) Czy wchodził w konflikty z prawem?
  - e) Czy pobierał jakieś świadczenia?
- 14) Czy skazany ma wstępną propozycję zatrudnienia po opuszczeniu zakładu karnego?
- 15) Jakie są przyczyny braku propozycji zatrudnienia skazanego po opuszczeniu zakładu karnego?
- 16) Czy skazany podejmował starania w celu uzyskania zatrudnienia po wyjściu z zakładu karnego:
  - a) Opinia Służby Więziennej.
  - b) Opinia kuratora.
  - c) Opinia NGO.

VI. WYKSZTAŁCENIE

- 1) Jeśli skazany uczył się – podać informacje dotyczące przebiegu nauki przed osadzeniem.
- 2) Jakie wykształcenie posiada skazany:
  - a) Niepełne podstawowe.
  - b) Podstawowe.
  - c) Gimnazjalne.
  - d) Zasadnicze zawodowe.
  - e) Zasadnicze branżowe.
  - f) Średnie branżowe.
  - g) Średnie.
  - h) Wyższe licencjackie, inżynierskie.
  - i) Wyższe inżynierskie.

- j) Wyższe magisterskie.
  - k) Inne (jakie?).
  - l) Brak informacji.
- 3) Kwalifikacje zawodowe:
- a) Zawód wyuczony.
  - b) Kursy ukończone (jakie?).
  - c) Czy w trakcie odbywania kary skazany jest zainteresowany podjęciem nauki w szkole (jakiej)?
  - d) Czy w trakcie odbywania kary skazany ukończył naukę w szkole (jakiej)?
  - e) Czy w trakcie odbywania kary skazany jest zainteresowany kursem zawodowym mogącym pomóc mu w znalezieniu pracy (jakim)?
  - f) Czy po zakończeniu kary skazany jest zainteresowany kursem zawodowym mogącym pomóc mu w znalezieniu pracy, np. kursem mającym na celu zdobycie nowych kwalifikacji (jakim)?
- 4) Jaki zawód skazany wykonywał bezpośrednio przed osadzeniem (pomocniczo posługiwać się nazwami z Klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy, załącznik do Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania, tekst jedn. z dnia 28 grudnia 2017 r., Dz.U. z 2018 r. poz. 227):
- a) Murarz.
  - b) Ślusarz.
  - c) Rolnik.
  - d) Brukarz.
  - e) Robotnik budowlany.
  - f) Kierowca samochodu osobowego.
  - g) Kierowca samochodu dostawczego.
  - h) Magazynier.
  - i) Pracownik prac dorywczych.
  - j) Inne (jakie?).
  - k) Nie wykonywał żadnego.

- l) Brak informacji.
- 5) Umiejętności twarde:
  - a) Doświadczenie zawodowe (ile lat? jakie stanowisko / zawód?).
  - b) Wiedza specjalistyczna.
  - c) Znajomość branży.
  - d) Umiejętności techniczne.
  - e) Umiejętność pracy przy komputerze.
  - f) Znajomość języka.
  - g) Znajomość programu komputerowego.
  - h) Posiadanie prawa jazdy (jakie kategorie?).
  - i) Inne (jakie?).
  - j) Brak informacji.
- 6) Umiejętności miękkie (kluczowe):
  - a) Empatia.
  - b) Umiejętność adaptacji społecznej.
  - c) Umiejętność dostosowywania się do nowych warunków.
  - d) Umiejętność nawiązywania relacji międzyludzkich.
  - e) Umiejętności organizacji czasu pracy i planowania.
  - f) Umiejętność radzenia sobie z problemami.
  - g) Umiejętność zadaniowego podejścia do problemów.
  - h) Umiejętność swobodnego, jasnego przekazywania informacji (komunikatywność).
  - i) Umiejętność słuchania i reagowania na potrzeby innych.
  - j) Umiejętność łatwego podejmowania decyzji.
  - k) Umiejętność zachowania kulturalnej asertywności.
  - l) Umiejętność przekonywania.
  - m) Umiejętność cierpliwego dążenia do celu.
  - n) Umiejętność prowadzenia mediacji.
  - o) Umiejętność zapobiegania sporom.
  - p) Umiejętność rozładowywania napięć i rozwiązywania konfliktów.
  - q) Umiejętność motywowania innych ludzi do działania.
  - r) Umiejętność wywierania wpływu na innych ludzi.
  - s) Umiejętność negocjacji.

- t) Umiejętność zarządzania zespołem.
- u) Umiejętność działania pod presją czasu.
- v) Umiejętność współpracy w zespole.
- w) Umiejętność rozwoju osobistego.
- x) Umiejętność nawiązywania relacji społecznych.
- y) Umiejętność radzenia sobie ze stresem i krytyką.
- z) Umiejętność wytyczania nowych wzorców postępowania (kreatywność).
- aa) Umiejętność rozpoznawania i kontrolowania własnych emocji (inteligencja emocjonalna).
- ab) Umiejętność myślenia analitycznego.
- ac) Inne (jakie?).
- ad) Brak informacji.

VII. STAN MAJĄTKOWY

- 1) Źródła utrzymania skazanego bezpośrednio przed osadzeniem.
- 2) Źródła utrzymania członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 3) Wysokość dochodów skazanego uzyskiwanych bezpośrednio przed osadzeniem.
- 4) Czy skazany jest alimentobiorcą, tj. korzysta ze świadczeń alimentacyjnych rodzica/ów?
- 5) Czy skazany jest osobą z niepełnosprawnością (czy ma orzeczenie) i otrzymuje z tego tytułu świadczenie?
- 6) Czy skazany pobiera świadczenie emerytalne, przedemerytalne, rentę socjalną?
- 7) Wysokość dochodów członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 8) Istotne składniki majątkowe należące do skazanego – czy skazany posiada środki finansowe (oszczędności) lub przedmioty wartościowe?
- 9) Istotne składniki majątkowe należące do członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego

wyjściu na wolność – czy posiadają środki finansowe (oszczędności) lub przedmioty wartościowe?

- 10) Zobowiązania skazanego.
- 11) Zobowiązania członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 12) Prowadzone postępowania egzekucyjne wobec skazanego.
- 13) Prowadzone postępowania egzekucyjne wobec członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 14) Otrzymywane zasiłki przez członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 15) Otrzymywane zapomogi przez członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.
- 16) Formy wsparcia ze strony pomocy społecznej dla członków rodziny, którzy zamieszkiwać będą wspólnie ze skazanym po jego wyjściu na wolność.

VIII. SPOSTRZEŻENIA I WNIOSKI OSOBY PRZEPROWADZAJĄCEJ WYWIAD

5. Opis czynników wykorzystanych w formularzu wywiadu środowiskowego

Przygotowany formularz z punktu widzenia techniki budowy pytań ma charakter mieszany, zawierający pytania zamknięte, półotwarte i otwarte. Opracowanie kwestionariusza ma na celu standaryzację obszaru badawczego, ujednolicenie formy, przy jednoczesnym pozostawieniu swobody pracownikowi probacyjnemu do sporządzenia maksymalnie zindywidualizowanej charakterystyki osoby i związanego z nią środowiska¹¹⁴. Pominięte zostały w formularzu pytania zasadniczo związane z oddziaływaniami penitencjarnymi i resocjalizacyjnymi w zakładzie karnym, pozostawiając te czynniki opisowi służby penitencjarnej odpowiadającej za przebieg izolacji więziennej, m.in. kwestie uzależnień od środków psychotropowych.

Środowisko rodzinne w podanym wzorze wywiadu środowiskowego zostało podzielone na dwie części: jedną określającą obecną sytuację rodzinną (teraźniejszość), drugą związaną z historią życia osadzonego (przeszłość).

Przyjąć należy, że w przypadku bardzo młodych przestępców wypełnianie pierwszej części związanej z posiadaniem własnej rodziny, pozostawaniem w związku, posiadaniem dzieci itp. zależne będzie od konkretnej sytuacji faktycznej. Wynika to chociażby z prawnych uregulowań w Polsce dotyczących wieku, w którym możliwe jest zawarcie małżeństwa (dla kobiet 16 rok życia, dla mężczyzn 18 rok życia).

Czynniki rodzinne z części I mają na celu zdiagnozowanie sytuacji rodzinnej osadzonego: czy był lub jest w jakimś związku małżeńskim lub związku nieformalnym, czy posiada dzieci i czy po wyjściu z zakładu karnego będzie zamieszkiwać z rodziną lub innymi osobami bliskimi, czy też takiego wspólnego zamieszkiwania nie będzie bądź też osadzony jest osobą samotną. Wsparcie osób bliskich, szczególnie rodziny, jest ważnym czynnikiem resocjalizacyjnym i readaptacyjnym w trakcie

---

¹¹⁴ Problem właściwego przygotowania kwestionariusza ma już swoją długą historię – L. Rabinowicz, *Współczesna ewolucja...*, s. 44.

odbywania kary pozbawienia wolności, jak i po opuszczeniu jednostki penitencjarnej.

Kolejne pytania z zakresu środowiska rodzinnego dotyczą stosunków osadzonego do pozostałych członków rodziny, mając na uwadze: atmosferę domową (czy życie w rodzinie układa się dobrze, czy jej członkowie żyją w zgodzie), stopień bliskości (szczerłość, lojalność, zaufanie), charakter więzi emocjonalnych z małżonkiem i dziećmi (innymi osobami bliskimi), występowanie zachowań niewłaściwych i zdarzeń chorobowych z udziałem osadzonego, wypełnianie obowiązków finansowych, wypełnianie obowiązków wobec rodziny (zaspokajanie jej potrzeb), sposób sprawowania opieki nad dziećmi od strony negatywnej poprzez wskazanie ewentualnej ingerencji sądu w wykonywanie władzy rodzicielskiej oraz decyzje sądu podejmowane ze względu na dobro dziecka.

Kolejne pytania dotyczą ewentualnej zmiany sytuacji rodzinnej skazanego podczas pobytu w zakładzie karnym, co wiązać może się z pogorszeniem jego sytuacji życiowej; następnie dotyczące potrzeb i zagrożeń członków rodziny, z którymi skazany po wyjściu na wolność będzie zamieszkiwać.

Pytania o przyczyny popełniania przestępstw oraz sposób funkcjonowania w rodzinie przed osadzeniem z zastosowaniem kary i środków o charakterze wolnościowym może przyczynić się do wyjaśnienia dotychczasowych zachowań skazanego. Należy jednak podkreślić, że dopiero kompleksowy wywiad, obejmujący różne źródła informacji, może dać w miarę obiektywny obraz osoby skazanego na tle poszczególnych środowisk. O ile członkowie rodziny czy inni bliscy mogą umniejszać czy ukrywać negatywne zachowanie skazanego ze względu na łączące ich więzi uczuciowe czy względy pragmatyczne, o tyle np. środowisko lokalne może wyolbrzymiać ujemne cechy lub konfabulować jego sytuację.

W części II, dotyczącej środowiska rodzinnego, chodzi o środowisko, w którym skazany się urodził i wzrastał. Przygotowanie do życia w społeczeństwie zaczyna się w rodzinie, która jest nośnikiem wartości, postaw i wzorców zachowań. Błędy w procesie socjalizacji, negatywny

wpływ niektórych elementów życia rodzinnego mogą silnie oddziaływać na drogę wykołejenia społecznego w historii życia jednostki¹¹⁵.

Zestaw pytań dotyczy kompletności rodziny (struktury), zachowań i zdarzeń o charakterze patologicznym, środków wychowawczych i warunków mieszkaniowych.

Kolejny blok pytań, w dziale III, obejmuje diagnozę oddziaływań społecznych na skazanego z różnych środowisk: sąsiedzkich, lokalnych, szkolnych, towarzyskich, zawodowych i ze strony organów i jednostek organizacyjnych władzy publicznej. Środowiska te mogą mieć wpływ na kształtowanie zachowań i postaw osób pozostających w zakresie ich kręgu oddziaływania – zarówno pozytywny, jak i negatywny¹¹⁶.

Pula pytań z obszaru sąsiedzkiego dotyczy ewentualnych zachowań antyspołecznych ze strony najbliższych sąsiadów skazanego, ich wzajemnych relacji, ewentualnie uwag krytycznych pod adresem skazanego, również z perspektywy osób dozorujących dom czy osiedle, na którym zamieszkiwał skazany, możliwych interwencji służb mundurowych w miejscu zamieszkania skazanego. Podobny zestaw pytań przygotowany jest w stosunku do środowiska sąsiedzkiego z poprzedniego miejsca zamieszkania skazanego, jeżeli przeprowadzał się dwa lata przed osadzeniem. Niekorzystne warunki sąsiedzkie (poza przestępstwami na tle konfliktu sąsiedzkiego) mogą mieć znaczenie dla zachowania skazanego poprzez wplątanie go w działalność przestępczą. Środowisko to jest również ważne z punktu widzenia powrotu skazanego z zakładu karnego jako czynnik kryminogeny zwiększający ryzyko recydywy.

Analogiczną rolę diagnostyczną odgrywają pytania dotyczące środowiska lokalnego w zakresie miejsc aktywności skazanego ze znajomymi

---

¹¹⁵ J. Jakubiec, *Rola wartości etycznych w działaniach socjalizacyjnych i resocjalizacyjnych katolickiego stowarzyszenia pomocy osobom uzależnionym „Agape”*, [w:] *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, pod. red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005, s. 48–50.

¹¹⁶ Środowisko na wolności może mieć charakter praworządny lub kryminogeny, natomiast w więzieniu, niezależnie od oddziaływań resocjalizacyjnych i readaptacyjnych personelu więziennego, skazany może być pod wpływem kryminogennego oddziaływania środowiska więziennego – B. Hołyst, *Alternatywne środki kary pozbawienia wolności*, [w:] *Problemy współczesnej penitencjarystyki*, pod red. tegoż, t. 2, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987, s. 3–5.

na podwórku, osiedlu, w gminie. Spędzanie wolnego czasu wśród osób zdemoralizowanych może prowadzić do zachowań nieakceptowalnych społecznie, a następnie przestępczych.

Pytania o środowisko szkolne dotyczą sposobu zachowań młodocianych przestępców, co może być pomocne w wyjaśnieniu drogi ich wykolejenia społecznego.

Badanie środowiska dalszych znajomych obejmuje grupę osób, z którymi skazany utrzymuje kontakt niezależnie od miejsca zamieszkania. Chodzi o zdiagnozowanie charakteru tych znajomości, zachowania skazanego oraz możliwości negatywnego wpływu tych kontaktów na sposób postępowania skazanego w przyszłości. Przykładowo w ramach grup koleżeńskich popularne jest współcześnie rozprawdzanie narkotyków¹¹⁷.

Takie rozpoznanie może mieć znaczenie dla treści decyzji o warunkowym przedterminowym zwolnieniu z odbywania reszty kary pozbawienia wolności. Zgodnie z art. 159 § 1 k.k.w. sąd penitencjarny może nałożyć na skazanego obowiązki określone w art. 72 § 1 k.k., m.in. zobowiązać skazanego do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, np. poprzez zakaz przebywania w środowisku przestępczym lub środowisku osób zdemoralizowanych, chuligańskim¹¹⁸.

---

¹¹⁷ M. Stefański, *Analiza niedostosowania przestępczego wśród nieletnich*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna, Wybrane zagadnienia*, pod red. A. Jaworskiej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008, s. 53.

¹¹⁸ J. Skupiński, J. Mierzwińska-Lorencka, *Komentarz do art. 72*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2020, s. 587: „«Środowisko» zaś należy rozumieć w znaczeniu społecznym, czyli że są to ludzie stanowiący pewną, choćby niewielką społeczność, połączeni miejscem lub wspólnotą interesów, zainteresowań, sposobem życia, wykonywania tej samej pracy, pobieraniem nauki itp.”; P. Hofmański, L.K. Paprzycki, aktualizacja A. Sakowicz, *Komentarz do art. 72 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. M. Filara, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 549: „Treść obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach (art. 72 § 1 pkt 7) powinna być uzależniona od okoliczności konkretnej sprawy, przede wszystkim takich, jak wpływ określonych osób, środowisk i miejsc na postępowanie sprawcy”; A. Zoll, *Komentarz do art. 72 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 965: „Przez «środowisko» należy rozumieć środowisko przestępcze lub środowisko osób zdemoralizowanych”; V. Konarska-Wrzosek, *Komentarz do art. 72 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. tejże, Wolters

Informacje o środowisku zawodowym skazanego sprzed osadzenia mogą mieć przede wszystkim znaczenie z punktu widzenia możliwości podjęcia pracy przez niego po opuszczeniu jednostki penitencjarnej. Nie można wykluczyć, że informacje ze środowiska pracy mogą być też źródłem wiedzy o negatywnych oddziaływaniach tego środowiska na skazanego, które wystąpiły w przeszłości.

Pozostałe pytania z zakresu kontaktów z instytucjami i organami władzy publicznej mają na celu zdiagnozowanie jego stosunku do państwa, prawa czy szerzej: ładu społecznego oraz jego sytuacji prawnej w zakresie udziału w postępowaniach administracyjnych i sądowych diagnozujących możliwe problemy, które mogą z tego wyniknąć dla skazanego.

Pytania o zachowanie skazanego przebywającego w warunkach wolnościowych przy zastosowaniu kary grzywny, kary ograniczenia wolności, kary pozbawienia wolności odbywanej w systemie dozoru elektronicznego oraz warunkowego przedterminowego zwolnienia odnoszą się do sposobu jego funkcjonowania w trakcie wykonywanej sankcji lub środka probacyjnego. Badanie może być pomocne w określeniu charakteru nieprzystosowania społecznego i perspektyw życia na wolności po opuszczeniu zakładu karnego.

Pytania w części IV dotyczą warunków mieszkaniowych, których celem jest ustalenie, czy przed osadzeniem skazany posiadał miejsce pobytu i czy po wyjściu z zakładu karnego dysponuje miejscem, w którym będzie mógł przebywać. Pozostawanie bez możliwości zakwaterowania bądź pobyt w trudnych warunkach mieszkaniowych mogą

Kluwer, Warszawa 2020, s. 482: „Zawsze sąd powinien dokładnie określić, w jakich środowiskach (np. narkomańskich, satanistycznych, chuligańskich albo dziecięco-młodzieżowych) lub miejscach (w określonym fragmencie miasta, w rejonie plant, konkretnych pubów czy obiektów rekreacyjnych, rozrywkowych, sportowych albo w rejonie szkół, placówek oświatowych, boisk lub placów zabaw dla dzieci) skazany nie powinien przebywać”. Zob. M. Leonieni, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym (Analiza ustawy i praktyki sądowej)*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974, s. 143. Autor wymienia środowisko osób społecznie zdemoralizowanych, osób karanych lub podejrzanym o dokonywanie przestępstw.

prowadzić do zachowań przestępczych¹¹⁹, przy czym uwięzienie może być zarówno przyczyną, jak i skutkiem bezdomności. Badanie obejmuje sprawy pomocy w uzyskaniu lokalu, a także wsparcia organizacji społecznych, kwestie meldunkowe i przyczyny eksmisyjne w przypadku braku lokalu do zamieszkania. Jeśli skazany posiada miejsce stałego pobytu, rozpoznawana jest jego sytuacja prawna i warunki techniczne, szczególnie istotne przy wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Z powołanym systemem związany jest też obowiązek pisemnego wyrażenia zgód przez osoby zamieszkujące wspólnie ze skazanym.

Badanie z części V, dotyczącej zatrudnienia, diagnozuje sytuację skazanego na rynku pracy, nie obejmuje natomiast pracy wykonywanej w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Pytania w tym obszarze zmierzają do ustalenia, czy skazany przed osadzeniem pracował i w jakim charakterze, czy też pozostawał bezrobotnym. W doktrynie zauważa się pewne korelacje zachodzące pomiędzy bezrobociem a przestępczością¹²⁰. Brak zatrudnienia może prowadzić do podejmowania zachowań przestępczych¹²¹, stąd przedmiotem dalszej indagacji są czynności podejmowane przez skazanego jeszcze w zakładzie karnym w celu zatrudnienia na wolności. Istotne są tutaj działania Służby Więziennej, służby kuratorskiej i organizacji społecznych.

Pytania z działu VI odnoszą się do formalnego wykształcenia skazanego, jego kwalifikacji zawodowych i wykonywanego faktycznie zawodu

¹¹⁹ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 652–657. Zob też J. Chwaszcz, *Wielowymiarowe skutki bezdomności byłych skazanych wyzwaniem dla oddziaływań resocjalizacyjnych*, [w:] *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, pod. red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005, s. 243: „Były więzień oduczony jest odpowiedzialności za swój byt, a brak środków do życia kieruje go w stronę nielegalnego ich zdobycia. W ten sposób u sporej części osób przeplatają się okresy więzienia i bezdomności”.

¹²⁰ M. Szczepaniec, *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, t. 12, nr 3, s. 175–176. Bezrobocie może być czynnikiem odgrywającym istotną rolę w kształtowaniu zarówno poziomu, jak i struktury przestępczości.

¹²¹ B. Hołyst, *Kryminologia...*, Warszawa 2010, s. 401. Autor zwraca uwagę na związaną z bezrobociem swoistą podkulturę nędzy, w której występuje wysoki stopień zachowań przestępczych.

sprzed osadzenia, jak również zdolności związanych z zawodem i umiejętności osobistych. Brak wykształcenia i kwalifikacji zawodowych może być czynnikiem kryminogennym. Dlatego rozpoznaniu podlega także podnoszenie / wykształcenie kwalifikacji zawodowych w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności.

Badanie sytuacji majątkowej skazanego z części VII ma na celu ustalenie, czy skazany posiada środki pieniężne na pokrycie kosztów swojej egzystencji na wolności, a także czy osoby, które będą zamieszkiwać ze skazanym po jego wyjściu z zakładu karnego, dysponują środkami umożliwiającymi im normalne funkcjonowanie w społeczeństwie. Brak odpowiedniego poziomu finansowego lub zabezpieczenia możliwości samodzielnego utrzymania się przez opuszczającego zakład karny bądź osób wspólnie z nim zamieszkującymi może być przyczyną powrotu na drogę przestępczą. W literaturze wskazuje się rolę czynników ekonomicznych w kształtowaniu się motywacji przestępnej¹²². W tym względzie ważne są informacje dla instytucji pomocowych dla udzielania bieżących świadczeń, w tym postpenitencjarnych, ale przede wszystkim skoordynowanie działań mających na celu zatrudnienie byłych skazanych.

Ostatnia część badawcza (VIII) dotyczy przede wszystkim procesów poznawczych i wrażeń zmysłowych pracownika probacyjnego w trakcie prowadzonego wywiadu środowiskowego. W pierwszej kolejności chodzi o obserwację i wyprowadzanie na tej podstawie ogólnych wniosków na temat przeprowadzonej diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej, np. sposobu, w jaki osoby udzielały odpowiedzi na pytania, sposobu ich zachowania czy podejmowanych prób manipulowania informacjami.

---

¹²² M. Szczepaniec, *Rola czynników ekonomicznych w genezie przestępstwa*, [w:] *Demoralizacja, resocjalizacja, readaptacja. Aktualne problemy, wyzwania i możliwości*, pod. red. M.H. Kowalczyk, M. Szykuta, Toruń 2016, s. 93 i n.; tenże, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 178 i n.

Wnioski

1. Zaproponowany model organizacyjny służby probacyjnej zakłada usytuowanie pracowników probacyjnych w jednostkach podstawowych Służby Więziennej. W okresie przejściowym, np. 12 miesięcy od powołania nowej służby, nie wprowadzano by zmian w zakresie wykonywanych zadań przez kuratorską służbę sądową. W przywołanym okresie formalnie uprawnionymi do przeprowadzania wywiadów środowiskowych w stosunku do osób pozbawionych wolności pozostawałyby dwa podmioty: pracownik probacyjny i kurator sądowy. Byłby to okres potrzebny na weryfikację założeń dla wdrażanych rozwiązań organizacyjnych w praktyce penitencjarnej. Po tym czasie możliwość działania kuratorów sądowych w zakresie wywiadów środowiskowych odnoszących się do osób pozbawionych wolności mogłaby być pozostawiona dla sytuacji ekstraordynaryjnych.
2. Pracownicy probacyjni rozlokowani byłiby w zakładach karnych i aresztach śledczych, ale wykonywaliby również pracę na rzecz oddziałów zewnętrznych. Liczba 218 potrzebnych etatów obliczona została według pojemności nominalnej jednostek organizacyjnych w przeliczeniu na 500 osadzonych. Przyjęta liczba pracowników probacyjnych w zależności od rozwoju tej części Służby Więziennej mogłaby ulec w przyszłości zmianom, jeśli mieliby realizować kolejne zadania, niezwiązane tylko z pracą w terenie (por. wniosek 11).
3. Pracownicy probacyjni zorganizowani byłiby jako pracownicy cywilni Służby Więziennej, za czym przemawiają względy pragmatyczne wynikające z rodzaju zadań, które miałyby być wykonywane w środowiskach poza zakładem karnym. Przeprowadzanie wywiadu środowiskowego w miejscach dotychczasowego funkcjonowania skazanego przez umundurowanych funkcjonariuszy mogłoby wzbudzać nieufność bądź wywoływać negatywne zachowania w środowiskach źle nastawionych do służb mundurowych czy zbędne zainteresowanie pobocznych obserwatorów. Pracownicy probacyjni od strony organizacyjnej mogliby funkcjonować w ramach odrębnych komórek organizacyjnych współpracujących z innymi działami Służby

Więziennej bądź stanowić część działu penitencjarnego z zaznaczeniem ich odrębności co do zadań, przynajmniej na początku działalności nowej służby probacyjnej.

4. Powołanie nowej służby probacyjnej poza uzasadnieniem organizacyjnym, tj. szybkością podejmowanych i realizowanych poleceń w reżimie podległości służbowej występującej w Służbie Więziennej, stanowiłoby wyraz współczesnej tendencji przejmowania większej odpowiedzialności za sytuację więźnia przez personel więzienny. Jest to słuszny kierunek, który ostatecznie powinien doprowadzić w przyszłości do przejęcia wszelkich decyzji dotyczących osób pozbawionych wolności przez organy penitencjarne, natomiast sądownictwu penitencjarnemu pozostawić rolę kontrolną w zakresie tych rozstrzygnięć z możliwością ich zmian, o ile w sposób uzasadniony naruszałyby interesy skazanych.
5. Wprowadzenie służby probacyjnej od strony techniczno-organizacyjnej może pozytywnie wpłynąć na organizację wykonywania kary w ten sposób, że jej realizacja będzie zasadniczo przebiegać w zakładzie karnym położonym najbliżej przyszłego miejsca stałego pobytu skazanego, szczególnie w okresie przygotowywania się skazanego do wyjścia na wolność na zasadach warunkowego przedterminowego zwolnienia. W praktyce okres do 6 miesięcy przed przewidywanym warunkowym zwolnieniem, o którym mowa w art. 164 § 1 k.k.w., w przypadku nieuzyskania decyzji sądu o wcześniejszym zwolnieniu może trwać nawet kilka lat.
6. Na styku nowej służby probacyjnej a kuratorskiej służby sądowej winna przejawiać się współpraca dotycząca informacji zarówno o skazanym, jak i jego środowisku, do którego zamierza wrócić. W stosunku do tego ostatniego aktywność kuratorskiej służby sądowej mogłaby przejawiać się w inicjowaniu pomocy społecznej ze strony instytucji powołanych dla osób dotkniętych różnymi przejawami patologii społecznej. Pracownicy probacyjni mający upoważnienie do rozpoznania m.in. sytuacji rodzinnej osadzonego mogliby informować bezpośrednio właściwe instytucje bądź właśnie za pośrednictwem kuratorów sądowych, którzy w przyszłości odpowiedzialni byłiby za dozоровanie osób opuszczających zakłady karne.

7. Pracownicy probacyjni poprzez współpracę z kuratorami sądowymi uzyskiwaliby dane, które wykorzystywane byłyby w arkuszu prognostycznym do weryfikacji trafności prognoz kryminologicznych w stosunku do osób, które już opuściły zakład karny, na podstawie warunkowego przedterminowego zwolnienia. Pozyskiwanie informacji w tej fazie wykonywania wyroku odbywałoby się co do zasady za pośrednictwem kuratorów sądowych (ale niewykluczona byłaby możliwość bezpośredniego rozpoznania sytuacji, por. pkt 7). Po drugie, pracownicy probacyjni na zasadach dobrowolności mogliby weryfikować oddziaływania resocjalizacyjne i readaptacyjne w warunkach izolacyjnych oraz przebieg procesu readaptacyjnego skazanych znajdujących się na wolności. Analiza losów skazanego w dłuższym czasie niż zastosowany środek probacyjny może przynieść odpowiedź na pytanie o skuteczność dotychczasowych form postępowania z osobami skazanymi na karę pozbawienia wolności.
8. W opracowaniu zaproponowano wprowadzenie do systemu prawnego ujednoliconego i zestandaryzowanego wzorca kwestionariusza dla gromadzenia informacji pozyskanych z wywiadu środowiskowego, który obejmowałby możliwie szeroki zakres danych dotyczący osób pozbawionych wolności. Zgromadzone dane stanowiłyby istotną część informacji, na podstawie których dokonywana byłaby prognoza kryminologiczna w odniesieniu do osób odbywających karę pozbawienia wolności, w tym osób przygotowujących się do wyjścia na wolność. Formularz po wprowadzeniu odpowiednich modyfikacji mógłby znaleźć zastosowanie w całym postępowaniu wykonawczym. Obecnie zauważalny jest brak normatywnego wzorca dla danych gromadzonych przez kuratorów sądowych (przyszłościowo w razie przyjętych zmian także pracowników probacyjnych) w trybie art. 14 § 1 k.k.w.
9. W formularzu diagnozy osobopoznawczej i środowiskowej znalazłyby się działy tematyczne obejmujące: stosunki i środowisko rodzinne skazanego aktualne oraz w przeszłości; informacje dotyczące środowiska sąsiedzkiego, lokalnego, szkolnego, towarzyskiego, zawodowego; kontakty z instytucjami i organami władzy publicznej; sposób zachowania w warunkach probacyjnych i odbywania kary pozbawienia

wolności w systemie dozoru elektronicznego; a także dane odnoszące się do warunków mieszkaniowych, zatrudnienia sprzed osadzenia i perspektyw znalezienia pracy po wyjściu na wolność, wykształcenia i stanu majątkowego. Pozostałe informacje – dotyczące dotychczasowej karalności skazanego, jego cech osobowości, stanu zdrowia, uzależnień, stosowanych oddziaływań terapeutycznych w zakładzie karnym, kontaktów z otoczeniem zewnętrznym oraz zatrudnienia w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności, kontaktów ze współosadzonymi i personelem więziennym, opisu popełnionego przestępstwa, stosunku do popełnionego czynu, wymiaru kary, okoliczności dotyczących biografii penitencjarnej – wypełniane byłyby w oddzielnym arkuszu prognostycznym przez inne służby penitencjarne.

10. Z przeprowadzonej analizy prawnoporównawczej można wnioskować, że przygotowywanie wywiadów środowiskowych należy do jednych z podstawowych zadań europejskich służb probacyjnych. Od jakości sporządzonego sprawozdania (wywiadu) zarówno w fazie sądowej, jak i wykonawczej może zależeć orzeczenie właściwej kary oraz środka probacyjnego. Deficyt informacyjny czy zniekształcenie informacji, które dotyczą osoby sprawcy i jego środowiska, mogą przekładać się niekorzystnie na sytuację skazanego poprzez błędne decyzje sądu.
11. Kwestionariusze wywiadów środowiskowych powinny mieć formę dokumentów elektronicznych. Nowa służba probacyjna powinna być wyposażona w sprzęt informatyczny pozwalający na przesyłanie danych bezpośrednio do arkusza prognostycznego prowadzonego przez Służbę Więzienną dla potrzeb sporządzania prognozy kryminologicznej. Niezależnie od celu wywiadu środowiskowego elektroniczny dokument sprawozdawczy miałby również formę papierową do wykorzystania aktowego w postępowaniu wykonawczym.
12. Pozyskiwanie informacji o skazanym i jego środowisku w drodze wywiadów środowiskowych jest w założeniu pierwszym etapem działalności nowej służby probacyjnej. Drugim etapem byłoby przejęcie zadań z zakresu programów przygotowujących skazanych do życia, natomiast ostatnim – zorganizowanie pomocy postpenitencjarnej

przy jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej. To trzecie zadanie nie kolidowałoby z zadaniami kuratorskiej służby sądowej i organizacji społecznych zajmujących się pomocą więźniom.

13. Wydaje się celowe wprowadzenie do języka prawnego nowych terminów na określenie prognozy kryminologicznej: „prognoza kryminologiczno-penitencjarna” (izolacyjna, więzienna) oraz „prognoza kryminologiczno-wolnościowa” (otwarta, poza zakładem) zamiast, odpowiednio, prognozy penitencjarnej oraz prognozy społecznej. Obie prognozy mają w centrum osobę skazanego, tyle że pierwsza – jego funkcjonowanie w warunkach izolacji, natomiast druga – w środowisku otwartym. Proponuje się również rozdzielnie formularzy dla przygotowywania prognozy kryminologiczno-penitencjarnej oraz prognozy kryminologiczno-wolnościowej.

Bibliografia

- Bereźnicki M., *Z problematyki badań osobopoznawczych w procesie karnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1971, nr 2.
- Bernasiewicz M., *Teorie i narzędzia diagnostyczne w szacowaniu przestępczości powrotnej*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2019, t. 38, z. 2.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 1999.
- Brożek E., *Procesowe gwarancje oskarżonego w związku z ustalaniem danych osobopoznawczych*, „Nowe Prawo” 1975, nr 10–11.
- Brożek E., *Z problematyki badania osobowości sprawcy w kodyfikacji karnej z 1969 r.*, „Palestra” 1970, nr 5.
- Chmielecka E., *Informacja, wiedza, mądrość. Co społeczeństwo wiedzy cenić powinno?*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2004, t. 1, nr 23.
- Chwaszcz J., *Wielowymiarowe skutki bezdomności byłych skazanych wyzwaniem dla oddziaływań resocjalizacyjnych*, [w:] *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, pod. red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.
- Cieślak M., *Polska procedura karna*, PWN, Warszawa 1973.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, PWN, Warszawa 1984.
- Cieśliński M., *Komentarz do art. 434 k.p.c.*, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. P. Ryłskiego, Legalis (wersja elektroniczna), 2022.
- Ciosek M., *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Wydawnictwo Prawnicze PWN, Warszawa 2001.
- Custodial and non-custodial measures. The Prison System*, United Nations, New York 2006.

- Czapiewski R., Wierzbicki P., *Więziennictwo PRL*, Dział Wydawnictw UW, Warszawa 1961.
- Czapów Cz., Jedlewski J., *Pedagogika resocjalizacyjna*, PWN, Warszawa 1971.
- Czarkowski A., *Podejście prognostyczne w badaniach naukowych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 1.
- Ettinger A., *Zbrodniarz w świetle antropologii i psychologii*, Nakład księgarni F. Hoesicka, Warszawa 1924.
- Fajfer-Kruczek I., *Zarys systemu probacji w Norwegii w kontekście osób nieletnich*, „Probacja” 2021, nr 4.
- Falandysz L., *W kręgu kryminologii radykalnej*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1986.
- Flesher T., *Prison Service Pay Review Body. Twenty First Report on England and Wales*, London 2022.
- Friedrich W., *Diagnoza penitencjarna sprawców przestępstw*, „Resocjalizacja Polska” 2015, nr 9.
- Gaberle A., *Dowody w sądowym procesie karnym*, Oficyna a Wolters Kluwer, Kraków 2007.
- Gaberle A., *Osobowość a przestępstwo w kryminologii polskiej (podstawowe problemy)*, „Problemy Kryminalistyki” 1981, nr 150.
- Górski S., *Metodyka resocjalizacji*, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1985.
- Gromek K., *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, LexisNexis, LEX (wersja elektroniczna), 2005.
- Gruszecka D., Skorupka J., *Komentarz do art. 216 k.p.k., [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, pod. red. J. Skorupki, Legalis (wersja elektroniczna), 2021.
- Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Habzda-Siwiek E., *Diagnoza stanu psychiatrycznego sprawcy a rozstrzygnięcia w procesie karnym*, Zakamycze 2002.
- Hilgard E.R., *Wprowadzenie do psychologii*, PWN, Warszawa 1967.
- Hofmański P., Paprzycki L.K., aktualizacja Sakowicz A., *Komentarz do art. 72 k.k., [w:] Kodeks karny. Komentarz*, pod red. M. Filara, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.

- Hołda Z., Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2005.
- Hołyst B., *Alternatywne środki kary pozbawienia wolności*, [w:] *Problemy współczesnej penitencjarystyki*, pod red. tegoż, t. 2, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1987.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Hołyst B., *Kryminologia*, wyd. 10, Warszawa 2010.
- Hołyst B., *Podstawy i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej*, „Probacja” 2013, nr 1.
- IX Międzynarodowy Kongres Penitencjarny w Londynie*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 5.
- Jakubiec J., *Rola wartości etycznych w działaniach socjalizacyjnych i resocjalizacyjnych katolickiego stowarzyszenia pomocy osobom uzależnionym „Agape”*, [w:] *Rola wartości moralnych w procesie socjalizacji i resocjalizacji*, pod. red. J. Świtka, M. Kuć, I. Niewiadomskiej, Wydawnictwo KUL, Lublin 2005.
- Janus-Dębska A., *Praca na rzecz społeczności lokalnej w wybranych krajach europejskich*, „Probacja” 2013, nr 4.
- Jasiński J., *Przewidywanie przestępczości jako zjawiska masowego*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1980.
- Jedynak T., *Kuratorska służba sądowa – przeciwdziałanie niedostosowaniu społecznemu w warunkach wolnościowych*, [w:] *Problem niedostosowania społecznego – oddziaływania w warunkach wolnościowych i w izolacji penitencjarnej*, pod red. R. Kościelaka, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, Słupsk 2006.
- Jedynak T., Stasiak K., *Ustawa o kuratorach sądowych*, LexisNexis, LEX (wersja elektroniczna), 2014.
- Kaczor R., *Dane osobopoznawcze w kontekście ograniczeń prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2010, nr 11.
- Kądziołka K., *Społeczno-ekonomiczne determinanty przestępczości powrotnej. Wybrane problemy stosowania metod ilościowych do identyfikacji zależności*, „Współczesna Gospodarka” 2016, nr 7.
- Kepinska-Jakobsen M., *Służby probacyjne i więzienne w Danii – analiza statystyczno-organizacyjna*, [w:] Krajowa Rada Kuratorów, *Dziewięćdziesięciolecie kurateli sądowej w Polsce*.

- Historia – Teraźniejszość – Przyszłość. Materiały z I Kongresu Kuratorskiego. Ustka, 15–17 czerwca 2009 roku*, pod red. K. Stasiaka i in., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2010.
- Kmieciak R., *Źródła dowodu i środki dowodowe. Przeprowadzanie („Wykorzystywanie”) dowodów*, [w:] *Prawo dowodowe. Zarys wykładu*, pod red. tegoż, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2008.
- Kobes P., *Funkcje kuratora w polityce kryminalnej*, Difin, Warszawa 2019.
- Kokorzecka-Piber M., *Założenia instytucji „kuratora penitencjarnego” i warunki jej wprowadzenia w okręgu białostockim*, [w:] *Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 20–21 października 2000 r.*, Dział Wydawniczy Kancelarii Senatu, Warszawa 2001.
- Konarska-Wrzosek V., *Komentarz do art. 72 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. tejże, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Kondrakiewicz D., *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Instytut Europy Środkowej, seria: *Prace IES*, nr 16, Lublin 2021.
- Kruk J., *Zbieranie danych osobopoznawczych dotyczących sprawy przestępstwa*, „Nowe Prawo” 1971, nr 6.
- Krukowski A., *Problemy zapobiegania przestępczości*, PWN, Warszawa 1982.
- Kunicka-Michalska B., *Na marginesie pewnego eksperymentu*, „Nowe Prawo” 1983, nr 2.
- Kwast M., *Więzienie w Brukseli Forest i Saint Gilles*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1928, nr 10.
- Kwieciński A., *Rola diagnozy stanu zdrowia psychicznego skazanego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81.
- Kwieciński A., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie terapeutycznym*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2017.
- Lachowski J., *Komentarz do art. 1 k.k.w.*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, pod red. tegoż, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2021.
- Lelental S., *Badania osobowości sprawców przestępstw dla potrzeb wymiaru i wykonania kary pozbawienia wolności*, „Zeszyty Naukowe

- Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki Humanistyczno-Społeczne” 1971, seria I, z. 77.
- Lelental S., *Komentarz do art. 14 k.k.w.*, [w:] tenże, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, wyd. 7, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2020.
- Leonieni M., *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w polskim prawie karnym (Analiza ustawy i praktyki sądowej)*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1974.
- Lernell L., *Zarys kryminologii ogólnej*, PWN, Warszawa 1978.
- Machel H., *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Arche, Gdańsk 2003.
- Maciejko W., Zaborniak P., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, Lexis-Nexis 2010.
- Malec J., *Elementy osobopoznawcze w procesie karnym*, „Państwo i Prawo” 1971, nr 1.
- Marek A., *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2006.
- Marszał K., *Wywiad środowiskowy w nowym kodeksie postępowania karnego*, [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, pod red. O. Górniok, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999.
- Michalczuk C., *Postępowanie karne w Wielkiej Brytanii*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2.
- Mierzwińska-Lorecka J., *Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich w krajach skandynawskich*, „Archiwum Kryminologii” 2021, nr 43/2.
- Mogilnicki A., *Indywidualizacja kary*, W Drukarni Noskowskiego, Warszawa 1900.
- Muskała M., *Slużba Kuratorska w Anglii i Walii*, „Probacja” 2015, nr 1.
- Nawój-Śleszyński A., *Przeludnienie więzień w Polsce – przyczyny, następstwa i możliwości przeciwdziałania*, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.
- Nawój-Śleszyński A., *Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 2.

- Nawój-Śleszyński A., *Warunkowe zwolnienie z odbycia reszty kary skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w różnych systemach jej wykonywania*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, nr 36.
- Niewiadomska I., *Diagnozowanie penitencjarne jako ważny – zaniebdany – możliwy kierunek rozwoju psychologii sądowej*, [w:] *Białe plamy w psychologii sądowej*, pod red. B. Gulli, I. Niewiadomskiej, M. Wysockiej-Pleczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Nowak T., *Dowód z dokumentu w polskim procesie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1982.
- Nowak T., *Wywiad środowiskowy w sprawach karnych*, „Nowe Prawo” 1978, nr 10.
- Ossowski R., *Rola systemu wartości w diagnozie sytuacyjnej*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Psychologiczne” 1993, z. 9.
- Ostrihanska Z., *Prognoza recydywy u nieletnich przestępców oraz wyniki badań prognostycznych 180 recydywistów w wieku 15–16 lat*, „Archiwum Kryminologii” 1965, t. 3.
- Ostrowska K., *Psychologia dla służb społecznych*, Difin, Warszawa 2015.
- Ostrowska K., *Teoretyczne przesłanki diagnozowania psychologicznego w kryminologii*, „Studia Philosophiae Christianae” 1985, nr 21/22.
- Pinatel J., *Criminologie*, [w:] P. Bouzat, J. Pinatel, *Traité de droit pénal et de criminologie*, t. 3, Dalloz, Paryż 1963.
- Pławski S., *Prawo penitencjarne*, Warszawa 1968.
- Poklek R., *Badania osobopoznawcze w penitencjarystyce*, „Resocjalizacja” 2017, nr 14.
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Postulski K., *Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 1.
- Poznyszew S., *Czy jest pożądane tworzenie laboratorjów penitencjarnych*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1925, nr 4.
- Przesławski T., Sopiński M., Stachowska E., *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2013–2017*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2020.

- Przesławski T., Stachowska E., *Analiza i oceny funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego w Polsce w latach 2018–2019*, Warszawa 2021.
- Przesławski T., Stachowska E., *Raport z badania Analiza Programu Pomocy Postpenitencjarnej udzielanej przez organizacje pozarządowe z Funduszu Sprawiedliwości*, IWS, Warszawa 2022, niepublikowany.
- Rabinowicz L., *Podstawy nauki o więziennictwie*, Gebethner i Wolff, Warszawa 1933.
- Rabinowicz L., *Współczesna ewolucja antropologii kryminalnej*, Wydawnictwo „Biblioteka Prawnicza”, Warszawa 1934.
- Reykowski J., *Osobowość jako centralny system regulacji i integracji czynności*, [w:] *Psychologia*, pod red. T. Tomaszewskiego, PWN, Warszawa 1975.
- Reykowski J., *Osobowość*, [w:] M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski, *Psychologia jako nauka o człowieku*, Książka i Wiedza, Warszawa 1967.
- Skarbek W.W., *Wybrane zagadnienia metodologii nauk społecznych*, Naukowe Wydawnictwo Piotrkowskie, Piotrków Trybunalski 2013.
- Skupiński J., Mierzińska-Lorencka J., *Komentarz do art. 72*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. R.A. Stefańskiego, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2020.
- Sokalski W., *IX Międzynarodowy Kongres Penitencjarny*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 1926, nr 6.
- Stańdo-Kawecka B., *Wpływ menedżeryzmu na model pracy probacyjnej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020, nr 3.
- Stasiak K., *Komentarz do art. 9*, [w:] tenże, *Ustawa o kuratorach sądowych. Komentarz*, WKP, LEX (wersja elektroniczna), 2021.
- Stefański M., *Analiza niedostosowania przestępczego wśród nieletnich*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna, Wybrane zagadnienia*, pod red. A. Jaworskiej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- Stępiak P., *Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2008, nr 61.
- Stępiak P., *Nowe rozwiązania w badaniach osobopoznawczych (wstępne uwagi o poznańskim eksperymencie)*, „Nowe Prawo” 1981, nr 3.
- Stępiak P., *Z badań nad funkcjonowaniem francuskich służb probacyjnych*, [w:] *U progu nowych kodyfikacji karnych. Księga pamiątkowa*

- ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi, pod red. O. Górniok, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999.
- Szałański J., *Zadania diagnozy i psychokorektury w procesie optymalnej readaptacji psychospołecznej więźniów*, [w:] *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, pod red. H. Machela, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006.
- Szczepaniec M., *Bezrobocie jako czynnik kształtujący wskaźniki przestępczości*, „Zeszyty Prawnicze” 2012, t. 12, nr 3.
- Szczepaniec M., *Rola czynników ekonomicznych w genezie przestępstwa*, [w:] *Demoralizacja, resocjalizacja, readaptacja. Aktualne problemy, wyzwania i możliwości*, pod red. M.H. Kowalczyk, M. Szykuta, Toruń 2016.
- Szczepaniec M., *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012.
- Szczygieł G.B., *O nowy model kurateli na tle instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia*, [w:] *Z problematyki prawa karnego*, Białystok 1994.
- Szymanowska A., *Więzienie i co dalej?*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Szymanowska A., *Więźniowie i funkcjonariusze wobec norm obyczajowych i prawnych*, Drukarnia „ATU”, Warszawa 1998.
- Szymanowski T., *Polityka karna i penitencjarna w Polsce w okresie przemian prawa karnego. Podstawowe problemy w świetle badań empirycznych*, WUW, Warszawa 2004.
- Szymanowski T., Świda Z., *Kodeks Karny Wykonawczy. Komentarz*, 1998.
- Szynkiewicz M., *Przewidywanie w nauce i przewidywanie dotyczące nauki*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2017, nr 11.
- Świerczek A., *Współpraca instytucjonalna kuratora sądowego dla osób dorosłych w ramach sprawowanych dozorów nad skazanymi*, „Resocjalizacja Polska” 2013, nr 4.
- Tigges L. (Sekretarz Generalny CEP Europejskiej Organizacji ds. Probacji (Conférence Permanente Européenne de la Probation), *Wystąpienie na konferencji organizowanej przez Komisję Praw Człowieka i Praworządności, 27–28 października 2008 r.*, [w:] *Polski system probacji, stan i kierunki rozwoju w kontekście standardów europejskich*, Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2010.

- Tobis A., *Zasady orzekania w sprawach o warunkowe zwolnienie*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1972.
- Todd-Kvam J., *Probation practice, desistance and the penal field in Norway*, „Criminology and Criminal Justice” 2022, t. 22.
- Tomaszewski T., *Wstęp do psychologii*, PWN, Warszawa 1971.
- Tyszkiewicz L., *Badania osobopoznawcze w prawie karnym*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
- Tyszkiewicz L., *Kryminogeneza i sposoby jej badania*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. 29–30.
- Tyszkiewicz L., *Kryminogeneza w ujęciu kryminologii humanistycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1997.
- Tyszkiewicz L., *Kryminologia (Zarys systemu)*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1986.
- Tyszkiewicz L., *Od naturalizmu do humanitaryzmu w kryminologii*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1991.
- Utrat-Milecki J., *Penologia ogólna. Perspektywa integralnokulturowa*, t. 1, WUW, Warszawa 2022.
- Waltoś S., *Prawno-procesowe reguły badania osobowości oskarżonego*, „Państwo i Prawo” 1970, nr 8–9.
- Wierzbicki P., *Badania osobopoznawcze w świetle projektów kodyfikacji karnej*, „Gazeta Sądowa i Penitencjarna” 1969, nr 1.
- Wójcik D., *Probacja – rozwiązania prawne w niektórych krajach europejskich*, „Archiwum Kryminologii” 1999–2000, t. 25.
- Wójcik D., *Stosowanie w postępowaniu karnym narzędzi diagnostyczno-prognostycznych służących oszacowaniu ryzyka powrotności do przestępstwa*, [w:] *Prawo w działaniu*, pod red. M. Mozgawy, t. 16, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Zachuta A., *Regres w miejscu postępu – czyli art. 214 § 1 k.p.k. po nowelizacji*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 5.
- Zakrzewski P., *Prognoza społeczna w kryminologii*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 10.
- Zakrzewski P., *Zagadnienie prognozy kryminologicznej*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1964.
- Zalewski W., *Polityka kryminalna a model kurateli sądowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2020, nr 3.

- Zgoliński I., *Komentarz do art. 14 k.k.w.*, [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, pod red. J. Lachowskiego, Legalis (wersja elektroniczna), Warszawa 2021.
- Ziemski S., *Problemy dobrej diagnozy*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973.
- Zoll A., *Komentarz do art. 72 k.k.*, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna*, t. 1: *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Lex a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 1 grudnia 2022 r. o zmianie ustawy o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 27).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700).
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2470 ze zm.).
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2023 r. poz. 127 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r. Nr 89, poz. 555).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.).
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 1960 r. Nr 30, poz. 168).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 lutego 2023 r. w sprawie nadzoru administracyjnego nad działalnością kuratorów sądowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 421).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2013 r. poz. 1067 ze zm.).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz.U. Nr 29, poz. 369).
- Zarządzenie nr 19/16 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

Rekomendacje

- Rekomendacja CM/REC(2010)1 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich w sprawie Reguł Probacji Rady Europy przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 20 stycznia 2010 r. podczas 1075. spotkania zastępców ministrów.
- Rekomendacja Nr R (92) 16 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich, Europejskie Reguły dotyczące sankcji i środków alternatywnych przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 19 października 1992 r. podczas 482. spotkania zastępców ministrów.

Źródła internetowe

- <http://kurator.info/2019/05/22/europa-coraz-bardziej-stawia-na-probacje-rada-europy-opublikowala-swoj-coroczny-raport/>
- <http://www.assistentsociali.org/carcere/l-assistente-sociale-nel-uepe.htm>
- https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1092253/
- <https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:235691>
- <https://home--affairs-ec-europa-eu.translate.google/networks/radicalisation-awareness-network-ran/collection-inspiring-practices/ran-practices/danish-ssp-system-local-collaboration-between-schools-soc>

- ial-service-and-police_en?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=pl&_x_tr_hl=pl&
_x_tr_pto=sc
- https://justice.belgium.be/fr/service_public_federal_justice/organisation
- https://justizhaus.be/desktopdefault.aspx/tabid-6277/10838_read-59464/
- <https://sjp.pwn.pl/sjp/>
- <https://www.belgium.be/en/justice/organisation>
- <https://www.ccja-acjp.ca/pub/en/wp-content/uploads/sites/8/2022/12/Workshop-Judicial-Victim-Support.pdf>
- <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Probation-in-Europe-Chapter-Belgium-final.pdf>
- <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Summary2008-information-on-Belgium-corr.pdf>
- <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2018/10/Summary2008-information-on-Norway.pdf>
- <https://www.cep-probation.org/wp-content/uploads/2021/07/Probation-in-Europe-England-Wales-final.pdf>
- https://www.giustizia.it/cmsresources/cms/documents/organigramma_giustizia_10gennaio2023.pdf
- <https://www.gov.uk/community-sentences>
- <https://www.gov.uk/government/organisations/probation-service/about>
- <https://www.justiceinspectores.gov.uk/hmiprobation/research/the-evidence-base-probation/specific-types-of-delivery/court-reports/>
- <https://www.kriminalomsorgen.no/informasjon-paa-engelsk.536003.no.html>
- <https://www.kriminalomsorgen.no/regionskontor.535816.no.html>
- <https://www.leurispes.it/who-are-supervisory-judges-and-what-they-do-interview-with-giovanna-di-rosa/>
- <https://www.poliziapenitenziaria.it/uepe-lufficio-per-lesecuzione-penale-esterna/>
- https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/inbrief_updateddec.2012.pdf
- <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/id487/>
- <https://www.regjeringen.no/en/dep/jd/organisation/underliggende-etater/norwegian-directorate-for-correctional-s/id426320/>
- <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-37-2007-2008-/id527624/?ch=6>

Pomysł na utworzenie grupy pracowników probacyjnych jest przedmiotem projektu badawczego „Nowa służba probacyjna w strukturach służby więziennej” [...]. Badania w ramach projektu zostały podzielone na dwie części. Pierwszą częścią przedmiotu badania jest objęta propozycja wprowadzenia do polskiego systemu penitencjarnego wyspecjalizowanej grupy pracowników działających w ramach organizacji Służby Więziennej, którzy mieliby się zajmować pozyskiwaniem wybranych informacji na temat skazanych oraz ich sytuacji życiowej dla potrzeb sporządzania diagnozy i prognozy kryminologicznej. Drugą częścią projektu badawczego, powiązaną bezpośrednio z pierwszą, jest opracowanie narzędzia, które służyłoby gromadzeniu przez pracowników probacyjnych informacji pozyskiwanych w trakcie czynności rozpoznawania sytuacji osobowej i środowiskowej skazanego.

ze Wstępu

ISBN 978-83-67811-06-4

